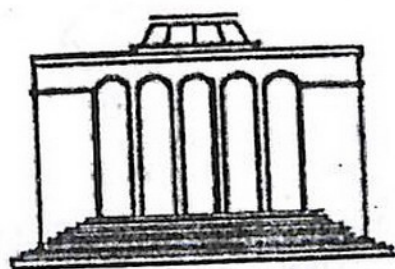

ՀՀ ԳԱՄ Հ.ԱՃԱՌՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆԻ ԼԵԶՎԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՀՀ ԳԱՄ Հ.ԱՃԱՌՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆԻ
ԼԵԶՎԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԲ
2021

**NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF ARMENIA
INSTITUTE OF LANGUAGE AFTER H. ACHARYAN**

**DIRECTORY
OF INSTITUTE OF LANGUAGE AFTER H. ACHARYAN**

2021

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
ИНСТИТУТ ЯЗЫКА ИМЕНИ Р. АЧАРЯНА**

**ВЕДОМОСТИ
ИНСТИТУТА ЯЗЫКА ИМЕНИ Р. АЧАРЯНА**

2021

**Yerevan 2022
Ереван 2022**

ՀՀ ԳԱԱ ՀԱՃԱՌՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԼԵԶՎԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

11
110348

ՀՀ ԳԱԱ ՀԱՃԱՌՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԼԵԶՎԻ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐՔ
2021

ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ - 2022

ՀՏԴ 81:030

ԳՄԴ 81+92

Հ 247

Տպագրվում է ՀՀ ԳԱԱ Հ.Աճառյանի անվան
լեզվի ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ:

Կազմողներ՝ Վ. Կատվալյան, Ն. Հովհաննիսյան, Գ. Մխիթարյան

Պատասխանատու խմբագիր՝ Ն. Հովհաննիսյան

ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի տեղեկա-
Հ 247 գիրք 2021.- Եր.: ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատարակչություն, 2021.-
193 էջ:

Տեղեկագիրքը ընդհանուր գծերով ներկայացնում է 2021 թ. ՀՀ ԳԱԱ
Հրաչյա Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գիտական աշխատանք-
ները, աշխատակիցների հրապարակումների հիմնական բովանդակու-
թյունը և ձեռք բերված արդյունքները՝ ըստ հաստատության հիմնարար
գիտական հետազոտությունների ուղղությունների:

Գիրքը տեղեկատվական բնույթ ունի, նախատեսվում է մասնագետնե-
րի, լեզվաբանությամբ հետաքրքրվողների, գիտական լայն հանրության
համար:

ՀՏԴ 81:030

ԳՄԴ 81+92

Երկու խոսք

Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտը ՀՀ ԳԱԱ կազմում հայերենագիտության ոլորտի գիտահետազոտական հաստատություն է, որը նաև կազմակերպում է հետբուհական կրթություն: Հայոց լեզվի ուսումնասիրությունը ընթանում է գիտական չորս ուղղություններով՝ ա) արդի արևելահայերենի և արևմտահայերենի ուսումնասիրման և կանոնարկման խնդիրներ, բ) հայոց լեզվի պատմական զարգացման հարցեր, գ) հայ բարբառների ուսումնասիրություն, դ) ընդհանուր ու համեմատական և կիրառական լեզվաբանության հարցեր: Ըստ այդմ՝ ինստիտուտի գործունեության հիմնական նպատակներն են հայոց լեզվի շարունակական և համակողմանի ուսումնասիրությունը, ընդհանուր, համեմատական և կիրառական լեզվաբանական հետազոտություններ ծավալելը, լեզվաքաղաքական ու լեզվամշակութային, գրական լեզվի կանոնարկման խնդիրներ արծարծելը և դրանց լուծմանը նպաստելը, ինչպես նաև գիտական կադրեր պատրաստելը:

Իր գոյության շուրջ ութ տասնամյակների ընթացքում լեզվի ինստիտուտը գիտական արժեքավոր բազում հետազոտություններով համալրել է հայերենագիտությունը, կիրառել լեզվաբանական հետազոտության նորագույն մեթոդներ, էական դերակատարում ունեցել հայերենագիտության և ընդհանրապես լեզվաբանության գիտակարգերի ուսումնասիրության մեջ, եղել հայերենագետներին և հայերենագիտական կենտրոնները համախմբող, լեզվի ուսումնասիրության խնդիրները համակարգող հաստատություն: Ինստիտուտը ձգտում է նպաստել հասարակության լեզվամշակութային մակարդակը բարձրացնելուն, լեզվի վերաբերյալ ճիշտ պատկերացումներ ձևավորելուն, մայրենին պահպանելուն և տարածելուն, լեզվաքաղաքական խնդիրներ լուծելուն:

Հայոց լեզվի ուսումնասիրությունը Հայաստանի Հանրապետությունում գիտության գերակա ուղղություն է, իսկ ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտը երկրում հայերենի հե-

տագոտությամբ զբաղվող հիմնական հաստատությունն է: Այսօր էլ ինստիտուտի գիտական արդյունքները կարևոր ներդրում են հայերենագիտության մեջ, դրանք նաև կարևոր նյութ և աղբյուր են օտար հայագետների, հնդեվրոպաբանների համար:

Լեզվի ինստիտուտը գիտական հանրությանը, կրթական ոլորտի աշխատողներին և սովորողներին, առհասարակ՝ հաստատության գիտահետազոտական արդյունքներով հետաքրքրվողներին իր հրապարակած գիտական աշխատանքների վերաբերյալ ամբողջական տեղեկություններ տրամադրելու նպատակով շարունակում է «Տեղեկագրքի» ամենամյա հրապարակումը: Շարքի երկրորդ հատորը ընդհանուր տեղեկություններ է ընդգրկում 2021 թվականին ինստիտուտի ձեռք բերած կարևորագույն, բազային և թեմատիկ ֆինանսավորմամբ ստացված, ինչպես նաև կիրառական աշխատանքների արդյունքների վերաբերյալ: Տրվում է 2021 թ. հրապարակումների ցանկը: Ըստ գիտահետազոտական աշխատանքների վերոհիշյալ չորս ուղղությունների՝ ներկայացվում են տարվա ընթացքում հրապարակված գրքերի և հոդվածների համառոտ ամփոփագրերը նախ հայերեն, ապա անգլերեն և ռուսերեն:

«Տեղեկագրքի» հատորների բովանդակային և մատենագիտական տեղեկությունները կարևոր աղբյուր կծառայեն ապագայում ինստիտուտի աշխատանքներին անդրադարձողների համար:

Կազմողներ

ՄԱՍ I

ՀՀ ԳԱԱ Հ. ԱՃԱՌՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԼԵԶՎԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ 2021 թ. ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ա. ԿԱՐԵՎՈՐԱԳՈՒՅՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ

2021թ. ընթացքում լեզվի ինստիտուտում նշանակալի արդյունքներ են ձեռք բերվել հայերենի բառարանագրության ուղղությամբ: Հրապարակվել են «Բայագետի բարբառի բառարան»-ը, «Նոր բառեր արեւմտահայերենի մեջ, Ա. գիրք»-ը, «Նոր բառեր»-ը, որոնք կոչված են բավարարելու իմացական և մշակութային որոշակի պահանջ, ուստի և կազմվել են ժամանակի թելադրանքով: Նոր բառարանները ներառել են ինչպես բարբառային բառեր ու դարձվածային միավորներ (7000 միավոր), այնպես էլ արևելահայ և արևմտահայ գեղարվեստական, գիտական գրականության մեջ և մամուլում գործածվող բառեր, որոնք արձանագրված չեն բացատրական և նորաբանությունների բառարաններում:

«Հայոց լեզվի պատմական զարգացման հարցեր» թեմայի շրջանակում քննվել են Ղարաբաղի (Արցախի) բարբառի բայական համակարգում առկա գրաբարի, միջին հայերենի, զուտ բարբառային, փոխառությունների հիմքով կազմված բայեր և բայաձևեր, ինչպես նաև գրաբարում չվկայված, բարբառային շուրջ երեք տասնյակ բայեր, որոնք կազմվել են հնդեվրոպական արմատներով: Առանձնացվել և մեկնաբանվել են Փավստոս Բուզանդի «Պատմութիւն Հայոց» երկում վկայված բարբառային բառերն ու բառատարբերակները, առանձնացվել են գրաբարյան օրինաչափություններից շեղվող, բարբառային բառերն ու բառաձևերը, դիտարկվել է դրանց առնչությունը ժամանակի բարբառներին: Քննարկվել են թարգմանական գրականության մեջ լատիներենի ազդեցությունը, լատինաբան կազմությունները: Հետազոտությունների ար-

դյունքներն ամփոփվել են «Հայոց լեզվի պատմության հարցեր» ժողովածուում, հոդվածներում և զեկուցումներում:

«Արդի արևելահայերենի և արևմտահայերենի ուսումնասիրման և կանոնարկման խնդիրներ» թեմայի շրջանակում ուսումնասիրություններ են կատարվել հայերենի ոլորտային տերմինաբանության ուղղությամբ, քննվել են օտարալեզու եզրույթների հայերեն թարգմանության սկզբունքները: Մշակվել են արևմտահայերենի կանոնարկման սկզբունքները, հայերենագիտության մեջ առաջին անգամ հանգամանորեն ներկայացվել է վիճակագրական լեզվաբանության նորագույն փուլի ընդհանուր պատկերը:

«Հայ բարբառների ուսումնասիրություն» թեմայի շրջանակում ըստ տարածական վերաբերության խմբավորվել են բարբառային հատկանիշները, դիտարկվել են հոգնակի թվի արտահայտության ձևերը բարբառային հայերենում, ուսումնասիրվել և նրկարագրվել են հյուսիսային Գողթնի միջբարբառը, Չմշկածագի խոսվածքը: Հետազոտությունների արդյունքները ներկայացվել են մենագրությամբ, հոդվածներով և զեկուցումներով:

Բ. ԲԱԶԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՄԲ ՍՏԱՅՎԱԾ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ

«Հայոց լեզվի պատմական զարգացման հարցեր» թեմայի շրջանակում շարունակվել է գրաբարի, միջին հայերենի բառապաշարի, ինչպես նաև լեզվի քերականական որոշ առանձնահատկությունների նկարագրական և համեմատական ուսումնասիրությունը. բացահայտվել են լեզվական հնագույն իրողություններ, լեզվաբանական ուսումնասիրության մեթոդների կիրառությամբ բնութագրվել են բառապաշարի թեմատիկ խմբերը հայերենի զարգացման տարբեր փուլերում: Ուսումնասիրվել են ձեռագիր բառարանները, հայերենի և պարսկերենի՝ անձի հատկանիշ արտահայտող դարձվածային միավորները, համակողմանի քննվել է

միջնադարյան բժշկարանների մասնագիտական բառապաշարը: Հետազոտությունների արդյունքները ամփոփվել են մեկ տասնյակից ավելի հոդվածներում:

«Ընդհանուր ու համեմատական և կիրառական լեզվաբանության հարցեր» թեմայի շրջանակում ուսումնասիրվել է նեոֆունկցիոնալ հարացույցի մեջ ընդգրկվող երկու բնագավառ՝ ճանաչողական և հաղորդակցական, քննվել են թվային տեխնոլոգիաներին և լեզվի ուսումնասիրությանն առնչվող նորագույն ուղղությունները: Շարունակվել է հայ-արաբական և հայ-քարթվելական, հայ-գերմանական լեզվական առնչությունների ուսումնասիրությունը, կատարվել են ստուգաբանական բառարանների նյութի բառաքննական և ստուգաբանական ճշգրտումներ ու լրացումներ: Հետազոտությունների արդյունքներն արտացոլվել են երեք մենագրության մեջ և մեկ տասնյակից ավելի հոդվածներում:

Կիրառական լեզվաբանության բնագավառում քննվել են կիրառական և համակարգչային լեզվաբանության մի շարք խնդիրներ: Շարունակվել են համաբարբառների կազմության աշխատանքները և հետազոտությունները հայերենի փորձառական հընչյունաբանության բնագավառում:

«Հայ բարբառների ուսումնասիրություն» թեմայի շրջանակում քննվել են բարբառագիտության պատմությանն առնչվող հարցեր (դիտարկվել են Գ.Սրվանձտյանի, Ղ.Ալիշանի՝ բարբառներին վերաբերող հայացքները), հետազոտվել է «Բուսանուններ» իմաստային խմբի բառաշերտը: Ուսումնասիրվել է Համշենի բարբառի՝ Գագրայի շրջանի խոսվածքների բառապաշարը: Պարզաբանվել են միջինհայերենյան իրողությունները Նախիջևանի տարածքի բարբառային միավորներում, արվել են ստուգաբանական դիտարկումներ, շարունակվել են բարբառային նյութը թվայնացնելու աշխատանքները: Հետազոտությունների արդյունքները հրապարակվել են հինգ մենագրություններում և մեկուկես տասնյակ հոդվածներում ու զեկուցումներում:

«Արդի արևելահայերենի և արևմտահայերենի ուսումնասիրման և կանոնարկման խնդիրներ» թեմայի շրջանակում քննվել

են արևելահայերենի և արևմտահայերենի կառուցվածքային առանձնահատկությունները, ճշգրտվել է դրանց նկարագրությունը: Դիտարկվել է արևմտահայերենի կանոնակարգման հարցը: Ուսումնասիրություններ (հիմնարդյունքներով) են կատարվել զուգադրական բառագիտության, արևմտահայերենի ձևաբանության ոլորտում: Ուշադրության են արժանացել արդի արևմտահայերենի գրական և խոսակցական տարբերակների առանձնահատկությունները, քննվել շարահյուսական մակարդակին վերաբերող հարցեր: Դիտարկվել են ընդհանուր լեզվաբանության մեջ 21-րդ դարում մշակված կառուցվածքային նորագույն մեթոդները:

Արդի արևելահայերենի ուսումնասիրության ոլորտում աշխատանքներ են իրականացվել բառարանների և բառացանկերի կազմության, շարահյուսական համակարգի ուսումնասիրության ուղղությամբ: Քննվել են արդի հայերենի բայակազմության և բայագործածության, տեքստի շարահյուսությանը վերաբերող հարցեր, բառագործածության շեղումներ:

Հետազոտություններ են կատարվել աշխարհաբարի բառակազմության պատմական հիմքերը բացահայտելու ուղղությամբ: Շարունակվել են ուսումնասիրությունները հայերենի բժշկագիտական (սիրտանոթային համակարգ) և հասարակական գիտությունների տերմինաբանության ոլորտում, դիտարկվել են «Հագուստ» թեմատիկ խմբի իմաստային առանձնահատկությունները:

Հրապարակվել է «Նոր բառեր»-ի Զ պրակը: Հետազոտությունների արդյունքները ամփոփվել են երեք մենագրությամբ և մոտ երկու տասնյակ գիտական հոդվածներով:

Գ. ԹԵՄԱՏԻԿ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՄԲ ՍՏԱՅՎԱԾ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ

«Հայերեն էլեկտրոնային սրբագրման համակարգ» թեմայի շրջանակում մշակվել են հայերեն էլեկտրոնային սրբագրման նոր համակարգի կազմության սկզբունքները, արվել է ընդգրկվելիք

բառապաշարի ձևային նկարագրություն (շուրջ 200 000 գլխաբառ), կազմվել են թեքվող բառերի հոլովման և խոնարհման հարա-
ցույցները, մշակվել է համապատասխան ծրագրաշարը:

«Հայերենի դերը և ուսուցման խնդիրները բազմալեզու միջա-
վայրում» թեմայի ուղղությամբ քննվել են օտար լեզուների ուսուց-
ման սկզբունքները, լեզվի իմացության մակարդակների միջազ-
գային չափանիշները, մշակվել և մշակվում են համապատասխան
սկզբունքներ և չափանիշներ բազմալեզու միջավայրում հայերենի
ուսուցման համար:

«Հայերենի բառապաշարի ձևային նկարագրություն և համա-
պատասխան էլեկտրոնային շտեմարանի ստեղծում» թեմայի շըր-
ջանակում կատարվել է շուրջ 250 000 բառերի ձևային նկարա-
գրություն (հիմնական և երկրորդական ձևույթներ՝ արմատ, ա-
ծանց, հոդակապ, աճական և այլն): Համալրվել է տվյալների շտե-
մարանը, թարմացվել համապատասխան ծրագրաշարը, վերջնա-
կան տեսքի բերվել համացանցային կայքը: Համակարգում ներ-
դրվել է հայատառ ստեղծաշար, զուգահեռաբար մուտքագրվել են
բառերի՝ դասական ուղղագրությամբ տարբերակները:

Դ. ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԱՐՅՈՒՆՔՆԵՐ

Հրապարակվել են բարբառային և նորաբանությունների բա-
ռարաններ, գրական լեզվի կանոնարկման ու ուսուցման խնդիր-
ներին առնչվող ձեռնարկներ: Ստեղծվել է հայերեն էլեկտրոնային
սրբագրման համակարգ (այն գործում է համացանցային առանձին
երկլեզու կայքում՝ armspell.am (<https://armspell.am/hy>)), որը ուղղա-
գրական և քերականական սխալները ստուգում է՝ շտեմարանում
առկա բառերի հետ համեմատելով:

Ձևավորվել է հայերենի բառակազմության էլեկտրոնային
շտեմարան՝ համացանցային առանձին երկլեզու կայքում (formlang.am (<https://formlang.am/hy>)): Շտեմարանն ունի որոնման լայն
հնարավորություն:

Հրատարակվել է «ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ Տեղեկագիրք 2021» գիրքը, որը ներկայացնում է 2021թ. ինստիտուտի աշխատակիցների հրապարակած աշխատանքների համառոտագրերը երեք լեզուներով և ընթերցողին հնարավորություն է ընձեռում անհրաժեշտ տեղեկություններ ստանալու ինստիտուտի աշխատանքների վերաբերյալ:

Ե. ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐ, ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐ

1. «Լեզու և լեզվաբանություն», 1(24), Ե., ՀՀ ԳԱԱ հրատ., 2021, 104 էջ:
2. «Լեզու և լեզվաբանություն», 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 132 էջ:
3. Կատվայան Վ.Լ., Բայազետի բարբառի բառարան, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 370 էջ:
4. Նոր բառեր, պրակ 2 (Կազմողներ՝ Գալստյան Ա.Ս., Գալստյան Ս.Ա., Հակոբյան Ֆ.Ա., Հովսեփյան Գ.Կ., Սարգսյան Ն.Մ.), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 221 էջ:
5. «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1(16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 141 էջ:
6. Սարգսյան Մ.Ա., Լեզվաբանության տեսության հարցեր, Ե., «Տիր» հրատ., 2021, 204 էջ:
7. Սարգսյան Մ.Ա., Հայերեն էլեկտրոնային սրբագրման համակարգ, Ե., «Տիր» հրատ., 2021, 128 էջ:
8. Վարդանյան Ա.Վ., Հյուսիսային Գողթնի միջբարբառը, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 124 էջ:
9. ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվ. լեզվի ինստիտուտի Տեղեկագիրք 2020, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 228 էջ:

**ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ
ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐ**

1. Լեզու և խոսք: Բազմալեզու գիտական հանդես, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 132 էջ: www.las.sci.am
2. Նոր բառեր արևմտահայերենի մեջ, Ա. զիբբ, (Ս. Տիոյեան, Ա. Ֆիշենկճեան, Յ. Մարաշլեան), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 145 էջ:
3. Վ. Կատվայան, Հ. Խաչատրյան, Գ. Մկրտչյան, Հայաստանի Հանրապետության բարբառային համապատկեր. Նյութեր. Պրակ Ա, Գեղարքունիք, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 207 էջ:
http://language.sci.am/sites/default/files/gegharkownik_prak_a.pdf
4. Հայերենագիտական առցանց գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 171 էջ:
<http://language.sci.am/hy/armenian-online-conference>
5. Հայոց լեզվի պատմության հարցեր, IV պրակ, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 293 էջ:
http://language.sci.am/sites/default/files/hayots_lezvi_patmowtyan_hartser.pdf

ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԳՆԵՐ

1. Գևորգյան Գ.Գ., Արևելահայերենի գործածության նորմեր և շեղումներ, Ե., «Զանգակ» հրատ., 2021, 240 էջ:
2. Գևորգյան Գ.Գ., Գործառական հայոց լեզու, Ե., «Զանգակ» հրատ., 2021, 248 էջ:

**ԳՐԱԽՈՍՎՈՂ ԱՍՏԱԳՐԵՐՈՒՄ ՈՒ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎՆԵՐԻ
ԳՐԱԽՈՍՎՈՂ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐՈՒՄ
ՏՊԱԳՐՎԱԾ ՀՈՐՎԱԾՆԵՐ**

1. Առաքելյան Կ.Լ., Փրկչի բնութագրիչները Խրիմյան Հայրիկի Խաչի ճառում, «Էջմիածին», Դ, 2021, էջ 126-134:
2. Առաքելյան Կ.Լ., Առած-ասացվածքների լեզվաոճական առանձնահատկությունները Նշան Պեշիկթաշյանի երգիծավեպերում, «Բանբեր հայագիտության», Ե., «Գիտություն» հրատ., թիվ 3 (27), 2021, էջ 197-206:
3. Ասոյան Թ.Ա., Հայ բարբառագիտության նվիրյալը, «Պատմաբանասիրական հանդես», թիվ 2 (217), Ե., «Գիտություն» հրատ., 2021, էջ 318-323:
4. Ասոյան Թ.Ա., Հայերենի բարբառներին նվիրված ուշագրավ ուսումնասիրություն, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 1 (24), Ե., ՀՀ ԳԱԱ հրատ., 2021, էջ 75-78:
5. Ասոյան Թ.Ա., Գրաբարի և աշխարհաբարի փոխհարաբերության հարցերը Ա.Այտընյանի «Քննական քերականութիւն արդի աշխարհաբար կամ հայերեն լեզուի» աշխատության մեջ, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 10, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 294-306:
6. Ասոյան Թ.Ա., Շարահյուսական գիտելիքների ուսուցման առանձնահատկությունները միջին դպրոցում (համահեղինակությամբ Ի. Ասոյանի), ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 11, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 261-274:
7. Ասոյան Թ.Ա., Բրագինա Ն.Ա., Սովորողների մոտիվացիայի ձևավորումը բանավեճի մեթոդի միջոցով, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 10, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 387-396:
8. Ասոյան Թ.Ա., Վ. Կատվայան. Հայաստանի բարբառային համապատկեր, Գիրք 2, Կոտայքի մարզ, «Պատմաբանասիրական հանդես», թիվ 3 (218), Ե., «Գիտություն» հրատ., 2021, էջ 267-271:

9. Ասոյան Թ.Ա., Գալստյան Ա.Ս., Տիոյան Ս.Կ., Արդի արևելահայերենի և արևմտահայերենի ուսումնասիրման և կանոնարկման խնդիրներ, մաս II, ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվ. լեզվի ինստիտուտի Տեղեկագիրք 2020, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 24-56:
10. Ավետյան Ս.Ռ., Անվանական հոլովման տիպաբանական զարգացումը հայերենում, «Հայագիտության հարցեր», № 1 (22), Ե., «Գիտություն» հրատ., 2021, էջ 223-236:
11. Ավետյան Ս.Ռ., Հնդեվրոպական անվանական հիմքերի վերջահանգ ձայնավորների ձևաբանական կարգավիճակը հին հայերենում, «Պատմաբանասիրական հանդես», № 1 (216), Ե., «Գիտություն» հրատ., 2021, էջ 170-179:
12. Ավետյան Ս.Ռ., *Կու (կը)* մասնիկով կազմություններն արևելահայերենում (համաժամանակյա և տարաժամանակյա քննություն), «Վեմ» համահայկական հանդես, թիվ 4 (76), Ե., «Վեմ հանդես» հրատ., 2021, էջ 140-155:
13. Ավետյան Ս.Ռ., Հրամայական եղանակը դասական հայերենում տիպաբանական և պատմական տեսանկյունից, ԲԵՀ, Բանասիրություն, հ. 3 (36), Ե., ԵՊՀ հրատ., 2021, էջ 40-55:
14. Բարսեղյան Ա.Գ., Շարահյուսական կապակցության եղանակների դրսևորումները Ա. Բակունցի երկերի լեզվում (համաձայնություն), ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 10, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 355-362:
15. Բարսեղյան Ա.Գ., Շարահյուսական կապակցության եղանակների դրսևորումները Ա. Բակունցի երկերի լեզվում (առդրություն, խնդրառություն), ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 11, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 321-329:
16. Գալստյան Ա.Ս., Նորակազմ բառերը արդի հայերենի բառապաշարում, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 1 (24), Ե., ՀՀ ԳԱԱ հրատ., 2021, էջ 44-51:
17. Գալստյան Ա.Ս., Նորակազմ բառերի իմաստաբանական քննության հարցեր, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 3-11:

18. Գևորգյան Գ.Գ., Ներկա-ապառնի ժամանակային անցումը հայերենում, «Հանդես ամսօրեայ», 1-12, Վիեննա, էջ 183-196:
19. Գրիգորյան Գ.Գ., Խոսակցական լեզվում *զալ, տալ, լալ* բայերի ձևերի *ս-ի* անկման պատճառների մասին, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 77-84:
20. Գրիգորյան Ս.Ս., Գրիգոր Տաթևացու գրական ժառանգության 2002-2020 թվականներին հրատարակված ուսումնասիրությունների մատենագիտական վերլուծություն, (ամփոփ նկարագրություն), «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 102-107:
21. Գրիգորյան Ս.Ս., Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ի հատուկ անունների իմաստային քննություն, «Հայոց լեզվի պատմության հարցեր», IV պրակ, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 6-100:
22. Գրիգորյան Ս.Ս., Բարգեն եպս. Կիլիկիեցու «Իսլամը հայ մատենագիտության մեջ» աշխատությունը և Գրիգոր Տաթևացու «Ընդդեմ տաճկաց-ը», «Հանդես ամսօրեայ», 1-12, Վիեննա, 2021, էջ 1-70:
23. Թադևոսյան Հ.Ս., Միջին հայերենին բնորոշ բառիմաստային նոր դրսևորումները «Գիրք վաստակոց» երկում, «Հայոց լեզվի պատմության հարցեր», IV պրակ, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 100-147:
24. Թեյյան Լ.Գ., Հայերենի տերմինային բառապաշարի զարգացման մի քանի հարցեր, ԲԵՀ, Բանասիրություն, հ. 1(34), Ե., ԵՊՀ հրատ., 2021, էջ 27-33:
25. Թեյյան Լ.Գ., Արդի հայերենի նորմը և հեռուստատեսության լեզուն, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 1 (24), Ե., ՀՀ ԳԱԱ հրատ., 2021, էջ 52-61:
26. Թորոսյան Հ.Վ., Շուն բաղադրիչով դարձվածային միավորների իմաստակառուցվածքային առանձնահատկությունները արդի հայերենում և պարսկերենում, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1(16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 18-27:

36. Կատվայան Վ.Լ., Ալիշանի դերը հայ միջնադարեան բանաստեղծութեան բարբառային շերտի ուսումնասիրության մեջ, «Բազմավեպ», թիւ 1-2, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 2021, էջ 274-280:
37. Կատվայան Վ.Լ., Գ.Սրվանձտյանցը և բարբառային հայերենը, «Լեզու և խոսք», 1(1), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 43-54:
38. Կատվայան Վ.Լ., Հարությունյան Վ.Լ., Տնտեսագիտական տերմինաբանության զարգացման միտումների մասին, «Տնտեսագիտական նորոգություններ». գործարկման ուղիները Հայաստանում (սոցիալ-տնտեսական զարգացման արդի հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում – հատոր 2), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ՏԻ հրատ., 2021, էջ 22-35:
39. Կատվայան Վ.Լ., Հոգնակերտ մասնիկները բարբառային հայերենում, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 11, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 281-297:
40. Հակոբյան Ֆ.Ա., Հայերենի ձևային նկարագրության խնդիրներ, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1(16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 108-115:
41. Համբարձումյան Վ.Գ., Ստուգաբանություն, հայ. *հարկ* - < հե. **(H)a/ork/g-t-*, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1(16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 60-69:
42. Համբարձումյան Վ.Գ., Գրիգորյան Գ.Գ., Ընդհանուր և համեմատական և կիրառական լեզվաբանության հարցեր, մաս II, ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվ. լեզվի ինստիտուտի Տեղեկագիրք 2020, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 57-90:
43. Համբարձումյան Վ.Գ., Սահակ կաթողիկոս Չորոփորեցու երկերի բառապաշարը, «Էջմիածին», 2021 (ՀՀ) տարի, է, էջ 121-130:
44. Համբարձումյան Վ.Գ., Ստուգաբանական դիտարկումներ, «Լեզու և լեզվաբանություն» 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 27-43:
45. Համբարձումյան Վ.Գ., Բաղրամյան Ս.Ե., Խաչիբաբյան Ն.Պ., Սեռանիշ ածանցների արտահայտությունը հայերենում, «Լեզու

- և լեզվաբանություն», հ. 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 68-76:
46. Հովհաննիսյան Լ.Շ., Վաստակաշատ գիտնականն ու ազնիվ քաղաքացին (Սեդա Գասպարյանի ծննդյան 75-ամյակի առթիվ), «Պատմաբանասիրական հանդես», թիվ 2 (217), Ե., «Գիտություն» հրատ., 2021, էջ 300-307:
 47. Հովհաննիսյան Լ. Շ., *Բազայստիճ* տեղանվան շուրջ, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 84-88:
 48. Հովհաննիսյան Լ.Շ., Ղարաբաղի (Արցախի) բարբառի բայական հնաբանությունները, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 79-83:
 49. Հովհաննիսյան Ն.Գ., Դարձվածային միավորներ նույնանիշների՝ XVIII դ. ձեռագիր բառարաններում, «Հայ բառարանագրության արդի խնդիրներն ու հեռանկարները» միջազգային գիտաժողովի (Երևան, 8-9 հուլիսի) նյութեր/ ՀՀ լեզվի կոմիտե; ՀՊՄՀ լեզվաբանական հետազոտությունների լաբորատորիա: Խմբ. խորհուրդ՝ Ս. Գրիգորյան, Լ. Խաչատրյան և ուրիշներ, Ե., Copy Print LLC հրատ., 2021, Պրակ Բ, էջ 75-85:
 50. Հովհաննիսյան Ն.Գ., Նույնանիշների՝ XVIII դ. ավանդված ձեռագիր բառարանների կառուցվածքային առանձնահատկությունները, «Լեզու և խոսք», 1 (1), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 55-75:
 51. Հովհաննիսյան Ն.Գ., Մխիթարյան Գ.Մ., Հայոց լեզվի պատմական զարգացման հարցեր, մաս II, ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվ. լեզվի ինստիտուտի Տեղեկագիրք 2020, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 144-161:
 52. Ղամոյան Լ.Ա., Հոմանշությունը *հազուստ* իմաստաթեմատիկ խմբում, ԲԵՀ, հ. 2 (35), Ե., ԵՊՀ հրատ., 2021, էջ 80-88:
 53. Ղամոյան Լ.Ա., Մենիմաստ բառերը «Հազուստ» իմաստային-թեմատիկ խմբում, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 10, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 307-314:

54. Ղամոյան Լ.Ա., Բազմիմաստությունը «Հագուստ» իմաստային-թեմատիկ խմբում, «Լեզու և լեզվաբանություն» 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 85-92:
55. Մեսրոպյան Հ.Հ., Բուսանունները Հ. Ղևոնդ Ալիշանի «Այրաբատ-Բնաշխարհի Հայաստանեայց» աշխատության մեջ, Բազմավեպ, 1-2, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 2021, էջ 123-135:
56. Mkhitarian G.M., A Cognitive Approach to the Study of Musical Terms, Proceedings of the Scholarly Abstracts, NXIX, p. 29, Publisher: "EASR", SciPub.de <https://ojs.scipub.de/index.php/EASR/issue/view/20/27>
57. Mkhitarian G.M., The Cognitive Feature of Musical Terms, «Լեզու և խոսք», 1(1), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 91-95:
58. Ներսիսյան Վ.Ա., Բառակազմության հարցերի քննությունը Ստեփանոս Պալասանյանի աշխատություններում, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 11, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 261-274:
59. Ներսիսյան Վ.Ա., *Տնօրենություն* և *տնօրինություն* բառերի գործածությունը հայերենում, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1(16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 89-99:
60. Պապիկյան Ս.Վ., Հատկական փոխառությունների քննություն, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 11, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 302-312:
61. Պապիկյան Ս.Վ., Արաբական ծագման հատկական փոխառությունների քննություն, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 10, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 346-354:
62. Սարգսյան Մ.Ա., Էլեկտրոնային սրբագրիչի տվյալների շտեմարանի բառապաշարի ձևային նկարագրության խնդիրների մասին, Բանբեր Երևանի Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարանի, հ. 1(58), Ե., 2021, էջ 229-237:
63. Սարգսյան Մ. Ա., Գենդերային լեզվաբանությունը որպես լեզվաբանության զարգացման նորագույն ուղղություն, «Գիտության աշխարհում», № 3, Ե., «Գիտություն» հրատ., 2021, էջ 2-9:

64. Սարգսյան Մ. Ա., Խաչիրաֆյան Ն. Պ., «Կորոնա» բաղադրիչով նորակազմ բառերի քննություն, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 1 (24), Ե., ՀՀ ԳԱԱ հրատ., 2021, էջ 69-74:
65. Sargsyan M.A., On the Electronic Database of the Armenian Word-formation, "Kachar", 2, 2021, pp. 56-65.
<https://doi.org/10.52853/25792903-2021.2-msoe>
66. Sargsyan M.A., On the Problems of Teaching Armenian as a Second Language. In: Socio-cross-cultural Approach and Educational Technologies: Interdisciplinary Aspect: monograph. / Ed. By Gennady A. Ferapontov, Olga V. Mishutina. – Novosibirsk State Pedagogical University. – Novosibirsk: NSPU University Press, 2021. – Pp. 16-23:
67. Սաֆարյան Տ.Վ., Բառագործածական շեղումներ արդի հայերենում՝ կապված հնչյունական կազմի հետ, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 10, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 324-332:
68. Սաֆարյան Տ.Վ. Բառիմաստի հետ կապված շեղումներն արդի հայերենում, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 2(25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 93-101:
69. Սիրունյան Տ.Ղ., Քոնայի միաբարական կենտրոնում ստեղծված երկրների բառապաշարը. նորաբանություններ և օտարաբանություններ (ԺԴ. դ.), «Հայոց լեզվի պատմության հարցեր», IV պրակ, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 199-291:
70. Սուքիասյան Հ.Վ., Զաքարյան Հ.Լ., Հայերեն բժշկագիտական եզրույթների ինքնատիպության խնդրի շուրջ, «Հայ բառարանագրության արդի խնդիրներն ու հեռանկարները» միջազգային գիտաժողովի (Երևան, 8-9 հուլիսի) նյութեր / ՀՀ լեզվի կոմիտե; ՀՊՄՀ լեզվաբանական հետազոտությունների լաբորատորիա: Խմբ. խորհուրդ՝ Ս. Գրիգորյան, Լ. Խաչատրյան և ուրիշներ, Ե., Copy Print LLC հրատ., 2021, Պրակ Բ, 151-163:
71. Վարդանյան Ա.Վ., Շուշի տեղանվան ստուգաբանությունը, «Հանդես ամսօրեայ», 1-12, 2021, Վիեննա, էջ 479-484:

72. Վարդանյան Ա.Վ., Միջինհայերենյան իրողություններ Ճահուկ-Վայքի միջբարբառում, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 100-107:
73. Варданян А.В., Этимология этнонима "зюк", «Լեզու և խոսք», 1(1), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 96-106:
74. Տիոյան Ս.Կ., Նորամուտ օտար բառերի սխալ գործածությունների մասին (ինտեգրացիա, ասոցիացիա, մոտիվացիա), «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 54-62:
75. Ֆիշենկճյան Ա.Ա., Թեք վերջնաբաղադրիչով բառեր հայերենի մեջ, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 63-67:

**Հայերենագիտական առցանց գիտաժողովի նյութերի
ժողովածուում (Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 173 էջ)**

հրապարակված հոդվածներ

http://language.sci.am/sites/default/files/hayerenahitayan_arhtsants_gita_zhoghovi_nyowter.pdf

1. Բառնասյան Ջ.Ա., Լեզվամտածողության առանձնահատկությունների քննություն՝ ըստ Շիրակի մարզի գյուղերի խոսվածքների գրառումների, էջ 3-9:
2. Գրիգորյան Գ.Գ., Ականավոր հնչյունաբաններ (տեղեկատվական հոդված), էջ 8-27:
3. Գրիգորյան Ս.Ս., Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք Քարոզութեան» Ամառան և Ձմեռան հատորների բառապաշարի ձևախմբատալիս խմբերն իբրև ինքնատիպ լեզվամտածողության արտահայտություն, էջ 28-45:
4. Թադևոսյան Հ.Ս., «Բժշկարան ձիոյ եւ առհասարակ գրաստնոյ» երկի բառապաշարի ընդհանուր բնութագիրը, էջ 89-106:
5. Խաչատրյան Հ.Ռ., *Հուսամուտ* և *պատշգամբ* հասկացությունների բառանունները բարբառային հայերենում, էջ 107-122:

6. Ներսիսյան Վ.Ա., Բայի եղանակաժամանակային ձևերի գործածությունը Հովհաննես Օձնեցու երկերում, էջ 122-136:
7. Մարգարյան Ն.Մ., Արդի հայերենի նորագույն հապավումները, էջ 136-143:
8. Վարդանյան Ա.Վ., Արցախի բարբառի «տնջրի» բուսանվան ստուգաբանությունը, էջ 144-150:
9. Տիոյան Ս.Կ., Բառապաշարի զուգադիր քննություն. հոմանիշ բառերը գրական հայերենում, էջ 151-170:

«Լեզուների ուսուցման խնդիրները համաշխարհայնացման արդի դարաշրջանում» առցանց միջազգային համաժողովի նյութերի ժողովածուում (Ե., «Տիր» հրատ., 2021, 256 էջ)

հրապարակված հոդվածներ

http://language.sci.am/sites/default/files/book/lezvi_owsowtsm_khn.pdf

1. Թորոսյան Հ.Վ., Հայերենի՝ որպես օտար լեզվի դասավանդման առանձնահատկությունները (պարսկախոս լսարանի օրինակով), էջ 51-58:
2. Համբարձումյան Վ.Գ., Հին լեզուների դասավանդման կարևորությունը նոր լեզուների ճիշտ ուսուցման մեջ, էջ 85-89:
3. Մեսրոպյան Հ.Հ., Հայերենը որպես միջնորդ լեզու և փոխըմբռնման միջոց համաշխարհայնացման արդի դարաշրջանում, էջ 90-100:
4. Միքայելյան Ս.Ա., Օտար լեզուների արդի ուսուցման հայեցակարգի շուրջ, 18-27:
5. Մարգարյան Ս.Ա., Հայերենի իմացության մակարդակների առանձնացում ըստ միջազգային չափանիշների, էջ 6-17:
6. Քիլերճյան Բ.Մ., Արեւմտահայերենի լեզուի ուսուցման գործընթացը հիբրիդային ուսուցման ձեւաչափով, 138-147:

ՄԱՍ II

ՀՀ ԳԱԱ Հ. ԱՃԱՌՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԼԵԶՎԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
2021 Թ. ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ՝
ԸՍՏ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

Ա. ԱՐԴԻ ԱՐԵՎԵԼԱՀԱՅԵՐԵՆԻ ԵՎ ԱՐԵՎՍՏԱՀԱՅԵՐԵՆԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՄԱՆ ԵՎ ԿԱՆՈՆԱՐԿՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

2021 թվականին հրատարակվել են հետևյալ աշխատանքները:

ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐ

Նոր բառեր, պրակ Զ (Կազմողներ՝ Գալստյան Ա.Ս., Գալստյան Ս.Ա., Հակոբյան Ֆ.Ա., Հովսեփյան Գ.Կ., Սարգսյան Ն.Ս.), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 221 էջ:

Նոր բառեր արևմտահայերենի մէջ, Ա. գիրք, (Ս. Տիոյեան, Ա. Ֆիշենկճեան, Յ. Մարաշլեան), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 145 էջ:

ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ

1. Առաքելյան Կ.Լ., Փրկչի բնութագրիչները Խրիմյան Հայրիկի Խաչի ճառում, «Էջմիածին», Դ, 2021, էջ 126-134:
2. Առաքելյան Կ.Լ., Առած-ասացվածքների լեզվաոճական առանձնահատկությունները Նշան Պեշիկյաշյանի երգիծավեպերում, «Բանբեր հայագիտության», Ե., «Գիտություն» հրատ., թիվ 3 (27), 2021, էջ 197-206:

3. Ասոյան Թ.Ա., Հայ բարբառագիտության նվիրյալը, «Պատմաբանասիրական հանդես», թիվ 2 (217), Ե., «Գիտություն» հրատ., 2021, էջ 318-323:
4. Ասոյան Թ.Ա., Հայերենի բարբառներին նվիրված ուշագրավ ուսումնասիրություն, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 1 (24), Ե., ՀՀ ԳԱԱ հրատ., 2021, էջ 75-78:
5. Ասոյան Թ.Ա., Գրաբարի և աշխարհաբարի փոխհարաբերության հարցերը Ա.Այտընյանի «Քննական քերականութիւն արդի աշխարհաբար կամ հայերեն լեզուի» աշխատության մեջ, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 10, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 294-306:
6. Ասոյան Թ.Ա., Շարահյուսական գիտելիքների ուսուցման առանձնահատկությունները միջին դպրոցում (համահեղինակությամբ Ի. Ասոյանի), ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 11, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 261-274:
7. Ասոյան Թ.Ա., Վ.Կատվայան. Հայաստանի բարբառային համապատկեր, Գիրք 2, Կոտայքի մարզ, «Պատմաբանասիրական հանդես», թիվ 3 (218), Ե., «Գիտություն» հրատ., 2021, էջ 267-271:
8. Ասոյան Թ.Ա., Գալստյան Ա.Ս., Տիոյան Ս.Կ., Արդի արևելահայերենի և արևմտահայերենի ուսումնասիրման և կանոնարկման խնդիրներ, մաս II, ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվ. լեզվի ինստիտուտի Տեղեկագիրք 2020, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 24-56:
9. Բարսեղյան Ա.Գ., Շարահյուսական կապակցության եղանակների դրսևորումները Ա. Բակունցի երկերի լեզվում (համաձայնություն), ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 10, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 355-362:
10. Բարսեղյան Ա.Գ., Շարահյուսական կապակցության եղանակների դրսևորումները Ա. Բակունցի երկերի լեզվում (աղորդություն, խնդրառություն), ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 11, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 321-329:

11. Գալստյան Ա.Ս., Նորակազմ բաղերը արդի հայերենի բառապաշարում, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 1 (24), Ե., ՀՀ ԳԱԱ հրատ., 2021, էջ 44-51:
12. Գալստյան Ա.Ս., Նորակազմ բաղերի իմաստաբանական քննության հարցեր, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 3-11:
13. Թեյլան Լ.Գ., Հայերենի տերմինային բառապաշարի զարգացման մի քանի հարցեր, ԲԵՀ, Բանասիրություն, հ. 1(34), Ե., ԵՊՀ հրատ., 2021, էջ 27-33:
14. Թեյլան Լ.Գ., Արդի հայերենի նորմը և հեռուստատեսության լեզուն, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 1 (24), Ե., ՀՀ ԳԱԱ հրատ., 2021, էջ 52-61:
15. Խաչատրյան Ա.Ս., Արևմտահայերենի նորակազմությունների բառակազմական որոշ առանձնահատկությունների մասին, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 2(25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 44-53:
16. Ղամոյան Լ.Ա., Հոմանշությունը *հագուստ* իմաստաթեմատիկ խմբում, ԲԵՀ, հ. 2 (35), Ե., ԵՊՀ հրատ., 2021, էջ 80-88:
17. Ղամոյան Լ.Ա., Մենիմաստ բաղերը «Հագուստ» իմաստային-թեմատիկ խմբում, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 10, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 307-314:
18. Ղամոյան Լ.Ա., Բազմիմաստությունը «Հագուստ» իմաստային-թեմատիկ խմբում, «Լեզու և լեզվաբանություն» 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 85-92:
19. Ներսիսյան Վ.Ա., Բառակազմության հարցերի քննությունը Ստեփանոս Պալասանյանի աշխատություններում, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 11, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 261-274:
20. Ներսիսյան Վ.Ա., *Տնօրենություն* և *տնօրինություն* բաղերի գործածությունը հայերենում, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1(16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 89-99:

21. Ներսիսյան Վ.Ա., Բայի եղանակաժամանակային ձևերի գործածությունը Հովհաննես Օմեցու երկերում, Հայերենագիտական առցանց գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 122-136:
22. Սարգսյան Ն.Ս., Արդի հայերենի նորագույն հապավումները, Հայերենագիտական առցանց գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 136-143:
23. Տիոյան Ս.Կ., Բառապաշարի զուգադիր քննություն. հոմանիշ բառերը գրական հայերենում, Հայերենագիտական առցանց գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 151-170:
24. Պապիկյան Ս.Վ., Հատկական փոխառությունների քննություն, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 11, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 302-312:
25. Պապիկյան Ս.Վ., Արաբական ծագման հատկական փոխառությունների քննություն, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 10, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 346-354:
26. Սարգսյան Ն.Ս., Արդի հայերենի նորագույն հապավումները, Հայերենագիտական առցանց գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 136-143:
27. Սաֆարյան Ս.Վ., Բառագործածական շեղումներ արդի հայերենում՝ կապված հնչյունական կազմի հետ, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 10, Ե., «Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 324-332:
28. Սաֆարյան Ս.Վ., Բառիմաստի հետ կապված շեղումներն արդի հայերենում, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 93-101:
29. Սուքիասյան Հ.Վ., Ջաքարյան Հ.Լ., Հայերեն բժշկագիտական եզրույթների ինքնատիպության խնդրի շուրջ, «Հայ բառարանագրության արդի խնդիրներն ու հեռանկարները» միջազգային գիտաժողովի (Երևան, 8-9 հուլիսի) նյութեր / ՀՀ լեզվի կոմիտե; ՀՊՄՀ լեզվաբանական հետազոտությունների լաբորատորիա:

Խմբ. խորհուրդ՝ Ս. Գրիգորյան, Լ. Խաչատրյան և ուրիշներ, Ե., Copy Print LLC հրատ., 2021, Պրակ Բ, 151-163:

30. Տիոյան Ս.Կ., Նորամուտ օտար բառերի սխալ գործածությունների մասին (ինտեգրացիա, ասոցիացիա, մոտիվացիա), «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 54-62:
31. Քիլերձյան Բ.Մ., Արեւմտահայերէնի լեզուի ուսուցման գործընթացը հիբրիդային ուսուցման ձեւաչափով, «Լեզուների ուսուցման խնդիրները համաշխարհայնացման արդի դարաշրջանում» առցանց միջազգային համաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., «Տիր» հրատ., 2021, էջ 138-147:
32. Ֆիշենկձյան Ա.Ա., Թեք վերջնաբաղադրիչով բառեր հայերէնի մէջ, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 63-67:

ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱՍՓՈՓԱԳՐԵՐ

**Առաքելյան Կ., Առած-ասացվածքների լեզվառճական
առանձնահատկությունները Նշան Պեշիկթաշլյանի
երգիծավեպերում (հոդված)**

Հոդվածագիրը հանգամանորեն անդրադառնում է սփյուռքահայ նշանավոր գրող, երգիծաբան Նշան Պեշիկթաշլյանի երգիծավեպերում առած-ասացվածքների գործածության առանձնահատկություններին՝ նշելով, որ երբեմն գրողն առածը կամ ասացվածքը կիրառում է որպէս բնաբան կամ արտահայտած մտքերի եզրակացություն: Երբեմն դրանք օգտագործում է նույնությամբ, երբեմն կիրառում դրանց տարբերակները, երբեմն էլ ինքն է ստեղծում տարբերակներ: Առանձին անդրադարձ կա այն առած-ասացվածքներին, որոնք հեղինակային նորակազմություններ են:

Հողվածում քննվում են առած-ասացվածքներում առկա պատկերավորման միջոցները՝ փոխաբերությունները, չափազանցությունները, դիմառնությունները, համեմատությունները և այլն: Ըստ հողվածագրի՝ խոսքը ոճավորելու նպատակով Պեշիկթաշլյանը կիրառում է դարձվածների դիպվածային տարբերակներ, գործածում է նաև աստվածաշնչյան արտահայտություններ, որոնք դարերի ընթացքում ձեռք են բերել ասացվածքի արժեք և օգտագործվել խոսքային միանգամայն տարբեր իրադրություններում, նաև այնպիսի դեպքերում, որոնք շատ հեռու են նախնական իմաստից: Երգիծավեպերում առկա են երգիծական բնույթի իմաստասիրական խորհրդրդածություններ, որոնք կազմված են առած-ասացվածքների սկզբունքով:

Հողվածագիրը եզրակացնում է, որ այս միավորները նպաստել են ասելիքի արտահայտչականությանը, խոսքի ոճավորմանը, պատկերավորությանը:

Առաքելյան Կ., Փրկչի բնութագրիչները Խրիմյան Հայրիկի Խաչի ճառում (հողված)

Հողվածագիրը ներկայացնում է Խրիմյան Հայրիկի ստեղծագործություններից մեկը՝ հայ հոգևոր գրականության գոհարներից «Յիսուսի վերջին շաբաթ Խաչի ճառ եւ կորուսելոյ յիմարութին»-ը, որը վերաբերում է Հիսուսի երկրային կյանքի վերջին շաբաթվա իրադարձություններին: Հողվածում նշվում է, որ ճառը գրված է յուրօրինակ ոճով՝ ավելի մարդ-Աստված կամ հեղինակ-Փրկիչ գրույցի ձևով. հեղինակն իր հիացմունքն ու երախտագիտությունն է հայտնում Փրկչին՝ Նրան տալով նաև զանազան անուններ:

«Խաչի ճառ»-ում Քրիստոսին տրված անունների մեծ մասը սերտորեն առնչվում է Աստվածաշնչին: Հողվածում այդ անունները պայմանականորեն բաժանվում են մի քանի խմբերի. անուններ՝ արտահայտված թանձրացական, վերացական գոյականներով և ածականներով, որոնք գործածվում են փոխանվանաբար, և որոնք ունեն բազմաթիվ հետաքրքիր բնութագրիչներ՝ մակդիրներ:

Կան անուններ, նաև անուն-արտահայտություններ, որոնք ընդգծում են Քրիստոսի պատարագվելու գաղափարը, մատնանշում Քրիստոս Աստծու հզորությունը, արտահայտում Քրիստոսի՝ Եկեղեցու զլուխ լինելու գաղափարը, ընդգծում են Հիսուսի բացարձակ ճշմարտություն, աստվածային խորախորհուրդ և առաջատես իմաստություն լինելը:

Հոգվածագիրը եզրակացնում է, որ «Խաչի ճառ»-ում Քրիստոսին բնութագրող բազմաթիվ անուններ ծառայում են միևնույն նպատակին՝ Փրկչի դիմանկարն ամբողջացնելուն: Ամեն մի անուն հիմնականում մատնանշում է Հիսուսին բնորոշ որևէ հատկանիշ, Նրա երկրային կյանքին առնչվող որևէ դրվագ, որոնք խիստ կարևոր են փրկչական առաքելության համատեքստում:

Աստյան Թ., Գրաբարի և աշխարհաբարի փոխհարաբերության հարցերը Ա.Այտընյանի «Քննական քերականութիւն աշխարհաբար կամ արդի հայերէն լեզուի» աշխատության մեջ (հոդված)

Հոգվածագիրը քննում է Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության հայրերից մեկի՝ Ա.Այտընյանի՝ հայերենի պատմական զարգացմանը, լեզվադրականերին, սրանց փոխհարաբերություններին վերաբերող ըմբռնումներն ու մեկնաբանությունները՝ 19-րդ դարի արևմտահայերենի վիճակի հաշվառմամբ: Հոդվածում նախ նշվում է, որ նոր գրական հայերենի զարգացման ընթացքը շատ կողմերով պայմանավորվել է պատմական, հասարակական-քաղաքական իրավիճակով, մտավորականության, մշակութային գործիչների կողմնորոշումներով, և որ արևմտահայերենի՝ որպես նոր գրական հայերենի ձևավորման, զարգացման և կանոնարկման խնդիրներն ուսումնասիրել են Մխիթարյան միաբանության ներկայացուցիչները: Հոդվածում ներկայացվում են Ա.Այտընյանի հայացքները հայերենի պատմական զարգացման ու փոփոխությունների, հին ու նոր գրական լեզուների, նրանց լեզվական առանձնահատկությունների և կիրառության հասարակական ու

անձնական ընկալումների վերաբերյալ, նաև լեզվաբանի անկողմնակալ մոտեցումը արևմտահայ մտավորականությանը հուզող կարևորագույն հարցերին:

Հոդվածագրի կարծիքով՝ Ա. Այտընյանի «Քննական քերականութիւն»-ը հարցերի ընդգրկման, դրանց անկողմնակալ մեկնաբանման տեսանկյունից կարելի է գնահատել որպես խիստ արժեքավոր ներդրում հայերենագիտության մեջ, որն այսօր էլ չի կորցրել իր արդիականությունը:

Ասոյան Թ., Ասոյան Ի., Շարահյուսական գիտելիքների ուսուցման հարցերը միջին դասարաններում (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում են շարահյուսական գիտելիքները համակարգված, համակողմանի մատուցելու և ուսուցման արդյունավետությունն ապահովելու գործընթացի առանձնահատկությունները: Նշվում է, որ հանրակրթական դպրոցներում ուսուցման արդյունավետության խնդիրները միշտ պետք է լինեն պետության ուշադրության կենտրոնում: Հասարակական առաջընթացը մարդու կենսագործունեության բոլոր բնագավառներում պահանջում է նոր վերաբերմունք և մոտեցում կրթական ոլորտի նկատմամբ, ուսուցման նոր ծրագրեր, տեխնոլոգիաներ ու մոդելներ: ՀՀ-ում ուսուցման լեզուն հայերենն է, հետևաբար լրջագույն ուշադրություն է անհրաժեշտ հայոց լեզվի դասավանդման հարցերին՝ գիտակցելով, որ մյուս առարկաների ծրագրային նյութերը յուրացնելու հիմքը հայոց լեզվի իմացությունն է: Նկատի ունենալով վերը նշվածը՝ հոդվածում քննվում են հայոց լեզվի ուսուցմանն առնչվող որոշ հարցեր՝ նպատակ ունենալով ցուցադրել դրա առանձնահատկությունները: Մասնավորապես շարահյուսական գիտելիքների ուսուցումը պետք է զուգակցել լեզվի կառուցվածքային մյուս բաղադրիչների հետ, ապահովել գիտելիքների գիտականությունը, համակարգայնությունը, համակողմանիությունը, մատչելիությունը և պայմանավորել նրանով, որ շարահյու-

սական ուսումնասիրության կենտրոնում նախադասությունն է, առանց որի հնարավոր չէ մտքեր արտահայտել և հաղորդակցվել:

Այսպիսով՝ հոդվածում մանրամասնորեն ներկայացվում են ուսուցման այն հիմնական ուղիները, որոնք կնպաստեն շարահյուսական գիտելիքներն արդյունավետ յուրացնելուն:

Ասոյան Թ., Բրազինա Ն., Սովորողների մոտիվացիայի ձևավորումը բանավեճի մեթոդի միջոցով (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում են տարրական դասարաններում մայրենիի ուսուցման ընթացքում բանավեճի մեթոդը կիրառելու փորձարարական արդյունքները: Մշակվել է քայլային հաջորդականություն, որը փորձարկվել է Գագարինի միջնակարգ դպրոցի չորրորդ դասարանում: Հիմնական նպատակը ստուգելն էր, թե տվյալ մեթոդը կիրառելը որքանով է նպաստում սովորողների նպատակամղումը (մոտիվացիան) ձևավորելուն: Արդյունքը հնարավորություն է ընձեռում հավաստելու, որ բանավեճի մեթոդն օգնում է ձևավորելու և զարգացնելու սովորողների նպատակամղումը: Մեթոդի կիրառությունը սովորողների ստեղծագործ ներուժը բացահայտելու և վերլուծական միտք ձևավորելու նախադրյալներ է ստեղծում: Հարկ է նշել, որ բանավեճի մեթոդը ժամանակատար է և ենթադրում է և՛ ուսուցչի, և՛ սովորողների որոշակի նախապատրաստական աշխատանք:

Հոդվածում արձանագրվում է, որ մեթոդը նպաստում է նպատակամղումը կայուն զարգացնելուն: Այն մարզում է միտքը և զարգացնում նաև բանավոր խոսքը, ստեղծում հաղորդակցման հմտությունների բազմամակարդակ ընկալում:

**Բարսեղյան Ա., Շարահյուսական կապակցության եղանակների
դրսևորումները Ա. Բակունցի երկերի լեզվում (համաձայնություն)
(հոդված)**

Հոդվածում ներկայացվում և քննվում են Ա. Բակունցի երկերի լեզվում առկա ենթակայի և ստորոգյալի համաձայնության դեպքերը, որոնք հատուկ են ժողովրդախոսակցական լեզվին:

Ըստ հոդվածագրի՝ համաձայնության կապակցության եղանակը դրսևորում է յուրահատկություններ՝ պայմանավորված ենթակայի ու ստորոգյալի արտահայտության միջոցների իմաստային հատկություններով:

**Բարսեղյան Ա., Շարահյուսական կապակցության եղանակների
դրսևորումները Ա. Բակունցի երկերի լեզվում (առդրություն,
խնդրառություն) (հոդված)**

Հոդվածագիրը, քննելով շարահյուսական կապակցման եղանակներ առդրությունը և խնդրառությունը Ակսել Բակունցի երկերի լեզվում, հանգում է այն եզրակացության, որ Բակունցի երկերի լեզվին հատուկ են հետադաս որոշիչներով և հատկացուցիչներով առդրությունները, խնդրառության դրսևորումները պայմանավորվում են բարբառի և խոսակցական լեզվի ազդեցությամբ:

**Գալստյան Ա., Նորակազմ բառերը արդի հայերենի
բառապաշարում (հոդված)**

Հոդվածում դիտարկվում են ժամանակակից հայոց լեզվում նոր բառերի ստեղծման և գործածության առանձնահատկությունները, հայերենագիտության մեջ նորակազմությունների մասին արտահայտված կարծիքները:

Հոդվածագիրն ուսումնասիրում է գործածվող տերմինները, քննում է մի շարք ածանցների, ածանցակերպների և բառակազմական որոշ կաղապարների գործուն դառնալը: Ընդհանուր գծե-

րով ներկայացվում են գոյականներից և ածականներից կազմված նորակերտ բայերը, ինչպես նաև հարադիր կազմություններից և համագործածական բառապաշարի բայերից մի շարք կաղապարներով՝ տարբեր ածանցների և արմատների համակցությամբ ստեղծված նորակերտ բայերը:

Գալստյան Ա., Նորակազմ բառերի իմաստաբանական քննության հարցեր (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում է լեզվի մեջ նոր բառերի ստեղծման արտալեզվական և ներհամակարգային գործընթացը: Նշվում է, որ հասկացության լեզվական արտահայտման անհրաժեշտությանը լեզուն արձագանքում է նախ և առաջ մասնագիտական բառաստեղծումների կիրառմամբ, տարբերակներն ընտրվում են լեզվի ներհամակարգային զարգացումների ընթացքում, որը հոդվածագիրը դիտարկում է մի շարք հասկացություններ արտահայտող (*օդորակիչ, ներգատաբան, հոգեկերտվածք*) նորակազմ բառերի տարբերակների համագործակցության և լեզվական համակարգում դրանցից որևէ մեկի (կամ մի քանիսի) ամրակայման օրինակով: Քննվում է նաև գունանվանումների թեմատիկ խումբ նշանակող նորաստեղծ բառերի ներքին ձևը:

Թեյյան Լ., Հայերենի տերմինային բառապաշարի զարգացման մի քանի հարցեր (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում է, որ հայոց լեզվի զարգացման բոլոր շրջաններում նրա բառային կազմը, ներառյալ տերմինային բառապաշարը, շարունակաբար համալրվում է նոր միավորներով առաջին հերթին իր բառակազմական հարուստ հնարավորությունների շնորհիվ, ըստ հարկի՝ նաև փոխառությունների միջոցով: Սրանց համամասնությունը կարգավորում է լեզվական համակարգը, և այս հանգամանքը հոդվածում հիմնավորվում է արդի

հայերենի տերմինային բառապաշարի կոնկրետ օրինակներով: Ընդամին կարևորվում է նաև մասնագետ լեզվաբանների, լեզվաբաղադրականություն իրականացնող պետական և հասարակական մարմինների գործունեությունը հատկապես տերմինաշինության ու տերմինագործածության բնագավառներում: Ըստ այսմ՝ հոդվածագիրն անդրադարձել է «Լրաբեր հասարակական գիտությունների» հանդեսի էջերում 1969-1971թթ. ծավալված՝ հայերենի տերմինաբանության հարցերին նվիրված բանավիճային քննարկմանը, որին մասնակցել են մեր նշանավոր լեզվաբանները: Ներկայացվում են նաև ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտի համապատասխան բաժինների, ԵՊՀ հայոց լեզվի ամբիոնի, Լեզվի պետական տեսչության ձեռնարկումներն ու հրապարակումները՝ ուղղված արդի հայերենի տերմինաբանության և ընդհանրապես բառապաշարի զարգացման ու կանոնարկման խնդիրներին: Հոդվածի հեղինակը կարևորում է նաև 1993-ին Ֆրանսիայում հիմնադրված «Արևմտահայ աշխարհաբարի եզրաբանական խորհրդի» գործունեությունն ու նրա հրատարակած տերմինաբանական երեք ուղեցույցները, որոնք մասնագիտական պատշաճ ուշադրության պարագայում կարող են որոշակիորեն նպաստել նաև արևելահայերենի տերմինաբանության զարգացմանը:

Թելյան Լ., Արդի հայերենի նորմը և հեռուստատեսության լեզուն (հոդված)

Զանգվածային լրատվության ամենից ներգործուն միջոցներից մեկի՝ հեռուստատեսության լեզվական որակը կարող է պատկերացում տալ հանրության տվյալ շրջանի լեզվական մշակույթի մասին ընդհանրապես, և դրանով էլ, ինչպես նշում է հոդվածի հեղինակը, կարևորվում են հեռուստահաղորդումների լեզվի մասնագիտական դիտարկումն ու գնահատումը արդի հայերենի նորմի դիրքերից: Հոդվածում բավական հարուստ փաստական նյութի հիման վրա ներկայացված են հիմնականում հեռուստահաղորդավարների և հանրային գործիչների խոսքում հեղինակի ար-

ձանագրած լեզվական խաթարումներն ու շեղումները՝ անհրաժեշտ մասնագիտական մեկնաբանությամբ ու գնահատականներով: Ուշադրության առարկա են հատկապես երկու ոլորտների՝ բառագործածության և խոսքի կառուցման առավել հաճախադեպ սխալներն ու շեղումները: Մատնանշվում են նաև դրանց պատճառները՝ բառիմաստի ոչ ճիշտ ընկալում, համանուն կամ հարանուն բառերի իմաստների շփոթում, բառի սխալ կազմություն, ուճական անհամապատասխանություն համատեքստին, խոսքի կառուցման տրամաբանական և քերականական կանոնների խախտումներ, օտար լեզվամտածողության ազդեցություն և այլն: Հետաքրքրություն են ներկայացնում նաև լեզվական նորմի շրջանակներում դիտարկվող որոշակի տեղաշարժերի արձանագրումները:

Խաչատրյան Ա., Արևմտահայերենի նորակազմությունների բառակազմական որոշ առանձնահատկությունների մասին (հոդված)

Հոդվածագիրն անդրադառնում է արևմտահայ մամուլում («Հորիզոն», «Հայրենիք», «Նոր Հառաջ») առկա նորաբանությունների բաղադրիչների՝ ձևաբանական և շարահյուսական մի շարք փոխհարաբերությունների: Նշվում է, որ այն դեպքում, երբ բարդության բաղադրող հիմքը արտահայտվում է բայարմատով կամ բայահիմքով, վերջինս գարիշխող դիրք ունի բարդության առաջին բաղադրիչի նկատմամբ: Նման բարդությունները բառակապակցությունների վերածելիս առաջին բաղադրիչը ստանում է տարբեր հոլովական իմաստներ: Հոդվածում նշվում է նաև, որ անվանական խոսքի մաս (գոյական, ածական, դերանուն) + բայարմատ (բայահիմք) կաղապարով կազմված բարդությունները շարահյուսական կապակցության վերածելիս կարող են արտահայտել խնդրային և պարագայական հարաբերություններ:

Ըստ հոդվածագրի՝ բառերի ուսումնասիրությունից կարելի է եզրակացնել նաև, որ բայական գերադաս բաղադրիչներով բարդ բառերն առանձնապես արդյունավետ չեն գոյականներ կազմելիս, քանի որ այդպիսի կառուցվածք ունեցող բարդ բառերի մեծ մասն քտահայտում է հատկանշային հարաբերություն:

Նյութի ուսումնասիրությունը հնարավորություն է ընձեռում եզրակացնելու, որ ինչպես արևելահայերենում, այնպես էլ արևմտահայերենում գործում են բառակազմական գրեթե նույն սկզբունքները:

Ղամոյան Լ., Հոմանշությունը «Հագուստ» իմաստաթեմատիկ խմբում (հոդված)

Ուսումնասիրելով *հագուստ* իմաստային (թեմատիկ) խմբի հոմանիշ բառերը՝ հոդվածագիրը տարբերակում է նույնանիշ և համանիշ բառերը (իբրև առանձին իրողություններ)՝ հաշվի առնելով դրանց ծագումը, խոսքիմասային պատկանելությունը, բառակազմությունը և այլն: Ըստ այդմ՝ նա հանգել է այն եզրակացության, որ *հագուստ* հասկացություն նշող համանիշները նույնանիշներից տարբերվում են ոչ միայն իմաստային առումով, այլև հոմանշային շարքի բաղադրիչների միջև դրսևորվող իմաստային կապերով ու հարաբերություններով, իմաստային տարբեր աստիճանավորումներով, ոճական-արտահայտչական գործառնություններով և այլ հատկանիշներով:

Ղամոյան Լ., Բազմիմաստությունը «Հագուստ» իմաստային-թեմատիկ խմբում (հոդված)

Հագուստ իմաստային (թեմատիկ) խմբի բազմիմաստ բառերը հոդվածում դասակարգվում են ըստ բառիմաստների քանակի (երկիմաստ, եռիմաստ, քառիմաստ և այլն), ըստ խոսքիմասային պատկանելության և ըստ բառակազմական կաղապարների: Քննվում են այդ բառերի գլխավոր և երկրորդական (նաև փո-

խաբերական) իմաստների փոխհարաբերությունները, պատմական զարգացումը: Ուշադրության են արժանացել ինչպես բազմիմաստ նորակազմությունները, այնպես էլ *հագուստ* իմաստային (թեմատիկ) խմբի բառերից կազմված բազմիմաստ դարձվածային միավորները:

Ղամոյան Լ., Մենիմաստ բառերը «Հագուստ» իմաստային-թեմատիկ խմբում (հոդված)

Հոդվածագիրը նշում է, որ *հագուստ* իմաստային (թեմատիկ) խմբի *մենիմաստ* բառերը սակավաթիվ չեն: Առանձնացվում են կազմությամբ *պարզ*, *բարդ* և *ածանցավոր* մենիմաստ բառերը, ներկայացվում այդ բառերից կազմված մենիմաստ դարձվածային միավորներն ու նորակազմությունները:

Հոդվածագիրը նկատում է, որ բառիմաստային փոփոխությունների ընթացքում բազմաթիվ մենիմաստ բառեր կարող են իմաստապես ճյուղավորվել ու բազմիմաստ դառնալ, և հակառակը:

Ներսիսյան Վ., Տնօրենություն և տնօրինություն բառերի գործածությունը հայերենում (հոդված)

Հոդվածագրի նպատակն է քննել *տնօրեն* գոյականից բաղադրված և ժամանակակից հայերենում լայնորեն գործածվող *տնօրենություն* և *տնօրինություն* բառերը, որոնք կազմությամբ նույնն են և գոյտ ձևային առումով տարբերվում են նրանով, որ առաջինը հնչյունափոխված է, երկրորդը՝ ոչ: Նշվում է, որ հայերենում, որպես կանոն, բաղադրական հիմքերի տարբերակներով են հանդես գալիս հիմնականում գործածական հաճախականություն ունեցող բառերը:

Ըստ հեղինակի՝ խնդրո առարկա բառերի դեպքում տարակարծությունները պայմանավորված են միայն մեկ՝ «դեկավարություն» իմաստով գործածությամբ, որը փոխարինում է խորհրդա-

յին տարիներին լայնորեն տարածված *դիրեկցիա* բառին: Հոդվածում փորձ է արվում ներկայացնելու բառերի գործածությունը հայերենի պատմական զարգացման ընթացքում առհասարակ՝ նկատի ունենալով, որ լեզվում բառերի ճնշող մեծամասնությունը բազմիմաստ է, և բառի իմաստային առանձնահատկությունները քննելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել դա: Հեղինակը ցույց է տվել նախ *տնօրեն*, ապա նրանից բաղադրված՝ *տնօրենություն* և *տնօրինություն* բառերի գործածությունը՝ ըստ հայերենի բառապաշարը ընդգրկող բառարանների:

Հոդվածում ներկայացվում են Արևելահայերենի ազգային կորպուսի տվյալները՝ պարզելու երկու տարբերակներում բառերի գործածության հաճախականությունը:

Հոդվածի վերջում տրվում են եզրահանգումները, և հեղինակը եզրակացնում է, որ *տնօրինություն* բառը «դեկլավարություն» իմաստով գործածելը ոչ միայն սխալ չէ, այլև ավելի նպատակահարմար է: Պետք չէ հակադրել վերոհիշյալ երկու ձևերը և արհեստական միջամտություններով ազդել լեզվի բնականոն զարգացման վրա:

Ներսիսյան Վ., Բառակազմության հարցերի քննությունը Ստեփանոս Պալասանյանի աշխատություններում (հոդված)

Հոդվածագիրը ներկայացնում է աշխարհաբարի բառակազմության ուսմունքի ձևավորման նախադրյալներն ու հիմքերը՝ մասնավորապես քննելով բառակազմության հարցերի արտացոլումը նշանավոր հայագետ Ստեփանոս Պալասանյանի (1837-1889) աշխատություններում:

Նշվում է, որ Ստ. Պալասանյանը, «Քերականութիւն մայրենի լեզուի» աշխատության 2-րդ մասում բնութագրելով հնչյունը, վանկը և բառը, ներկայացնում է նաև բառերի կազմությունը և նշանակությունը, համառոտ անդրադառնում ածանցավոր բառերի կազմության մի քանի օրինաչափության: Բառակազմության հարցեր

քննել է նաև խոսքի մասերը ներկայացնելիս՝ համապատասխան խորագրերով:

Ամփոփելով ուսումնասիրությունը՝ հոդվածի հեղինակը եզրակացնում է, որ բառակազմությանը վերաբերող հիմնական նյութը ներկայացված է ինչպես «Ընդհանուր տեսութիւն արեւելեան նոր գրաւոր լեզուի հայոց», այնպես էլ «Քննական քերականութիւն մայրենի լեզուի» աշխատություններում: Երկրորդում, բացի տեսական նյութից, ամեն մի բաժնին կից տրվում են նաև գործնական առաջադրանքներ: Որոշակի հետաքրքրություն են ներկայացնում առանձին խոսքի մասերի վերաբերող հատվածները, որոնց մասին հանգամանորեն խոսվում է հոդվածում: Ընդհանուր առմամբ՝ Պալասանյանի աշխատություններում ուշագրավ նորամուծություններ չկան, և կարելի է ասել, որ լեզվաբանն ի մի է բերել և ամփոփ ներկայացրել արևելահայերենի բառակազմության հիմնական օրինաչափությունները՝ այդպիսով հիմք դնելով նոր գրական լեզվի այս բաժինը գիտականորեն մշակելուն՝ երբեմն ցույց տալով նաև տարբերությունները հին գրական հայերենի համեմատությամբ:

Նոր բառեր, պրակ Զ (բժնոարան)

«Նոր բառեր» մատենաշարի հերթական Զ պրակում ներկայացվում են մամուլում, գեղարվեստական և գիտական գրականության մեջ շրջանառվող 2000 բառեր, որոնք վկայված չեն հայոց լեզվի բացատրական և նորաբանությունների բառարաններում: Գլխաբառից հետո նշվում են խոսքիմասային պատկանելությունը, բառի բացատրությունը, բնագրային օրինակը, աղբյուրը: Տրվում են բառագիտական և ռճական նշումներ: Բառի բացատրությունը ըստ տվյալ տեքստում ունեցած նշանակության է:

Զ պրակի հավելվածում ներկայացվում են մամուլից և համացանցից քաղված վեց տասնյակից ավելի նորակերտ տառային հապավումներ:

«Նոր բառեր արեւմտահայերէնի մէջ» Ա գիրք (բառարան)

Բառարանը կ'ընդգրկէ 1000 բառեր, որոնք արեւմտահայերէնի որեւէ բառարանին մէջ տակաւին չեն վկայուած: Ատոնք քաղուած են արեւմտահայերէն արձակ ու չափածոյ ստեղծագործողներու գիրքերէն, տարբեր ամսագիրներէն, շաբաթաթերթերէն եւ օրաթերթերէն: Բառարանին մէջ գլխաբառէն ետք կը նշուին բառի խօսքիմասային պատկանելութիւնը, մասնագիտական ասպարէզը, կը տրուին բառի բացատրութիւնը՝ արեւմտահայերէն եւ արեւելահայերէն, օրինակը եւ աղբիւրը: Մոյն բառարանում չեն ներառուիր հնչիւնափոխ եւ անհնչիւնափոխ տարբերակները, ուղղագրական առանձնայատկութիւններով բնութագրուող բառամիատորները, քանի որ ատոնք բառային նոր միատորներ չեն դիտարկուիր:

Պաշխիկյան Ս., Արաբական ծագման հատկական փոխառութիւնների բնություն (հոդված)

Ըստ հոդվածագրի՝ արաբական ծագման հատկական փոխառութիւնները հիմնականում գործածվում են, երբ խոսքը վերաբերում է որևէ ժողովրդի բնորոշ իրոյթներին (ոեալիաներ), որոնք օտար մշակույթը, իրերը, սովորութիւններն անվանող հասկացութիւններ են: Ընդ որում, դրանց ճակատագիրը տարբեր է լինում. հաճախ կարող են ձեռք բերել միջազգային տարածվածություն՝ այնուամենայնիվ պահպանելով որոշակի ազգային նրբերանգ:

Արաբական ծագման հատկական փոխառութիւնների մի մասը հայերէնին է անցել թուրքերէնի կամ պարսկերէնի միջնորդությամբ:

Հոդվածում արաբական ծագման հատկական փոխառութիւնները դասակարգվել են ըստ հետևյալ խմբերի՝ կրօնական, արվեստ-գրականությանը, պետական-կառավարման մարմիններին, հագուստին վերաբերող բառեր, ընդհանուր անվանումներ:

Ենթադրվում է, որ արաբական ծագման հատկական փոխառությունների մեջ կրոնական բնույթի բառերը շատ են: Հանդիպում են նաև ոչ հաճախական բառեր, ինչպես՝ *մամբար* «մզկիթի բեմ», *զեհեռ* «մահմեդական կրոնավոր», *մալում* «մահմեդական կրոնի կարդացող, ուսուցիչ, իմամ»:

Պապիկյան Ս., Հատկական փոխառությունների քննություն (հոդված)

Փոխառությունների մեջ որոշակի քանակ են կազմում հատկականները, որոնք կարելի է դիտարկել տարբեր տեսանկյուններից՝ ըստ ծագման, ըստ բնագավառների, ըստ բառիմաստի փոփոխության, ըստ հաճախականության, ըստ ժամանակային հատկանիշի և այլն:

Հոդվածագրի նպատակն է եղել քննել պարսկերենից և թուրքերենից հայերենին անցած «զինվոր-գործ» իմաստային խմբին պատկանող մի քանի հատկական փոխառությունների իմաստների փոփոխությունները: Դրանք ակտիվ բառապաշարի մաս չեն դարձել. հիմնականում ոճական նպատակով գործածվելով՝ ավելի լիարժեք են դարձնում տվյալ ժողովրդի նիստուկացի ու ազգային մշակույթի, հոգեկերտվածքի ընկալումը: Մովորաբար հատկական փոխառությունների գործածությունը առաջացնում է որոշակի զգացողություններ՝ կապված փոխատու լեզվի իրությունների (ոեալիաներ) հետ, որոնք խորհրդանշում են օտար մշակույթը: Երբեմն էլ այդ բառերն օգտագործվում են՝ որոշակի կոլորիտ ստեղծելու, խոսքին արտահայտչականություն հաղորդելու համար:

Հոդվածում դիտարկվող պարսկական ծագումով *մոջահեդ* և *շահիդ* հատկական փոխառությունները ձեռք են բերել աշխարհում կատարվող հասարակական-քաղաքական զանազան իրադարձություններին առնչվող նոր իմաստներ: Հոդվածագրի կարծիքով՝ այդ բառերն իմաստի ընդլայնում են ունեցել կցորդության և զգացական-վերաբերմունքային հիմունքներով: Թյուրքական ծագումով հատ-

կական փոխառություններից դիտարկվել են *ասկյար, բաշիբոզուկ, դզլբաշ, յանիչար/ենիչերի, չավուշ, հորդա/օրդա* բառերը, որոնցից մի քանիսն արաբերենից կամ պարսկերենից է, և հայերենին է անցել թուրքերենի միջնորդությամբ:

Հոդվածագիրը եզրակացնում է, որ երկար ժամանակ գտնվելով օսմանական և պարսկական տիրապետությունների տակ՝ հայ ժողովուրդը տարաբնույթ շփումների հետևանքով այդ լեզուներից կատարել է բազմաթիվ, այդ թվում՝ միայն դրանց բնորոշ փոխառություններ: Դիտարկվող «զինվոր-գորք» իմաստային խմբին պատկանող հատկական փոխառությունները, բացի իրենց առաջնային իմաստից, ենթարկվելով իմաստափոխության տարբեր հիմունքներով, ձեռք են բերել փոխաբերական գործածություն:

Սարգսյան Ն., Արդի հայերենի նորագույն հապավումները (հոդված)

Հոդվածագիրը նշում է, որ հասարակական, տնտեսական, քաղաքական կյանքի փոփոխություններն անմիջականորեն արտահայտվում են հապավումներում: Քննվում են նորակերտ տառային, վանկային և խառը հապավումները, դիտարկվում գործածվող փոխառյալ հապավումները: Առանձնացվում են նաև այսպես կոչված տեղային հապավումները, որոնք հայտնի են միայն նեղ շրջանակի և համընդհանուր գործածություն չունեն տվյալ լեզվով խոսողների շրջանում:

Սաֆարյան Տ., Բառիմաստի հետ կապված շեղումներն արդի հայերենում (հոդված)

Հոդվածագրի դիտարկմամբ՝ բառիմաստին առնչվող շեղումները մեծ մասամբ բխում են բառերի նմանահունչ արտասանությունից, հոմանիշությունից և կամ սխալ գրությունից: Քննվում և փաստարկվում է այն, որ շեղումներ կարող են առաջանալ նաև

բառիմաստի ընդլայնման պատճառով, և պետք է ուշադիր հետևել համատեքստի ոճական նրբերանգներին:

Շեշտվում է, որ բառիմաստի շեղումների մեջ երբեմն դեր է խաղում նաև բառակազմությունը, որը շատ ավելի բնորոշ է մասնագիտական բառապաշարին:

Հոդվածագիրը եզրակացնում է, որ բառիմաստից բխող շեղումներ առաջացնում է ոչ միայն հոմանիշությունը, այլև անգամ իմաստային հակադրությունը, կարող են դեր խաղալ նաև բառակազմական ինչ-ինչ իրողություններ:

Սաֆարյան Տ., Բառագործածական շեղումներ արդի հայերենում՝ կապված հնչյունական կազմի հետ (հոդված)

Հոդվածում քննվում են բառերի արտասանական նմանությունից առաջացող բառագործածական սխալները: Ըստ հեղինակի՝ որոշ դեպքերում կարող է դեր խաղալ գրաբարյան «ն» արմատական վերջնահնչյունը: Առանձնացվում են ա հոդակապի անհարկի հավելումով և խոսակցական լեզվում հոդակապի սղումով առաջացած շեղումները: Սխալների խումբ է դասակարգվում, երբ դուրս է ընկնում միջնահնչյունը կամ վերջնահնչյունը: Միջնահնչյունի անկման այլ օրինակների մեջ առանձնացվում է երկհընչյունների սխալ հնչյունափոխությունը, որը հաճախադեպ է -ու/ երկհնչյունի պարագայում: Քննվում է բառագործածական շեղումների մի խումբ, որն առաջացել է հնչյունների և մասնիկների հավելումներից և դրափոխությունից:

Հոդվածագիրը հանգում է այն եզրակացության, որ բառերի հնչյունական կազմին առնչվող սխալները կարող են առաջանալ արտասանական նմանության, հնչյունների, հոդերի ու հոդակապի անհարկի հավելման ու սղման, դրափոխության հետևանքով, ունենալ խոսակցական կամ գրաբարյան ակունքներ:

**Սուքիասյան Հ., Զաքարյան Հ., Հայերեն բժշկագիտական
եզրույթների ինքնատիպության խնդրի շուրջ (հոդված)**

Հոդվածը վերաբերում է գրական հայերենի ինքնատիպության, դրա պատճառների և դրսևորման ձևերի խնդրին մասնավորապես բժշկագիտական եզրույթների օրինակով: Լեզուների շրջման ու փոխազդեցության հետևանքով հայերեն խոսքի մեջ պարբերաբար ներթափանցող փոխառությունները ճնշող մեծամասնությամբ մշտական տեղ չեն գտել գրական լեզվում, անգամ եթե դրանք լայնորեն տարածվել են խոսակցական լեզվում, այլ հընթացս կամ որոշ ժամանակ գործածվելուց հետո աստիճանաբար փոխարինվել և փոխարինվում են հայերեն նորակազմություններով: Գրական լեզուն յուրացնում է միայն սակավաթիվ փոխառություններ:

Պարզելու համար փոխառյալ ու ոչ փոխառյալ եզրույթների հարաբերակցությունը, ինչպես նաև ժամանակային, ոճական ու գործառական բաշխումը, իմաստային, կառուցվածքային ու ծագումնաբանական շերտաբանությունը՝ հոդվածում բժշկագիտական եզրույթները դասակարգվում են ըստ հայերեն և օտար տարբերակների գործածականության:

Եզրակացությունն այն է, որ հայերեն բժշկագիտական եզրութաբանության հիմնական մասն աչքի է ընկնում ինքնատիպությամբ, քանի որ այդ եզրույթները հայերենում ավանդաբար գոյություն ունեցող բառեր կամ հայերենի բառակազմական միջոցներով բաղադրված հին ու նոր կազմություններ են: Այդ ինքնատիպությունը ծավալվելու հակում ունի շնորհիվ ինքնամաքրման միտումի:

**Տիոյան Ս., Նորամուտ օտար բառերի սխալ
գործածությունների մասին (*խնտեգրացիա,
ասոցիացիա, մոտիվացիա*) (հոդված)**

Հոդվածում դիտարկվում են գրական հայերենում կիրառվող օտարաբանություններից առավել հաճախական երեքը՝ *խնտեգրացիա, ասոցիացիա, մոտիվացիա* բառերը՝ իմաստային հնարավոր բազմապիսի դրսևորումներով: Ուսումնասիրությամբ պարզվում է, որ ավելի գործուն են դարձել *խնտեգրացիա* բառի «ներգրավել, ներառվել» իմաստները. արևմտահայերենում այն *համարկել* համարժեքն ունի, որը, ըստ հոդվածագրի, հարկ է թերևս ներառել արևելահայերենի բառապաշարում: *Ասոցիացիա*-ի դեպքում մոտեցումն այն է, որ դրա իմաստներին կարելի է հավելել «միտք, մտահղացում»-ը, իսկ *մոտիվացիա* բառի իմաստներին՝ «բացատրություն, մեկնաբանություն-հիմնավորում»-ը չանդրադառնալով դրա երբեմն անհարկի իմաստային դրսևորումներին:

**Տիոյան Ս., Բառապաշարի զուգադիր քննություն.
հոմանիշ բառերը գրական հայերենում (հոդված)**

Հոդվածում ներկայացվում են ժամանակակից գրական հայերենի երկու լեզվաճյուղերում՝ արևելահայերենում և արևմտահայերենում, գործածվող այն հոմանիշները, որոնք դրսևորում են բառակազմական, իմաստային և կիրառական տարբերություններ՝ հաղորդակցման շփոթ ստեղծելով երկու ճյուղերի լեզվակիրների շրջանում: Այսպես. եթե հոմանշային *ատամ-ակոռ* զույգը տարբերակվում է միայն լեզվաճյուղերով. *ատամ*-ը՝ հիմնականում արևելահայերենում, իսկ *ակոռ*-ն՝ բացարձակապես արևմտահայերենում (նույնը վերաբերում է *ատոմային-հյուլեային* (զենք) և *միջուկային-կորիզային* (զենք) հոմանշային զույգերին), ապա *բաժակ-գավաթ* զույգը, որ հավասարապես հասկանալի է թե՛ արևելա-

հայերին, թե՛ արևմտահայերին, տարբերվում է միայն մեկ՝ մարզական բնագավառում ունեցած կիրառություններով. արևելահայերենը գործածում է *զավաթ* եզրույթը, իսկ արևմտահայերենը՝ *բաժակը*: Նույն ոլորտում մարզիկի «քաշային կարգ» ընդհանուր իմաստի դրսևորմամբ արևելահայերենում առկա է *կարգ* գոյականը, իսկ արևմտահայերենում՝ *դասակարգը*: Իմաստային ակնհայտ ընդհանրություն է առկա *բնատուր-ինքնեկ* զույգում՝ որպես «բնության պարզևած, ի ծնե ունեցած» շնորհք, սակայն դատելով *ինքնեկի* «ԱՐԵՎԱԿ»-ում արձանագրված տասներկու օրինակներում առկա իմաստներից՝ կարելի է փաստել դրա չվկայված մի իմաստի գոյությունը. այն է՝ «ինքնըստինքյան»:

Այսպիսով՝ բառերի հոմանշային շարքերի նման քննությունը, բացահայտելով ինչպես լեզվական, այնպես էլ արտալեզվական երևույթներ, նպաստում է գրական հայերենի երկու ճյուղերի լեզվակիրների լեզվական շփումը դյուրացնելուն. քննությամբ նաև ի հայտ են գալիս բառերի բառարաններում դեռևս չվկայված իմաստներ:

Քիլերճեան Պ., Արեւմտահայերէն լեզուի ուսուցման գործընթացը հիբրիդային ուսուցման ձեւաչափով (հոդված)

Հոդվածում արծարծում են սփիւռքի գաղութներու դպրոցներուն ու հայագիտական հիմնարկներուն մէջ արեւմտահայերէնի պահպանման եւ դպրոցներուն մէջ մայրենիի դասաւանդման խնդիրներ: Եվ քանի որ այդ դպրոցները/հիմնարկները ունին արեւմտահայերէնի մասնագէտներու պակաս, ուստի, ըստ հեղինակի, խառը (հիբրիդային) ուսուցումը կրնայ որոշ չափով մեղմել խնդիրը:

**Ֆիշենկճեան Ա., Թեք վերջնաբաղադրիչով բարդ բառեր
հայերէնի մէջ (հոդված)**

Թեք վերջնաբաղադրիչով բարդ բառերը հայերէնի մէջ սակաւ են: Անոնք ընդհանրապէս խօսքի մէջ հանդէս կու գան ածականական և երբեմն մակբայական կիրարկութեամբ: *Թեք*-ը որպէս ածական բառարաններուն (արեւելահայերէն և արեւմտահայերէն) մէջ կը բացատրուի «շեղած, կոր, ծռած», իսկ որպէս մակբայ՝ «դէպի մի կողմ կախուած, որու մակերեսին մէկ կողմը բարձր է միւսէն» իմաստներով: Ուստի *թեք* վերջնաբաղադրիչով բարդ բառերը յաճախ կը գործածուին իրենց բուն նշանակութեամբ, երբեմն ալ, սակայն, իմաստային նոր երանգ կը դրսեւորեն հայերէնի մէջ, ինչպէս՝ *միաթեք* բառը. օրինակ՝ «Նոյեմբեր 18-ին, /1924թ./ Կ. Կոմիտէն ընտրեց յանձնախումբ մը ընկերներ Լ. Գարագաշեան, Արամ Սահակեան և *միաթեք*, պարտք դնելով անոնց վրայ, միջոցներ ձեռք առնել թերթի հրատարակութիւնը արագացնելու»: Այս նախադասութեան մէջ *թեք*-ը «թեքութիւն» իմաստով չէ գործածուած, այլ փոխաբերական իմաստով և կը նշանակէ «համակիր», «քաղաքական այլ հայեացքներ ունեցող»:

**Բ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՈՒ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԵՎ ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ
ԼԵԶՎԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ**

2021 թվականին հրատարակվել են հետևյալ աշխատանքները:

ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Սարգսյան Մ.Ա., Լեզվաբանության տեսության հարցեր, Ե., «Տիր»
հրատ., 2021, 204 էջ:

Սարգսյան Մ.Ա., «Հայերեն էլեկտրոնային սրբագրման համա-
կարգ» ուղեցույց ակնարկ, Ե., «Տիր» հրատ., 2021, 128 էջ:

ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ

1. Ավետյան Ս.Ռ., Անվանական հոլովման տիպաբանական զար-
գացումը հայերենում, «Հայագիտության հարցեր», № 1 (22), Ե.,
«Գիտություն» հրատ., 2021, էջ 223-236:
2. Ավետյան Ս.Ռ., Հնդեվրոպական անվանական հիմքերի վերջա-
հանգ ձայնավորների ձևաբանական կարգավիճակը հին հայե-
րենում, «Պատմաբանասիրական հանդես», № 1 (216), Ե., «Գի-
տություն» հրատ., 2021, էջ 170-179:
3. Ավետյան Ս.Ռ., *Կու (կը)* մասնիկով կազմություններն արևելա-
հայերենում (համաժամանակյա և տարաժամանակյա քննու-
թյուն), «Վեմ» համահայկական հանդես, թիվ 4 (76), Ե., «Վեմ
հանդես» հրատ., 2021, էջ 140-155:
4. Ավետյան Ս.Ռ., Հրամայական եղանակը դասական հայերենում
տիպաբանական և պատմական տեսանկյունից, ԲԵՀ, Բանասի-
րություն, հ. 3 (36), Ե., ԵՊՀ հրատ., 2021, էջ 40-55:
5. Գրիգորյան Գ.Գ., Խոսակցական լեզվում *զալ, տալ, լալ* բայերի
ձևերի ս-ի անկման պատճառների մասին, «Լեզու և լեզվաբա-
նություն», հ. 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 77-84:

6. Գրիգորյան Գ.Գ., Ականավոր հնչունաբաններ (տեղեկատվական հոդված), Հայերենագիտական առցանց գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 8-27:
7. Հակոբյան Ֆ.Ա., Հայերենի ձևային նկարագրության խնդիրներ, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 108-115:
8. Համբարձումյան Վ.Գ., Ստուգաբանություն, հայ. *հարկ* - < հե. **(H)a/ork/g-t-*, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 60-69:
9. Համբարձումյան Վ.Գ., Գրիգորյան Գ.Գ., Ընդհանուր և համեմատական և կիրառական լեզվաբանության հարցեր, մաս II, ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվ. լեզվի ինստիտուտի Տեղեկագիրք 2020, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 57-90:
10. Համբարձումյան Վ.Գ., Սահակ կաթողիկոս Չորոփորեցու երկերի բառապաշարը, «Էջմիածին», 2021 (ՀՀ) տարի, է. էջ 121-130:
11. Համբարձումյան Վ.Գ., Ստուգաբանական դիտարկումներ, «Լեզու և լեզվաբանություն» 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 27-43:
12. Համբարձումյան Վ.Գ., Բաղդասյան Ս.Ե., Խաչիբաբյան Ն.Պ., Սեռանիշ ածանցների արտահայտությունը հայերենում, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 68-76:
13. Համբարձումյան Վ.Գ., Հին լեզուների դասավանդման կարևորությունը նոր լեզուների ճիշտ ուսուցման մեջ, «Լեզուների ուսուցման խնդիրները համաշխարհայնացման արդի դարաշրջանում» առցանց միջազգային համաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., «Տիր» հրատ., 2021, էջ 85-89:
14. Միքայելյան Ս.Ա., Օտար լեզուների արդի ուսուցման հայեցակարգի շուրջ, «Լեզուների ուսուցման խնդիրները համաշխարհայնացման արդի դարաշրջանում» առցանց միջազգային համաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., «Տիր» հրատ., 2021 էջ 18-27:

15. Սարգսյան Մ.Ա., Էլեկտրոնային սրբագրիչի տվյալների շտեմարանի բառապաշարի ձևային նկարագրության խնդիրների մասին, Բանբեր Երևանի Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարանի, հ. 1(58), Ե., 2021, էջ 229-237:
16. Սարգսյան Մ. Ա., Գենդերային լեզվաբանությունը որպես լեզվաբանության զարգացման նորագույն ուղղություն, «Գիտության աշխարհում», № 3, Ե., «Գիտություն» հրատ., 2021, էջ 2-9:
17. Սարգսյան Մ. Ա., Խաչիբաբյան Ն. Պ., «Կորոնա» բաղադրիչով նորակազմ բառերի քննություն, «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 1 (24), Ե., ՀՀ ԳԱԱ հրատ., 2021, էջ 69-74:
18. Sargsyan M.A., On the Electronic Database of the Armenian Word-formation, "Kachar", 2, 2021, pp. 56-65.
19. Sargsyan M.A., On the Problems of Teaching Armenian as a Second Language. In: Socio-cross-cultural Approach and Educational Technologies: Interdisciplinary Aspect: monograph. / Ed. By Gennady A. Ferapontov, Olga V. Mishutina. – Novosibirsk State Pedagogical University.–Novosibirsk: NSPU University Press, 2021. – Pp. 16-23.
20. Սարգսյան Մ.Ա., Հայերենի իմացության մակարդակների առանձնացում ըստ միջազգային չափանիշների, «Լեզուների ուսուցման խնդիրները համաշխարհայնացման արդի դարաշրջանում» առցանց միջազգային համաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., «Տիր» հրատ., 2021 էջ 6-17:

ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱՍՓՈՓԱԳՐԵՐ

Ավետյան Ս., Անվանական հոլովման տիպաբանական
զարգացումը հայերենում (հոդված)

Հոդվածում դիտարկվում են հնդեվրոպական անվանական հոլովման տիպաբանական փոփոխությունները հայերենում մինչև արդի հայերենի փուլը: Հնդեվրոպական առանձին տիպաբանական հատկանիշները հայերենում փոփոխվել են ժամանակագրական տարբեր փուլերում: Այդ տեսանկյունից հին հայերենը եզակի ուղղականի զրոյական վերջավորությամբ, բայց միևնույն ժամանակ կուտակական (cumulative) հոլովաթվային ցուցիչներով, տիպաբանորեն անցումային լեզվավիճակ է հնդեվրոպական նախալեզվի թեքական և միջին հայերենի (ինչպես նաև արդի հայերենի) կցական հոլովման տիպի միջև: Փորձ է արվում փաստարկելու, որ միջին հայերենում անվանական հոլովման տիպաբանական անցումը կուտակական արտահայտողականությունից առանձնական (separative) արտահայտողականության պայմանավորված չէր հարևան լեզուների ազդեցությամբ, ինչպես ենթադրվում է սովորաբար, այլ դա անմիջական և միանգամայն սպասելի հետևանք էր այն բանի, որ նոր հոգնակերտ մասնիկները առաջացել են հին հայերենի եզականաձև հոլովվող հավաքական հոգնակերտներից: Մյուս կողմից՝ երբեմնի հավաքական հոգնակերտների կանոնավոր (սովորական) հոգնակերտների վերածվելու գործընթացը նույնպես ունեցել է ներհամակարգային պայմանավորվածություն: Մասնավորապես՝ այն հանգամանքը, որ հին հայերենի *ք* հոգնակերտը աճող միտում էր դրսևորում գործառելու նաև որպես զուտ բառակազմական ածանց, անխուսափելիորեն թուլացնում էր նրա հոգնակերտ արժեքը՝ առաջացնելով նոր հոգնակերտի անհրաժեշտություն:

Ավետյան Ս., Հնդեվրոպական անվանական հիմքերի վերջահանգ
 ձայնավորների ձևաբանական կարգավիճակը հին հայերենում
 (հոդված)

Նախագրային հայերենում շեշտահաջորդ վերջնականների սղման հետևանքով հիմքի վերջահանգ ձայնավորները բուն թեքությունների հետ ընկել են եզակի ուղղականում և հայցականում, բայց պահպանվել են թեք հոլովներում, այնպես որ եզակի ուղղական-հայցականը հին հայերենում իբրև ուղիղ հոլովական հիմք և ելակետային ձև է ծառայում թեք հոլովական հիմք(եր)ի և մյուս հոլովների կազմության համար: Այդ ամենի շնորհիվ հ.-է. անվանական հիմքերի վերջահանգ ձայնավորները, որոնք սկզբնապես հանդես էին գալիս բոլոր հոլովներում, հին հայերենում վերախմաստավորվել և դարձել են թեք հիմքակազմիչ մասնիկներ: Բայց այն հանգամանքը, որ հին հայերենում հիմքակազմիչ ձայնավորները բացակայում էին ոչ միայն եզակի ուղղական-հայցականում, այլև որոշ թեք հոլովներում, անխուսափելիորեն նպաստում էր խոսողների այդ ձայնավորների և բուն վերջավորությունների կապակցությունների իբրև միասնական կազմիչներ գիտակցելուն: Եվ արդեն միջին հայերենում երբեմնի հիմքակազմիչ ձայնավորները լիովին ձեռք են բերել հոլովական վերջավորությունների կարգավիճակ՝ մասամբ ինքնուրույնաբար, մասամբ էլ բուն վերջավորություններին ձուլմամբ: Ընդ որում՝ հիմքակազմիչ ձայնավորների վերածվելը հոլովական ցուցիչների հանգեցրել է երբեմնի հոլովական հիմքային տարբերակների մեծ մասի վերացմանը և ներհարացուցային բազմահիմքության խիստ սահմանափակմանը:

Ավետյան Մ., Հրամայական եղանակը դասական հայերենում
տիպաբանական և պատմական տեսանկյունից (հոդված)

Հայտնի է, որ դասական հայերենում հիմնականում եզ. 2-րդ դեմքի համար հրամայականն ունի հատուկ ձև, որը տարբեր կազմություններ, երբեմն էլ գուգաձևեր է հանդես բերում (հատկապես կրավորաձև խոնարհման դեպքում. հմմտ. *իմանամ, ացայ-իմա' / իմա' ց'իմացի'ր, լուանամ, ացայ - լուա' / լուացի'ր, խօսիմ, եցայ - խօ - սեա' / խօսեա' ց'ն*): Դասական հայերենի համապատասխան փաստերի համաժամանակյա և տարաժամանակյա վերլուծությամբ ենթադրություն է արվում, որ նախագրային հայերենում շեշտահաջորդ վերջնավանկերի անկումից հետո միևնույն աորիստի հիմքը (որի վերջահանգ *ց'*-ն բազմավանկ ցոյական հիմքերի դեպքում ընկել էր) սկզբնապես կիրառվում էր հրամ. եզ. 2-րդ դեմքի իմաստով և ներգործաձև, և կրավորաձև խոնարհման պարագայում (այսինքնընդհատ *իմա', լուա', խօսեա'ն*): Իսկ աորիստի վերջահանգ *ց'*-ով հիմքը և *-իք* վերջավորությամբ ձևը կրավորաձև հրամ. եզ. 2-րդ դեմքի նշանակությամբ (հմմտ. *իմա' ց'իմացի'ր, լուացի'ր, խօսեա' ց'ն*) սկսել են գործառել ավելի ուշ՝ *ներգործաձև խոնարհում-կրավորաձև խոնարհում* ձևաբանական տարբերակման, մասամբ էլ համակարգային ճնշման պահանջով: Ըստ այդմ՝ դասական հայերենում միջին սեռի մի խումբ բայերի հրամ. եզ. 2-րդ դ. ներգործակերպ ձևվերը (հմմտ. *նստիմ, նստայ - նի'ստ, դառնամ, դարձայ - դա'րձ, լուանամ, ացայ - լուա'ն*) հարկ է դիտել իբրև հաճախագործածության շնորհիվ պահպանված մնացորդային կազմություններ:

**Ավետյան Ս., Կու (կը) մասնիկով կազմություններն
արևելահայերենում (համաժամանակյա և տարաժամանակյա
քննություն) (հոդված)**

Հոդվածում փորձ է արվում ցույց տալու, որ տիպաբանական տվյալները հաստատում են Հ. Աճառյանի այն վարկածը, ըստ որի՝ հայերենի՝ այժմյան դերբայավոր ներկայի ձևեր ունեցող տարբերակներում ևս կու (կը)-ով ձևերը սկզբնապես կիրառվել են ներկայի բոլոր հիմնական իմաստներով, այդ թվում՝ ընթացքային (progressive) ներկայի իմաստով: Ըստ լեզվաբանական տիպաբանության տվյալների երբ քերականացման եղանակով նոր ընթացքային ներկայի ձև է առաջանում, հին ներկայի ձևը սովորաբար սահմանափակվում է սովորութային, ընդհանրական ներկայի և ապառնիի կիրառություններով: Հետագայում այդ նոր ընթացքային ձևը կարող է ձեռք բերել նաև սովորութային, ընդհանրական ներկայի իմաստ և այդ գործածությամբ ևս դառնալ պարտադիր: Այդ դեպքում հին ձևը սահմանափակվում է ապառնիի կիրառությամբ: Մյուս կողմից՝ հին ներկայի ձևը բավական երկար շարունակում է գործածվել պատմական, պատմողական ներկայի իմաստով, եթե նույնիսկ այն արդեն դուրս է մղվել իր հիմնական իմաստագործառական դաշտից և փոխարինվել նոր ձևով: Այդ առումով հատկապես պահպանողական է բանահյուսական ժանրը, որում հին ներկայի ձևերը սովորաբար հանդես են գալիս որպես պատմողական ժամանակներ: Արդ, հատկանշական է, որ արևելահայերենում, որում ներկայի հիմնական ձևերն ունեն դերբայավոր կառուցվածք, կու (կը)-ով ձևերը, որպես կանոն, ընթացքային ներկայի իմաստ չեն արտահայտում, այլ ապառնիի իրենց բուն իմաստից բացի՝ գործածվում են միայն պատմական, պատմողական և/կամ ընդհանրական, սովորութային ներկայի իմաստով: Իմաստագործառութային այդպիսի բաշխումը վերոնշյալ տիպաբանական ընդհանուր օրինաչափությունների տեսանկյունից ակնհայտորեն վկայում է երբեմնի բազմագործառությո ներկայի

հետագա իմաստային սահմանափակման մասին: Միննույն ժամանակ XVII-XVIII դդ. տարբեր գրավոր հուշարձանների լեզվական քննությունը թույլ է տալիս ենթադրելու, որ կու (կը)-ով ներկայի ձևերի՝ նոր դերբայավոր ձևերով փոխարինվելու գործընթացը և հին ու նոր ներկաների համապատասխան իմաստագործառության տեղաշարժերը հայերենի տարբեր տարածական տարբերակներում տեղի են ունեցել ոչ միաժամանակ և ոչ նույն չափով:

Գրիգորյան Գ., խոսակցական լեզվում *գալ, տալ, լալ* բայերի ձևերի *ս*-ի անկման պատճառների մասին (հոդված)

Գալ, տալ, լալ անկանոն բայերի անկատար ներկա և անցյալ ժամանակաձևերի ժխտականը կամ ժխտական-հարցականը կազմելիս խոսակցական լեզվում շատ հաճախ *ս*-ն ընկնում է, որը ապոկոպի ցայտուն օրինակ է և համատարած բնույթ ունի (*չես գալիս*-ի փոխարեն հնչում է *չես գալի*):

Փորձառական հետազոտությամբ նպատակ է եղել պարզելու, թե ինչու է խոսակցական լեզվում տեղի ունենում այս անկումը, և արդյո՞ք դա պայմանավորված է արտասանության թուլացմամբ, թե՞ տնտեսման սկզբունքով: Ըստ դիտարկումների՝ տևողության, ուժգնության, հաճախականության և ֆորմանտների թվային տվյալները հավասարակշռում են միմյանց, այսինքն՝ եթե տևողության տվյալները մեծ են մի դեպքում, ապա մյուս դեպքում մեծ են ուժգնության տվյալները: Քանի որ խոսակցական լեզվում *գալ* և *տալ* անկանոն բայերի անկատար ներկա և անցյալ ժամանակաձևերում ուղիղ և շրջուն շարադասության պարագայում *ս*-երը օրինաչափորեն մեծ փոփոխություններ չեն կրում, ուստի կարելի է ենթադրել, որ *ս*-ի անկումը պայմանավորվում է այլ պատճառներով: Ենթադրելի է նաև, որ խոսակցական լեզվում *ս*-ի անկումն առնչվում է տնտեսման սկզբունքին, երբ *իս* վերջավորության փոխարեն գործածվում է *ի*, սակայն պարզորոշ է, որ խոսքը

անկատար ժխտականի կամ ժխտական-հարցականի մասին է: Հնչաշղթայում արտասանական մեծ փոփոխություններ չեն կատարվում, որոնց մասին փաստում են տևողության, ուժգնության, հաճախականության և ֆորմանտների տվյալները:

Գրիգորյան Գ., Ականավոր հնչյունաբաններ (հոդված)

Ներկայացվում են մի քանի ականավոր հնչյունաբանների (Բողունեն դե Կուրտենե, Լև Շչերբա, Նիկոլայ Տրուբեցկոյ, Վասիլի Բոգորոդիցկի, Ռուբեն Ավանեսով, Ալեքսանդր Ռեֆորմատսկի) կենսագրական տվյալները և նրանց գիտական գործունեության մասին տեղեկություններ: Նրանք կարևորագույն ներդրում են ունեցել հնչյունաբանության բնագավառում:

Հակոբյան Ֆ., Հայերենի ձևային նկարագրության խնդիրներ (հոդված)

Հոդվածը վերաբերում է հայերենի լեզվական համակարգի լիակատար և ամբողջական ձևային նկարագրության հնարավորություններին և խնդիրներին: Ներկայացվում են հայերենի ձևային նկարագրության ուղղությամբ կատարված տեսագործական աշխատանքները. նշվում է, որ դրանք խիստ մասնավոր բնույթ են կրում, անավարտ են, հատվածական, ոչ ամբողջական: Ըստ հոդվածագրի՝ հայերենի ձևային նկարագրության սկզբունքները մշակելիս պետք է հաշվի առնել այդ լեզվի կառուցվածքային առանձնահատկությունները և ճիշտ ընտրել ձևային նկարագրությամբ ստեղծվելիք ծրագրաշարի տեխնոլոգիական հենքը:

**Համբարձումյան Վ., Հին լեզուների դասավանդման
կարևորությունը նոր լեզուների ճիշտ ուսուցման մեջ (հոդված)**

Հոդվածն անդրադառնում է ներկայումս նոր պայմաններում և պահանջներին համապատասխան դասավանդվող լեզուների ավելի լայն և ընդգրկուն ուսուցման մեջ նաև ինչ-որ ձևով հին լեզուների (առանձնապես հունարենի և լատիներենի) ներառման կարևորությանը:

Նկատի է առնվում հատկապես նոր լեզուների (օրինակ՝ անգլերեն, ֆրանսերեն, գերմաներեն և այլն) տերմինաբանությունը, որի ակունքները հին լեզուներում են: Ըստ այդմ՝ բերվում և վերլուծվում են համապատասխան հիմնավորման օրինակներ՝ նոր լեզուների տարբեր մակարդակների միավորներից:

Համբարձումյան Վ., Ստուգաբանություն. հայ. *հարկ* - < հե.

****(H)a/or*k/g-t- (հոդված)**

Հոդվածում հայերեն *հարկանեմ* (*զարկանեմ*, *արկանեմ*) բայի ծագումնալին քննության հիմքը գիտությանը ներկայումս հայտնի նոր տվյալներն են: Ըստ այդմ՝ քննությունն առնչվում է նոր խնդիրների, ենթադրում նույնպիսի լուծումներ: Հարց է ծագում՝ ավանդաբար առանձնացվող հե. *p > հայ. h (հմմտ. հե. *p > ph > f > h) օրենքին հակասո՞ւմ է հե. *H > հայ. հ, խեթ. փ, կելտ. ø (գրո) համընկնումը, թե՞ նոր խնդիր է առաջ բերում, որի վերջնական լուծումը պիտի հիմնվի լրացուցիչ փաստերի վրա, և այդ փաստերն օգտագործվում են: Լեզուների տվյալները հնարավորություն են ընձեռում մասամբ քննելու և համապատասխան վերլուծությամբ հիմնավորելու վերը նշված հարցադրումը (թեկուզ իբրև վարկած): Ըստ այդմ՝ հայերենի տվյալների հնավանդ (արխաիկ) լինելը (ինչպես խեթականի, թոխարականի, արևելաիրանականի և այլն) արդի համեմատական-տիպաբանական լեզվաբանության համար

(մի քանի տասնամյակ է, որ նկատելի է) ունի որոշակի կարևորություն:

Համբարձումյան Վ., Սահակ կաթողիկոս Ձորովորեցու երկերի բառապաշարը (հոդված)

Սահակ կաթողիկոս Ձորովորեցին VII դ. վերջի և VIII դ. սկզբի՝ Հայ Եկեղեցու հայրապետն է, որն իր ողջ կյանքը նվիրաբերել է հայ ազգի ինքնությունը պահպանելուն և հավատքը գորացնելուն: Լիովին տիրապետելով ժամանակի անհրաժեշտ գիտելիքներին, նաև լեզուներին (օրինակ՝ արաբերենին, հայտնի է նրա մի թուղթը՝ ուղղված արաբ ոստիկանապետին)՝ իր ազգի հոգսերով ապրած մեծություն է հայոց հայրապետը: Նրա երկերը եղել են միայն բանասիրական-բնագրագիտական քննության առարկա: Մինչ այժմ չկա այդ երկերի լեզվի բառապաշարին նվիրված որևէ ուսումնասիրություն՝ դիտարկված հին գրական հայերենի պատմության տեսանկյունից:

Հոդվածում քննվում են այդ երկերի բառապաշարի այն միավորները, որոնք չկան Նոր հայկազյան բառարանում կամ գուգահեռաբար վկայվում են հեղինակների երկերում, մեկ-երկու դեպքում՝ բնագրային նոր իմաստային կիրառությամբ:

Համբարձումյան Վ., Ստուգաբանական դիտարկումներ. հայ. հերկ<հե. *p^(h)erk^(h)°- (հոդված)

Հայտնի է, որ Խորենացուց ավանդված վիպական «Երկներ երկիր....» պատառիկն անցյալի բանասիրական որոշ աշխատություններում քննվում է իբրև Վահագն դիցական պոեմի մի երևույթ, «թեագոնիական ցիկլի» մի հատված: Հայտնի է նաև, որ այդ ցիկլը ներկայանում է երեք մասով՝ տիեզերածնություն, երկրագործություն և պտղաբերություն: Ըստ այդմ էլ, հայերենում, իբրև հնդեվրոպական պատկերացումների արտահայտություն, ցիկլային համա-

ձույլ (սինթետիկ) դրսևորման միավոր է *հերկեմ* բայը, որն առանձնանում է այսպես կոչված բազմիմաստությամբ:

Հերկ [*<(h)երկ-* (?)] «(հողը՝ արտը) պատռել, գատել» իրարից առանձնացնել. վարել» (որոշակի իմաստով) բառը առնվազն ունի երկու կարգի բաղադրության հենք: Հ.-ե. **p^(h)erk^(h)o-* արմատը տարբերակներ ունի ոչ միայն հիմք-լեզվում, այլև հայերենի (նաև բարբառների) բազմաթիվ հնչյունական և իմաստային դրսևորումներում:

Ըստ հոդվածագրի՝ ենթադրելի է հիմք-լեզվի արմատի տարբերակների ընդհանուր «գատել, կիսել, երկատել» իմաստ այսպես կոչված «ավելի նախնական վիճակի» համար:

Համբարձումյան Վ., Բաղրամյան Ս., Խաչիբաբյան Ն., Մեռանիշ ածանցների արտահայտությունը հայերենում (հոդված)

Հոդվածն անդրադառնում է սեռ ցույց տվող մի քանի ածանցների, որոնք գործածական են ժամանակակից հայերենի նորագույն շրջանում: Մեռը գոյականին հատուկ քերականական կարգ է, որը բնորոշ է շատ լեզուների, սովորաբար սեռերը երեքն են՝ արական, իգական և չեզոք: Անգլերենը և հայերենը չունեն նման տարանջատում, ընդ որում գտնում են, որ հայերենը ևս, լինելով հնդեվրոպական լեզու, ունեցել է սեռի քերականական կարգ, որը ժամանակի ընթացքում կորցրել է: Ժամանակակից հայերենի գոյականների համակարգում կա միայն բնական սեռային տարբերակում, որը կատարվում է կա՛մ բառային (*մաքի-խոյ, աղջիկ-տղա, հավ-աքաղաղ*), կա՛մ բառակազմական միջոցներով (*ուսանող-ուսանողուհի, ուսուցիչ-ուսուցչուհի*):

Կան բառակազմական կաղապարներ, որոնք պատմական փոփոխությունների ընթացքում հնանում են, դուրս մղվում կամ գործածվում են մասնակիորեն՝ իբրև ոչ գործուն միջոցներ: Այդպիսի իգականակերտ մասնիկներ են՝ *-իա, -իթա (եթ), -անուշ, -ուշ, -դուխտ* և *-ուհի*, որոնցից *-իա*-ն և *-իթա*-ն համարվում են ոչ կեն-

սունակ, իսկ *-ուհի*-ն ունի լայն կիրառություն: Արդի հայերենում *ուհի*-ն ամենատարածված ածանցն է, որով կազմվում են հատուկ և հասարակ գոյականներ՝ *Հայկուհի, Տիգրանուհի, Նաիրուհի, տիրուհի* և այլն: *-Որդ* ածանցը կազմում է գոյականներ՝ «նախատիպի ցույց տված առարկային առնչվող մասնագիտությամբ զբաղվող» բառակազմական նշանակությամբ, օրինակ՝ *նավորդ, դահուկորդ, մրցորդ* և այլն:

Միքայելյան Ս., Օտար լեզուների արդի ուսուցման հայեցակարգի շուրջ (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում է օտար լեզվի արդի ուսուցման հայեցակարգը: Այդ համատեքստում կարևորվում են լեզվի իմացության միջազգային չափանիշները, որոնց հիմքում «մակարդակային» մոդելն է: Այն ներառում է օտար լեզվի համապարփակ ուսուցման համար անհրաժեշտ լեզվական չորս՝ գրելու, կարդալու, խոսելու և լսելու հմտությունները: Շեշտվում է վերջինի կարևորությունը, քանի որ այն թվային տեխնոլոգիաների զարգացմանը զուգահեռ մշակված և արդյունավետ դասավանդման բաղադրիչներից է: Ներկայացվում է նաև օտար լեզվի դասավանդման արդի՝ «ուղիղ» կամ «բնական» մեթոդը: Ի թիվս ավանդական մեթոդներից այլ տարբերությունների նրան բնորոշ է միջնորդ լեզվի բացակայությունը:

Հոդվածագիրն այս համատեքստում նկատում է, որ հայերենի իմացության և ուսուցման՝ միջազգայնորեն ընդունված չափանիշներին համապատասխան մշակված մեթոդաբանություն չկա: Հայերենը դասավանդվում է ավանդական մեթոդներով՝ ռուսերենի և անգլերենի միջնորդությամբ: Առաջարկվում է հայերենի ուսուցման նոր ձեռնարկներ կազմելիս առաջնորդվել լեզվի ուսուցման արդի հայեցակարգով:

Համադրելով և կիրառելով օտար լեզվի ուսուցման տարբեր մեթոդներ՝ հոդվածագիրը եզրակացնում է, որ «ուղիղ» մեթոդն առավել արդյունավետ է լեզվի գործնական-հաղորդակցական իմա-

ցության համար: Ակադեմիական-մասնագիտական ուսուցումը ներառում է այլ պահանջներ և մեթոդաբանություն:

Սարգսյան Մ., Հայերենը որպես երկրորդ լեզու դասավանդելու խնդիրները: Սոցիալ-միջմշակութային մոտեցում և կրթական տեխնոլոգիաներ. միջառարկայական հայեցակետ (հոդված /անգլերեն/)

Հոդվածն անդրադառնում է հայերենի դերին երկրորդ միջավայրում, ինչպես նաև քննվում, պարզաբանվում են հայերենը որպես երկրորդ լեզու դասավանդելու խնդիրները, միջոցներն ու մեթոդները: Նպատակը հայերենը որպես կիրառական լեզվաբանության հետազոտական օբյեկտ՝ երկրորդ կամ օտար լեզու դասավանդելու հիմնախնդիրը ներկայացնելն է:

Սարգսյան Մ., Լեզվաբանության տեսության հարցեր (մենագրություն)

Ուսումնասիրությունը, ըստ էության, ընդլայնում է «Լեզվաբանության ներածություն» և «Լեզվաբանության հիմունքներ» դասընթացներում ընդգրկված հարցերի շրջանակը:

Աշխատության նպատակն է՝

➤ ներկայացնել՝

- լեզվաբանության տեսության առանցքային խնդիրները կանոնակարգելու և հստակեցնելու,
- լեզվաբանության տեսության և սկզբունքների առաջադրման և կիրառելու ուղիների,
- լեզվաբանական մեթոդների մշակման, զարգացման և կիրառման հարցերը.
- պարզաբանել լեզվաբանության արդիական խնդիրները,
- նախանշել լեզվաբանության տեսության խնդիրների առանձնահատկություններն ու լուծման ուղիները:

Աշխատության մեջ քննվում են լեզվաբանության տեսության համեմատաբար քիչ ուսումնասիրված խնդիրները, որոշ հարցեր մեկնաբանվում են նորովի, ամբողջանում է դրանց վերաբերյալ ձեկավորված պատկերացումը:

**Մարգարյան Մ., Հայերեն էլեկտրոնային սրբագրման համակարգ
(մենագրություն)**

Ներկայացվում են հայալեզու և օտարալեզու սրբագրման համակարգերի առավելությունները և թերությունները, ինչպես նաև ուսումնասիրությամբ ստեղծված սրբագրման նոր համակարգը, որը գործում է համացանցային առանձին կայքում՝ `armspell.am` վեբ հասցեի ներքո: Այս համակարգի ստեղծումը կարող է նպաստել ինչպես լեզվաբանական հետազոտությունների բնագավառում համակարգչային տեխնիկա կիրառելուն, համակարգչային ծրագրերի միջոցով տեքստերում առկա լեզվական սխալները վերացնելուն, այնպես էլ լայն առումով հայերենի՝ որպես համացանցային լեզվի հաջող գործառնությանը:

**Մարգարյան Մ., Հայերենի իմացության մակարդակների
առանձնացում ըստ միջազգային չափանիշների (հոդված)**

Հոդվածագիրը նշում է, որ երկլեզու և բազմալեզու միջավայրում լեզվի ուսուցման հարցը կիրառական լեզվաբանության կարևոր խնդիրներից է: Արտասահմանում կիրառական լեզվաբանության բնագավառի նկատմամբ հետաքրքրությունն առաջացել է XX դ., Հայաստանում՝ XXI դ. սկզբին: Արտերկրում կիրառական լեզվաբանության բնագավառի սկզբնական ուսումնասիրությունները քննում էին լեզվի ուսուցման խնդիրները, Հայաստանում հակառակն էր. սկզբնական ուսումնասիրությունները վերաբերում էին լեզվի և տեխնոլոգիաների համատեղ կիրառմանը՝ աստիճանաբար անցնելով լեզու ուսուցանելու հարցերին: Արտերկրում

լեզվի ուսուցման հարցեր քննելիս ներառվում են առհասարակ բոլոր լեզուները, ցանկացած լեզու. այժմ Հայաստանում նույնպես կատարվում են նմանատիպ աշխատանքներ, բայց և դրանք առավելապես վերաբերում են անգլերենի ուսուցմանը՝ որպես օտար, երկրորդ լեզու են: Հարկ է հավելել, որ հայերենն էլ այսօր լայնորեն ուսուցանվում է որպես օտար լեզու, սակայն չկա որևէ ուսումնասիրություն, որևէ ձեռնարկ, մեթոդական ուղեցույց, որը կներկայացնի հայերենը որպես երկրորդ լեզու ուսուցանելու խընդիրները և մեթոդները: Չկա նաև հայերենի իմացության մակարդակներն առանձնացնելու հստակ մշակված մեթոդաբանություն: Ըստ միջազգային ընդունված չափորոշչի՝ առանձնացվում է լեզուների իմացության երեք ընդհանուր մակարդակ (A, B, C): Հայերենի իմացության մակարդակներ այս չափանիշներով չեն առանձնացվում: Եթե նույնիսկ պայմանականորեն առանձնացվեն, ապա փոքր-ինչ սխալ կլինի, քանի որ հայերենի քերականությունը տարբերվում է այլ լեզուներից, և անհրաժեշտ է մշակել հենց հայերենի քերականությանը, բառապաշարին համապատասխան չափանիշներ, հստակ որոշել, թե լեզվական իմացության ո՞ր մակարդակում ի՞նչ գիտելիք է անհրաժեշտ:

Սարգսյան Մ., Հայերենի բառակազմության էլեկտրոնային շտեմարանի մասին (հոդված/անգլերեն/)

Հոդվածում նշվում է, որ լեզուների ձևային նկարագրությունն ավելի ու ավելի կիրառական է դարձել, բայց և արձանագրվում, որ հայոց լեզվի լիարժեք ձևային նկարագրություն դեռ չի կատարվել: Թեև անհերքելի է, որ որոշակի փորձեր արվել են:

Հայերենի բառակազմության էլեկտրոնային շտեմարանը (<https://formlang.am/>) հայոց լեզվի լիարժեք ձևային նկարագրության առաջին փուլն է միայն: Հոդվածում ներկայացվում են հայերենի բառակազմության էլեկտրոնային շտեմարանի առավելությունները:

Հազարավոր բառերի բառակազմական վերլուծություն պարունակող էլեկտրոնային շտեմարանը հնարավորություն է ընձեռում որոնելու բառեր, ինչպես նաև դրանց ձևայինները: Սա նշանակում է, որ որևէ արմատ կամ ածանց փնտրելիս երևում են դրանցից կազմված բոլոր պարզ, բարդ, ածանցավոր և բարդաձանցավոր բառերը: Այն բացահայտում է ինչպես կանոնավոր կազմությունների, այնպես էլ տարբերակային բոլոր ձևերի, շեղումների ու անկանոնությունների ամբողջական պատկերը՝ հաճախականության, ինչպես նաև ավտոմատ վերլուծության ու սերման տվյալներով:

Տվյալների շտեմարանը հնարավորություն է ընձեռում ուսումնասիրելու հայերենի բառակազմությունը համաժամանակյա և տարաժամանակյա հայեցակետերով, բացահայտելու նոր բառերի ստեղծման հիմնական օրինաչափությունները, պարզելու հայերեն բառերի կազմության սկզբունքները և ուղիները, ունենալու պարզ, ածանցավոր, բարդ, բարդաձանցավոր բառերի տարբերակված ամբողջական ցանկը:

Սարգսյան Մ., Էլեկտրոնային սրբագրիչի տվյալների շտեմարանի բառապաշարի ձևային նկարագրության խնդիրների մասին (հոդված)

Սրբագրման ցանկացած համակարգ հաջող գործարկելու հիմքը ոչ միայն հմտորեն մշակված ծրագրաշարն է, այլև տվյալների հարուստ շտեմարանը: Բացի դրանից՝ սրբագրիչի տվյալների շտեմարանում ընդգրկվելիք բառապաշարը պետք է ձևային նկարագրության ենթարկել: Հոդվածագիրը նշում է, որ լեզվի ձևայնացումը բարդ և պատասխանատու աշխատանք է. ի հայտ են գալիս բազմաթիվ խնդիրներ՝ առնչվող ոչ միայն ձևայնացման սկզբունքների մշակման ճշգրտությանը, այլև լեզվի կառուցվածքային տիպի, ձևաբանական փոփոխություններ կրող բառերի հոլովման և խոնարհման հարացույցների առանձնահատկություններին և այլն: Լեզվի ձևային նկարագրության սկզբունքները մշակելիս

պետք է հաշվի առնել տվյալ լեզվի կառուցվածքային առանձնահատկությունները: Ձևայնացումը լիարժեք ապահովելու համար պակաս կարևոր չէ նաև նպատակը հստակ սահմանելը: Հաշվի առնելով ժամանակակից հայերենի ձևայնացման առանձնահատկությունները և դրանցով պայմանավորված դժվարությունները՝ հողվածում քննվում են ձևային նկարագրության խնդրահարույց հարցերը, ներկայացվում դրանք լուծելու ուղիները, սկզբունքները, որոնք էլեկտրոնային սրբագրիչի տվյալների սույն շտեմարանի ստեղծման հիմքն են:

Մարգարյան Մ., Խաչիբաբյան Ն., *Կորոնա* բաղադրիչով նորակազմ բառերի քննություն (հողված)

Վերջին երկու տարիներին աշխարհում տիրող COVID-19 համավարակը նոր բառեր ստեղծելու պատճառ կամ խթան է դարձել ոչ միայն հայերենում, այլև բոլոր լեզուներում: Կորոնավիրուսային համավարակին բնորոշ բազմաթիվ նոր բառեր և արտահայտություններ են թափանցել հայերենի խոսակցական բառաշերտ, նաև ի հայտ են եկել դիպվածային մեծաթիվ բառապատճենումներ և նորակազմություններ: Այսպես կոչված կորոնավիրուսային բառապաշարի որոշ նորակազմություններ արդեն իսկ տեղ են գտել աշխարհի հեղինակավոր բառարաններում և ամրագրվել տվյալ լեզվի հիմնական բառաֆոնդում:

Ուսումնասիրության նյութը կորոնավիրուսային համավարակով պայմանավորված՝ համացանցում կիրառվող նորակազմային բառերն են, որոնք կազմվել են *կորոնա* բաղադրիչով:

Գ. ՀԱՅ ԲԱՐԲԱՌՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

2021 թվականին հրապարակվել են հետևյալ աշխատանքները:

ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Կատվալյան Վ.Լ., Բայազետի բարբառի բառարան, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 429 էջ:

Կատվալյան Վ.Լ., Խաչատրյան Հ.Ռ., Մկրտչյան Գ.Գ., Հայաստանի Հանրապետության բարբառային համապատկեր. Նյութեր. Պրակ Ա, Գեղարքունիք, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 207 էջ:

Վարդանյան Ա.Վ., Հյուսիսային Գողթնի միջբարբառը, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 124 էջ:

ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Գևորգյան Գ.Գ., Արևելահայերենի գործածության նորմեր և շեղումներ, Ե., «Զանգակ» հրատ., 2021, 240 էջ:

Գևորգյան Գ.Գ., Վարդանյան Գ., Գործառական հայոց լեզու, Ե., «Զանգակ» հրատ., 2021, 248 էջ:

ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ

1. Բառնասյան Ջ.Ա., Լեզվամտածողության առանձնահատկությունների քննությունը ըստ Շիրակի մարզի գյուղերի խոսվածքների գրառումների, Հայերենագիտական առցանց գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 3-9:
2. Գևորգյան Գ.Գ., Ներկա>ապառնի ժամանակային անցումը հայերենում, «Հանդես ամսօրեայ», 1-12, Վիեննա, 2021, էջ 183-196:

3. Խաչատրյան Հ.Ռ., Իմաստափոխության իրողություններ Համ-
շենի բարբառում, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (16), Ե.,
ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 38-48:
4. Խաչատրյան Հ.Ռ., Բառակազմական որոշ իրողություններ
Համշենի բարբառում, «Լեզու և խոսք», 1 (1), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ
հրատ., 2021, էջ 29-43:
5. Խաչատրյան Հ.Ռ., *Հուսամուտ* և *պատշգամբ* հասկացություն-
ների բառանունները բարբառային հայերենում, Հայերենագի-
տական սոցանց գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ՀՀ
ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 106-121:
6. Կատվայան Վ.Լ., Բարբառային հատկանիշների խմբավորման
մի փորձ (ըստ տարածական ընդգրկման), «Ջահուկյանական
ընթերցումներ», 1 (16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 49-59:
7. Կատվայան Վ.Լ., Հայ բարբառների ուսումնասիրություն, ՀՀ
ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվ. լեզվի ինստիտուտի Տեղեկագիրք 2020,
Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 91-143:
8. Կատվայան Վ.Լ., Ալիշանի դերը հայ միջնադարեան բանաս-
տեղծության բարբառային շերտի ուսումնասիրության մեջ,
«Բազմավեպ», թիւ 1-2, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 2021, էջ 274-280:
9. Կատվայան Վ.Լ., Գ.Սրվանձտյանցը և բարբառային հայերենը,
«Լեզու և խոսք», 1 (1), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 43-54:
10. Կատվայան Վ.Լ., Հարությունյան Վ.Լ., Տնտեսագիտական
տերմինաբանության զարգացման միտումների մասին, «Տնտե-
սագիտական նորոգություններ». գործարկման ուղիները Հա-
յաստանում (սոցիալ-տնտեսական զարգացման արդի հիմնա-
խընդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում – հատոր 2),
Ե., ՀՀ ԳԱԱ ՏԻ հրատ., 2021, էջ 22-35:
11. Կատվայան Վ.Լ., Հոգնակերտ մասնիկները բարբառային հա-
յերենում, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 11, Ե.,
«Արտագերս» հրատ., 2021, էջ 281-297:

12. Մեսրոպյան Հ.Հ., Բուսանունները Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի «Այրարատ-Բնաշխարհի Հայաստանեայց» աշխատության մեջ, Բագմավէպ, 1-2, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 2021, էջ 123-135:
13. Մեսրոպյան Հ.Հ., Հայերենը որպես միջնորդ լեզու և փոխըմբռնման միջոց համաշխարհայնացման արդի դարաշրջանում, «Լեզուների ուսուցման խնդիրները համաշխարհայնացման արդի դարաշրջանում» առցանց միջազգային համաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., «Տիր» հրատ., 2021, էջ 90-101:
14. Վարդանյան Ա.Վ., «Շուշի» տեղանվան ստուգաբանությունը, «Հանդես ամսօրեայ», 1-12, 2021, Վիեննա, էջ 479-484:
15. Վարդանյան Ա.Վ., Միջինհայերենյան իրողություններ Ճահուկ-Վայքի միջբարբառում, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 100-107:
16. Վարդանյան Ա.Վ., Արցախի բարբառի «տնջրի» բուսանվան ստուգաբանությունը, Հայերենագիտական առցանց գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 144-150:
17. Варданян А.В., Этимология этнонима "зюк", «Լեզու և խոսք», 1 (1), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 96-106:

ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱՍՓՈՓԱԳՐԵՐ

Բառնասյան Ջ., Լեզվամտածողության առանձնահատկությունների քննությունը ըստ Շիրակի մարզի գյուղերի խոսվածքների գրառումների (հոդված)

Ներկայում մեծ ուշադրություն է դարձվում բարբառների բառապաշարի քննության հարցերին: Բառապաշարային իրողությունների դիտարկումով ի հայտ են բերվում իմաստային և կիրառական նրբերանգներ, որոնք հնարավորություն են տալիս համեմատական ուսումնասիրություններով կատարելու ուշագրավ եզրակացություններ: Հոդվածագիրը, քննության ոլորտում ունենա-

լով Շիրակի մարզի մի շարք համայնքների խոսվածքներ, նշում է, որ դիտարկվող տարածքում Արևմտյան Հայաստանի տարբեր գավառներից եկել ու տեղաբնիկների կողքին բնակություն են հաստատել արևմտահայության ցեղասպանությունից փրկված բեկորներ, որոնց սերունդները այս կամ այն չափով պահպանել են իրենց պապերի խոսվածքը: Հոդվածում հեղինակը փորձել է պարզաբանել բարբառախոս տվյալ տարածքին բնորոշ լեզվամտածողական առանձնահատկություններ՝ իբրև նյութ ունենալով տասնամյակներ առաջ Շիրակի մարզի մի շարք գյուղերում իր հետազոտական աշխատանքով ձեռք բերված տվյալները, ինչպես նաև մեր օրերում հավաքած նյութը: Նկատի ունենալով նաև անցյալ դարի 80-ական թթ. բարբառագիտական իր հավաքած նյութը՝ հոդվածագիրը փաստում է, որ դիտարկվող տարածքում գերակշռում է Կարնո բարբառը՝ հաղորդակցման հիմնական միջոց լինելով Գյումրիում և մի շարք գյուղերում: Շիրակի մարզի Գետք, Ագատան և Մարմաշեն գյուղերում տեղաբնիկներից բացի կան նաև 19-րդ դարասկզբին Կարսից և Էրզրումից գաղթածների սերունդներ: Շատ են նաև Մեծ եղեռնից մազապուրծ գերդաստանների 3-4-րդ սերնդի ներկայացուցիչները: Կան նաև հիմնականում գաղթականների սերունդներով բնակեցված գյուղեր: Ժամանակի ընթացքում շատ գյուղերում առնչացել են միջբարբառային խոսվածքներ: Վերջին տասնամյակի ընթացքում շարունակելով հետազոտությունները բարբառախոս միջավայրում՝ հոդվածագիրը նկատել է բնակչության քանակի նվազում, բարբառային խոսքում կատարված տեղաշարժեր: Հոդվածում ներկայացվել են բառիմաստային հետաքրքրական իրողություններ:

Գևորգյան Գ., Արևելահայերենի գործածության նորմեր և շեղումներ (ձեռնարկ)

Հեղինակը նշում է, որ լեզվի նորմերը լեզվական միջոցների ընտրության և պատմականորեն պայմանավորված ընդհանուր

գործածության կանոններն են, որոնք ընդունելի են տվյալ ժամանակաշրջանում: Լեզվական նորմը դրսևորվում է լեզվի կառուցվածքային բոլոր մակարդակներում, ներառում է գրական լեզվի բոլոր իրողությունները: Հեղինակը փաստում է, որ լեզվական նորմերի իմացությունը ապահովում է գրական տարբերակի անթերի գործածություն, ճիշտ և գեղեցիկ բանավոր ու գրավոր խոսք, գրագետ հաղորդակցում: Գրական լեզվի նորմերից ամեն մի շեղում սովորաբար համարվում է սխալ և անընդունելի: Տեսագործական ձեռնարկում հեղինակը ներկայացնում է արևելահայերեն գրական խոսքի գործածության նորմերը, անդրադառնում է տարածված շեղումներին: Ձեռնարկի ուղղագրական, կետադրական, քերականական առաջադրանքները գործնական աշխատանքով տեսական գիտելիքները յուրացնելու և ամրապնդելու համար են: Անշուշտ, լեզվական նորմերը պետք է յուրացնի տվյալ լեզուն կրող յուրաքանչյուր անհատ և ճշտորեն պահպանվի հաղորդակցության ընթացքում:

**Գևորգյան Գ., Վարդանյան Գ., Գործառական հայոց լեզու
(ձեռնարկ)**

Հեղինակները համարում են, որ անհրաժեշտ է կատարելագործել հայերենի ուսուցման ռազմավարությունը՝ փորձելով ուսուցման մեթոդները համապատասխանեցնել լեզուների դասավանդման արդի պահանջներին և ապահովել դրանց հաղորդակցական գործառույթը: Ձեռնարկում ներկայացվում են գործառական տարբեր ոճերի տեքստերի կառուցվածքային և լեզվաոճական առանձնահատկությունները, բերվում են առաջադրանքներ, որոնք ունեն վերլուծական, մարզողական և կիրառական նշանակություն: Ձեռնարկի տեսական դրույթներն ու գործնական առաջադրանքները միտված են զարգացնելու պաշտոնական, հրապարակախոսական, տեղեկատվական, գեղարվեստական, գիտական բազմաբնույթ և բարդ տեքստեր վերլուծելու ունակությունները, ձևավորելու լեզվաոճական վերլուծություն կատարելու հմտու-

թյունները:

**Գևորգյան Գ., Ներկա > ապառնի ժամանակային անցումը
հայերենում (հոդված)**

Հոդվածագիրը անդրադառնում է հայերենի պատմական զարգացման ընթացքում բայի խոնարհման համակարգում տեղի ունեցած նշանակալից այնպիսի տեղաշարժերի, որոնք արդյունք են եղանակների ու ժամանակների քանակի, հարացուցային կազմությունների կառուցվածքի, բայի քերականական իմաստների դրսևորման միջոցների փոփոխությունների: Տիպաբանական տեսակետից հեղինակը կարևորում է ներկա>ապառնի ժամանակային անցումը: Քննվում են ներկայի ժամանակաձևերի կրած փոփոխությունները և դրանց՝ ապառնի ժամանակաձևերի իմաստներով կիրառությունները: Ներկայի և անցյալ անկատարի նորակազմ ձևերի առաջացմամբ, ըստ հեղինակի, չի լուծվել ներկա և ապառնի ժամանակաձևերի տարբերակման խնդիրը. *չու*-ով կազմությունները բազմիմաստ էին, և սահմանականի ներկան, անցյալ անկատարն ու ապառնին տարբերակված արտահայտածներ չունեին:

Հայերենի խոնարհման համակարգում կատարված ամենաեական փոփոխությունը հոդվածագիրը համարում է ներկա>ապառնի ժամանակային անցումը, որը տեղի է ունեցել մի քանի անգամ: Նախ հինհայերենյան ներկա և անցյալ անկատար ժամանակաձևերի՝ ստորադասական եղանակների իմաստով հաճախացող գործածությունների հետևանքով դրանք սկսել են արտահայտել ըղձական եղանակաձևերի իմաստ, և կատարվել է ներկա>ապառնի ժամանակային առաջին անցումը: Այնուհետև, ինչպես վկայում են մատենագրական աղբյուրները, սկսել են գործածվել անորոշ դերբայով և օժանդակ բայով հարադրությունները, որոնք գրաբարյան ներկայի նման ձեռք են բերել ապառնի իմաստ, այսինքն՝ կատարվել է ներկա>ապառնի ժամանակային հաջորդ անցումը:

Խաչատրյան Հ., Իմաստավորության իրողությունները
Համշենի բարբառում (հոդված)

Հոդվածում քննվել են Համշենի բարբառի՝ բառիմաստային փոփոխությունների ենթարկված որոշ բառանուններ. առանձնացվել են *ղըռջան* հնչաձևով *ղրուժան*-ը, *փէտսնդ* հնչաձևով *փէթակ*-ը, *սանր* արմատի և *-իկ* ածանցի համադրությամբ ձևավորված *սոնրիկ*, *սոնդոնկ*, *սոնդոիկ*, *սոնդրիկ*, *սոնդէրկ* բառանունները՝ որպես *հոսպոս* հասկացության նշանակելիներ, *պուլկ*, *պուլք* տարբերակներով վկայվող *բույլ*-ը, *պուլկ* բառից և *-ոտ* (*ոտ>էդ*), *-ուտ* ածանցներից բաղադրված *պըլկէդ* թփոտ, *պըլկուդ* թփուտ բառանունները, հինհայերենյան *գերծանիլ* բառանունը՝ *գէձնուշ*, *գեյզնուշ* հնչաձևերով, *կազմել*-ը՝ *գազնուշ* հնչաձևով և «հարսի շորերը հագցնել, որևէ բան զարդարել, ձին սարքել» նշանակություններով, *ածել* բայից ձևավորված *ածիլի*, *ածիլուշ*, *ածիլիճ* և այլ բառանուններ, *մարդ* բառանունը՝ *մաշտ* հնչաձևով, որից էլ ձևավորված *մաշնակ*-ը՝ «մարդավարի» իմաստով: Հոդվածագիրը նկատում է, որ Համշենի բարբառում *սիրտ* բառանունը բառիմաստային նրբիմաստներ է դրսևորում. *սիրտ* բառով բաղադրված *սէղըռուշ* բայանունը ունի «խոռվել» նշանակությունը, կրոնավորի համշենահայերի բառապաշարում արձանագրված են նաև *սէրդոդ*-ը՝ «զայրացած», *սէրդէռուշ*-ը և *սէդէռուշ*-ը՝ «զայրանալ, վիրավորվել, խոռվել», իսկ *սիրդ*-ը՝ «զայրույթ» իմաստներով: Քննվում է նաև *մայր*՝ «մայրիկ» իմաստով բնիկ հայերեն արմատից բաղադրված ուշագրավ *մէյցու*, (*մսյցու*, *մսյծու*) բառանունը՝ որպես «մերան, մակարդ» հասկացության նշանակելի: Ըստ հոդվածագրի՝ բարբառում առկա *մսյցու*-ն և *մէյցու*-ն *մերան* բառի բառակազմական և հնչյունական այլ տարբերակներ են, որոնք էլ ծագումնաբանորեն առնչակից են *մայրիկ* իմաստով բնիկ հայերեն *մայր* արմատին:

**Խաչատրյան Հ., Բառակազմական որոշ իրողություններ
Համշենի բարբառում (հոդված)**

Հեղինակը հոդվածում անդրադառնում է Համշենի բարբառում կիրառվող արմատական մի քանի բառերի, որոնք սակավադեպ գործածություն ունեն գրական հայերենում, և այլ բարբառներում կամ էլ առկա են բարբառին բնորոշ յուրօրինակ հնչատարբերակներով: Դրանցից են *աք* (ոտք), *աղիս* (փականք, օղակ, կահ-կարասիք, վաճառքի բեռներ, ամբոխ, ցեղ, զարմ) բառանունները (վերջինս՝ *աիս* հնչատարբերակով՝ որպես «փակիչ, առանց բանալիի՝ սողնակ»-ի նշանակելի), գրաբարյան *անուխ*, *անթ* («թևի տակի փոս» նշանակությամբ) արմատական բառը՝ *օնտ* հնչաձևով և որպես «գիրկ» հասկացության նշանակելի, *գեջ* հինհայերենյան բառանունը (*կեջ*, *կեչ* հնչաձևերով)՝ «խոնավ, թարմ և չչորացած» իմաստներով, բնիկ հայերեն *կիւ*-ը՝ *գիւ* հնչաձևով՝ որպես «մագտակ, ծամոն, ծամելու ձյութ»:

Ըստ հոդվածագրի՝ հին մատենագրության մեջ վկայված *այգ* բառանունը բարբառային հայերենում պահպանված չէ, սակայն բարբառներում արձանագրված են *այգ* առաջնային բաղադրիչով *եզլաց*, *այգողք*, *եզուց*, *եզվան* բառանունները: Համշենի բարբառը պահպանել է *այգ*-ը՝ *սկըն* հնչաձևով՝ «առավոտ» իմաստով, *այգ* արմատից ձևավորված *այգլաց* բաղադրյալ բառանվան *սկլաց*, *աքլաց*, *եքլաց* հնչաձևերը՝ «հոգու հաց» նշանակությամբ: Բարբառում առկա են նաև *սկն* արմատով բաղադրված ուշագրավ այլ բառանուններ:

Հոդվածագիրն անդրադարձել է գրաբարում չվկայված հընդերկրոպական *լեպ* («լեզվի վրայի կեղտ, դիրտ» նշանակությամբ) բառանվանը, որը Համշենի բարբառում *լմպ* հնչաձևով «ջրալի ցեխ» իմաստով է կիրառվում: Քննվել են նաև բարբառային հայերենում գործառող *դաիս* (*տահ* հնչաձևով)՝ «հին, քարթու, օթեկ», և *գահ* (*քիւհ* հնչաձևով)՝ «դժվարանցանելի բլուր կամ բարձունք»

նշանակությամբ բառանունները, բնիկ հայերեն *ներ-ը*՝ «տեգոր-կին» նշանակությամբ: Դիտարկվել է հինհայերենյան *թասեմ պարզ* բայանունը, որը ճանիկում դրսևորված է *տաստուշ* հընչաձևով և ունի «հեալ, շունչը կտրվել» նշանակությունները: Հոդվածագիրը նշում է, որ Համշենի բարբառի նախածանցներից ամենակենսունակը *օն* հնչաձևով *ան-ն* է (*շուննօղ*՝ «շունեցող», *շիմխօս*՝ «քչախոս, չխոսկան», *շօննըվէր*՝ շուննոր):

Խաչատրյան Հ., *Լուսամուտ* և *պատշգամբ* բառանունները բարբառային հայերենում (հոդված)

Հոդվածագիրը քննել է *լուսամուտ* և *պատշգամբ* հասկացությունների՝ բարբառային հայերենում առկա բառանունները. *երդիկ-ը*՝ բառակազմական և հնչյունական բազմաթիվ տարբերակներով՝ *հոփթթ*, *հոփդ*, *հէրթ*, *հըրթ*, *հ էրտիկ*, *հ էրտիս*, *էրթիս*, *հոփրտոփս*, *յէշտիթ*, *արտէժ*, *պատուհան-ը*՝ *բըդանհան*, *բանդիհուն*, *պըտօ՛րհան* և այլ տարբերակներով: Փաստվում է, որ «լուսամուտ, լուսանցք» նշանակությամբ որոշ բարբառներում գործածվում են արաբերենից փոխառյալ *շըբակ-ը* և անհայտ ծագման *շմաթ-ը*: Կաքավաբերդի բարբառում «*հնձանի, գոմի, մարագի լուսամուտ*» նշանակությամբ հիշատակված է *տիրի՛ճակ-ը*: Հոդվածագիրն արձանագրում է, որ «պատշգամբ» հասկացությունը բարբառային հայերենում սահմանափակ բառանուններով է դրսևորված. հիմնականում գործածվել են պարսկերենից փոխառյալ *շիշմբանդ* և ավելի ուշ ռուսերենից անցած *բալկօն* բառանունները: Բարբառային հայերենում որպես «պատշգամբ» հասկացության նշանակելի գործառում է նաև պարսկերենից փոխառյալ *այվան-ը*: Ըստ հոդվածագրի՝ հայերենի բարբառներում *այվան-ը* հանդես է գալիս և՛ որպես «թոնրատուն» հասկացության նշանակելի, և՛ «վերնատուն, վերնահարկ, ինչպես նաև հյուրասենյակ», և՛ «ունեցվածք, տուն-տեղ» և՛, իհարկե, խնդրո առարկա «պատշգամբ» նշանակությամբ:

**Կատվայան Վ., Խաչատրյան Հ., Մկրտչյան Գ., Հայաստանի
Հանրապետության բարբառային համապատկեր. Նյութեր. Պրակ Ա.
Գեղարքունիք (մենագրություն)**

Գրքում ներկայացվում են ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի տրամադրած դրամաշնորհով (թեմատիկ ֆինանսավորմամբ) 2013-2015 թթ. Գեղարքունիքի մարզում կատարված բարբառագիտական հետազոտությունների արդյունքները: Դիտարկումները կատարվել են համաժամանակյա և տարածամանակյա հայեցակետերով: Գրքի առաջին մասում քննվում են հիմնականում Բայազետի և Մշո բարբառների պատմական զարգացմանը, տարածագործառական ներկա իրողություններին վերաբերող հարցեր: Երկրորդ մասում դիտարկվում են մարզի խոսվածքներում բառերի իմաստային որոշ խմբերի տարածագործառական յուրահատկություններ, ներկայացվում են Գեղարքունիքի մարզի բարբառային միավորներում ձայնավոր ու բաղադայն հնչյունների, ինչպես նաև երկբարբառների տարածական բնութագրերը: Աշխատության հավելվածն ընդգրկում է Գեղարքունիքի մարզի բնակավայրերի ցանկը՝ ամեն մեկում գործածվող լեզվատարբերակի նշումով:

Կատվայան Վ., Բայազետի բարբառի բառարան

Բառարանն ընդգրկում է Բայազետի բարբառի շուրջ 8 000 բառային միավոր, դարձվածք և ոճ: Ամեն մի բառահոդված ներառում է գլխաբառը և բացատրությունը, քերականական տեղեկություններ, տվյալ բառով նախադասության օրինակներ, որոնք բարբառային խոսքի նմուշներ են, ասացվածքներ, դարձվածքներ, հաճախ էլ իրար հաջորդող բառերի համար բերված նմուշները բովանդակային կապ ունեն և պատումներ են ձևավորում: Բառարանը տեղեկություններ է պարունակում նաև բարբառակիր հանրության կենցաղի, առօրյայի, սովորույթների, պատկերացումնե-

րի, աշխարհընկալման վերաբերյալ: Բարբառային խոսքը ներկայանում է կենդանի գործածությամբ: Գլխաբառերը և նմուշները բերվում են բարբառային տառադարձությամբ:

**Կատվայան Վ., Ալիշանի դերը հայ միջնադարյան
բանաստեղծության բարբառային շերտի ուսումնասիրության մեջ
(հոդված)**

Հոդվածագիրը նշում է, որ հայ բարբառագիտության պատմության համար մեծ կարևորություն ունեն Ղ. Ալիշանի մի շարք դիտարկումներ, մեկնաբանություններ, հրապարակումներ: Ալիշանը նաև արձանագրել և սերունդներին է փոխանցել բարբառագիտական հետազոտությունների համար կարևոր նշանակություն ունեցող արժեքավոր նյութ: Հոդվածում քննվել են Ալիշանի «Ազգային երգերու և ուրիշ ավանդներու վրա» հոդվածաշարում և «Հայոց երգք ռամկականք» ժողովածուում կատարած դիտարկումները, արժևորվել է ներկայացված բարբառային նյութը: 1847թ. «Բազմավեպ»-ի թիվ 6 համարում Ալիշանի հրապարակած «Ողբ Ջուղայեցվոց» երգը Ջուղայի բարբառով մեզ հասած ամենավաղ նմուշն է, իսկ «Բազմավեպի» 1843 թ. 21-րդ համարում Ալիշանի ներկայացրած երգը, ըստ Հ.Աճառյանի, Վանի բարբառի ամենավաղ արձանագրված նմուշն է: Ինչպես նշում է հոդվածագիրը, երկու նմուշներն էլ հարազատորեն են ներկայացնում Ջուղայի և Վանի բարբառներին բնորոշ հատկանիշները: Հոդվածներից մեկում Ալիշանն անդրադառնում է առածներին ու ասացվածքներին, նշում, որ ազգի մեջ գործածվող առակներն ու առակի պես կարճ խոսքերը պետք է համարվեն ազգի բարոյական համառոտ նկարագիրը, անհրաժեշտ է համարում, որ դրանք հավաքվեն ու տըպվեն: Հայագետը մեջբերում է Հայաստանից ուղարկված առածներ, որոնց մեծ մասը ներկայացնում են Արարատյան բարբառը: Հոդվածագիրը փաստում է, որ Ալիշանը չի հակադրում ռամկոբները գրաբարին, չի մերժում նրա գոյության իրավունքը, այլ արժևորում է, փորձում է ճանաչել և գնահատել, իսկ ժամանակի համար նման

մոտեցումը արդարացի էր և խիստ առաջադիմական: 1852 թ. Վենետիկում հրատարակված «Հայոց երգք ռամկականք» ժողովածուում Ալիշանը ներկայացրել է Վենետիկի, Փարիզի, Լոնդոնի, Վիեննայի մատենադարանների հայկական գրչագիր մատյաններում տարբեր ժամանակներում գրառված ժողովրդական երգերի մի փունջ՝ ընդգրկելով նաև Մշո և Արարատյան բարբառներով երգեր, որոնք նույնպես կարևոր նշանակություն ունեն բարբառային հայերենի զարգացումն ուսումնասիրելու առումով:

Կատվալյան Վ., Բարբառային հատկանիշների խմբավորման մի փորձ (ըստ տարածական ընդգրկման) (հոդված)

Աշխատանքում փորձ է արվել ի հայտ բերելու բարբառների լեզվական հատկանիշների տարածական բաշխման որոշ օրինաչափություններ: Դիտարկումները և վիճակագրությունը կատարվել են Գ. Ջահուկյանի ընտրած 100 հատկանիշների շրջանակում և ըստ լեզվաբանի կազմած աղյուսակների: Հոդվածագիրը նշում է, որ հատկանիշները խմբավորվել են ըստ տարածվածության և աշխարհագրական վերաբերության: Ընդհանուր են համարվել այն հատկանիշները, որոնց տարածվածության ցուցիչը 90 և ավելի միավոր է: Տարբերակվել են արևելյան և արևմտյան խմբակցություններին բնորոշ հատկանիշները՝ նկատի ունենալով խմբակցություններից մեկում դրսևորումների քանակի բացարձակ գերազանցությունը: Առանձնացվել են նաև առավելաբար արևմտյաններին կամ արևելյաններին հատուկ հատկանիշները՝ հաշվի առնելով դրսևորումների զգալի տարբերությունը: Երկու խմբակցություններում գրեթե հավասար տարածում ունեն հատկանիշների քանակական մոտավորապես նույն կարգի դրսևորումները: Դիտարկումները ցույց են տվել, որ բարբառային հայերենի սակավաթիվ հատկանիշներ ունեն լայն տարածում և ընդհանուր բնույթ. դրանք հիմնականում լեզվի պատմական զարգացմանն առնչվող հնչյունական իրողություններ են: Հատկանիշները դրսևորումների

զգալի տարբերություններ են հանդես բերում ըստ արևելյան և արևմտյան խմբակցությունների: Հարյուր հատկանիշների շրջանակում մոտ չորս տասնյակ հատկանիշներ բնորոշ են արևմտյան բարբառներին կամ առավելաբար տարածված են դրանցում, իսկ քսանհինգ հատկանիշներ վերաբերում են արևելյան բարբառներին: Երկու խմբակցությունները միմյանցից տարբերվում են ավելի շատ ձևաբանական (հատկապես՝ բայական), քան հնչյունական հատկանիշներով: Խմբակցություններից մեկին կամ մյուսին բնորոշ իրողությունները տարբերակիչ հատկանիշներ են, որոնք վկայում են բարբառախմբերում առկա ինքնուրույն զարգացումների մասին: Ըստ հոդվածագրի՝ մի խումբ հատկանիշներ գրեթե հավասար տարածում ունեն երկու բարբառախմբերում: Այդ կարգի հնչյունական հատկանիշները հայերենում արձանագրված պատմական զարգացումների կամ հնարավոր փոխազդեցական հնչյունափոխությունների դրսևորումներ են, նաև այլ լեզուների ազդեցությունների արդյունք, իսկ քերականական հատկանիշները հիմնականում հայերենի անվանական համակարգի հնարավորությունների պատմականորեն ձևավորված տարբերակների իրացումներ են:

Կատվայյան Վ., Գ.Սրվանձտյանցը և բարբառային հայերենը (հոդված)

Հոդվածում նշվում է, որ Գ. Սրվանձտյանցը միայն բանահավաք, բանագետ ու ազգագրագետ չէր: Ունենալով ճկուն և վերլուծական միտք՝ նա իր հավաքած նյութը ներկայացրել է խորաթափանց մեկնաբանություններով, հետաքրքրական դիտողություններով՝ հընթացս հանդես բերելով լեզվին ու բարբառներին առնչվող մի շարք հարցերի ու իրողությունների խոր իմացություն, դրանց վերաբերյալ գիտականորեն ճիշտ պատկերացումներ: Հեղինակը հատկապես հիշատակելի է համարում բանագետի «Գրոց ու բրոց եւ Սասունցի Դաւիթ կամ Մհերի դուռ», «Մանանայ», «Համով հոտով» գրքերը: Բանագիտական աշխատանքին զուգահեռ՝

Սրվանձտյանցը ընդգծել է Հայաստանի գավառներում գործածվող հայերենի տարբեր դրսևորումները գրառելու և պահպանելու, դրանք գրագետներին ծանոթ և սիրելի դարձնելու անհրաժեշտությունը: Նա մերժել է այն տեսակետը, որ բարբառները ցածրակարգ և աղավաղված լեզվական իրողություններ են: Սրվանձտյանցը անհրաժեշտ է համարել գրի առնել կամ նկարագրել տնական, գեղջկական, քաղաքական և կրոնական արարողությունները, առածները, երդումները, անեծքները, օրհնանքները, երգերը, պարերը, մանուկների խաղերը, որովհետև դրանք առհասարակ կյանքի և լեզվի պատմությունն են կազմում: Բանագետը իրավացիորեն նկատել է, որ հայ ժողովուրդը ավելի հին է, քան գրաբարը, ուրեմն ժողովրդական լեզուն նախորդել է գրաբարին: Ըստ հողվածագրի՝ Սրվանձտյանցը մեծ հետաքրքրություն ներկայացնող տրամաբանական եզրահանգումներ է կատարել սեպագիր արձանագրությունների ընթերցանության և լեզվական բնութագրման վերաբերյալ: Հետաքրքրական է բանագետի բարբառների առաջացման խնդրի մեկնաբանությունը. ըստ նրա՝ բարբառների գոյությունը բնական իրողություն է և պայմանավորված է մարդկանց տարբեր խմբերի բնակության վայրի, կենցաղավարության տարբերություններով, պատմական զարգացման հանգամանքներով: Լեզվի տարբերակվածության նույն հիմքերը Սրվանձտյանցը տեսնում է նաև իր ապրած օրերում՝ մատնանշելով լեզվական տարբերություններ ըստ կյանքի տարբեր բնագավառների: Հողվածագիրը նշում է, որ արդիական է բանագետի դիտարկումը բարբառային բառապաշարի հարստության վերաբերյալ. նա անհնարին է համարել, որ մեկը կարող լինի Հայաստանի բոլոր գավառների բնակիչների գործածած բառերը հավաքել, ուստի նոր բառեր կազմելուց բացի անհրաժեշտ է օգտագործել ժողովրդի ստեղծած ավելի «բնական բառերը»: Հողվածագիրը փաստում է, որ Սրվանձտյանցը խոսել է նաև բարբառային հայերենի հնչյունաբերականական մի շարք առանձնահատկությունների մասին, կատարել առանձին բարբառների վերաբերյալ ուշագրավ դիտարկումներ, ուշադրություն է

դարձրել այն հանգամանքին, որ հարևան բարբառները կարող են փոխադարձ ազդեցություններ ունենալ և նմանվել իրար: Կարևորվում է այն իրողությունը, որ Սրվանձոյանցը, որքան հնարավոր է, բարբառային խոսքին հարազատ է մնացել թե՛ էպոսի պատումը, թե՛ հեքիաթներ ու ժողովրդական այլ բառ ու բան գրառելիս: Այդ գրառումները, բարբառային բառերի բառարանների հետ, կարևոր նյութ են նաև բարբառների բառապաշարը, հնչյունաքերականական հատկանիշները և դրանց պատմական զարգացումը դիտարկելու առումով:

Կատվայան Վ., Հոգնակերտ մասնիկները բարբառային հայերենում (հոդված)

Բարբառային հայերենում գործածվում են լեզվի պատմական զարգացման նախորդ փուլերից (առավելաբար միջին հայերենից) անցած հոգնակերտ մասնիկներ, ինչպես նաև գրաբարում ու միջին հայերենում չվկայված կազմություններ: Բարբառից բարբառ հոգնակիի կազմությունը տարբերվում է հոգնակերտ մասնիկների քանակով, դրանց կազմության ու հնչյունական յուրահատկություններով, այլ իրողություններով: Հոդվածագիրը հիմնականում անդրադառնում է բարբառային հայերենում գործածվող հոգնակերտ մասնիկների կազմությանը և տարածական ընդգրկմանը: Բարբառային հոգնակերտները կազմությամբ պարզ են կամ բաղադրյալ, ընդ որում՝ վերջիններն ավելի շատ են: Բաղադրյալ հոգնակերտներն առավելաբար երկբաղադրիչ են և ավելի հաճախ կազմվում են *ք, էք, վի, տի, ան, նի* մասնիկներով: Հայերենի բարբառային բոլոր միավորներն էլ ունեն բաղադրյալ հոգնակերտներ, ընդ որում՝ այդպիսիք դրսևորվում են տարբեր գուգորդումներով ու հնչյունական ձևավորումներով: Հոգնակերտները տարբերվում են իրենց տարածվածությամբ: Գրեթե բոլոր բարբառներն ունեն *էք, նեք* հոգնակերտներ, տարածված են նաև *ք, նի* մասնիկները: Ըստ հոգնակերտ մասնիկների գործածության՝ ընդհանրություններ և տարբերություններ կարող են դիտվել ոչ միայն առանձին

բարբառների, այլև բարբառախմբերի միջև: Մասնավորապես, տարբերակվում են արևմտյան բարբառներին հատուկ հոգնակերտներ, արևելյաններին հատուկ հոգնակերտներ և երկու բարբառախմբերում գրեթե հավասար տարածում ունեցող մասնիկներ:

Կատվայյան Վ., Հարությունյան Վլ., Տնտեսագիտության տերմինաբանության զարգացման միտումների մասին (հոդված)

Տնտեսագիտության տերմինաբանությունը լայնածավալ է ու բազմաշերտ, շարունակ փոփոխվում է ու հարստանում: Հեղինակները դիտարկել են տնտեսագիտությանը վերաբերող տերմինաբանության յուրահատկությունները, նորակազմ տերմինների քննությամբ փորձել են երևան հանել ոլորտի զարգացման հիմնական միտումները, արձանագրել նորակազմությունների լեզվական առանձնահատկությունները: Տերմինային համակարգի առկա շերտերի հետազոտությամբ պարզաբանվել են նոր տերմինների ծագումնաբանական ու բառակազմական հատկանիշները, որոշվել դրանց առնչությունը տնտեսագիտության այս կամ այն ոլորտին և այլն: Հետազոտության նյութը քաղվել է տնտեսագիտական ու նորաբանությունների բառարաններից, զուգորդվել են տնտեսագիտական ու լեզվաբանական վերլուծությունների ու նկարագրության մեթոդները: Տնտեսագիտության նոր տերմինները ստեղծվում են գալիս հայոց լեզվի բառաստեղծման ավանդույթների և եղանակների համաձայն, նաև փոխառությունների և պատճենման միջոցով: Ըստ հեղինակների տնտեսագիտության ոլորտում բառակապակցական միավորների փոխարեն ստեղծվում են համադրական բարդություններ, ածանցավոր կազմություններ: Փոխառյալ տնտեսագիտական տերմինները զգալի գործածականություն ունեն, մինչդեռ շատ դեպքերում դրանց համար առաջարկվել են հայերեն կազմություններ: Նշվում է, որ տնտեսագիտական տերմինագործածությունը աչքի է ընկնում որոշակի տարերայնությամբ, հաշվի չեն առնվում տերմինաշինության հա-

մար կարևոր պահանջները. տերմինային համակարգում հոմանիշ ձևերի առկայությունը մերժելի է. տերմինը պետք է ճշգրիտ և հասկանալի ներկայացնի հասկացությունը. տերմինները պետք է լինեն հնարավորինս կարճ, բարեհունչ, չխաթարեն լեզվի հնչյունական կազմը: Փոխառյալ տերմինները ըստ անհրաժեշտության կարող են գործածվել, բայց ոչ հայերեն հաջողված կազմությունների փոխարեն կամ առանց հաշվի առնելու հայերենի արտասանական օրինաչափություններին անհամապատասխանությունը և այլն:

Մեսրոպյան Հ., Բուսանունները Ղ.Ալիշանի «Այրարատ. բնաշխարհի Հայաստանեայց» աշխատության մեջ (հոդված)

Հ. Ղևոնդ Ալիշանի գրական ժառանգության մեջ առանձնակի դեր ունեն տեղագրական հատորները՝ շարադրված «վսեմական գրոց լեզուալ»: «Այրարատ» ընդարձակ աշխատության մեջ Ալիշանը ներկայացնում է բույս հասկացությանը վերաբերող բազմաթիվ տեղեկություններ, որոնք բնութագրում են բուսանունների տեղավայրը, տեսակային բաշխումը, արտաքին նկարագրությունը, բուժական հատկանիշները, նշանավոր հետազոտողների վկայությունները և այլն: Հոդվածագիրը վկայում է, որ բուսանուններն առկա են ամբողջ շարադրանքում, սակայն գերակշիռ մասն ամփոփված է գրքի հինգերորդ՝ «Բնութիւն երկրին. Կլիմայ. Բուսաբերութիւն» բաժնում: Լատիներեն համարժեքներով վկայաբերվող բուսանունները հինգ տարի անց տեղ են գտնում «Հայբուսակ կամ հայկական բուսաբանութիւն» աշխատության մեջ, որում ի մի են բերվում հայկական բնաշխարհի ավելի քան 3400 բույսերի ու ծաղկատեսակների անվանումներ՝ համապատասխան դասակարգմամբ և գիտական բնութագրությամբ: Ըստ հոդվածագրի՝ Ղ. Ալիշանի «Այրարատ» աշխատության բուսանունները, շարադրանքի պատմագիտական ոճով պայմանավորված, հիմնականում հանդես են գալիս որպես բուսաբանական գիտաբաներ, ո-

որոնք խոսքային այլ որակներում կարող են լինել նաև որպես սովորական բառեր: Ալիշանի վկայաբերած բուսանունը կիրառվում է ուղիղ իմաստով, իմաստափոխության, փոխաբերացման ենթարկված չէ, չունի խոսքի տարբեր դրսևորումներին բնորոշ ոճական հատկանիշներ և նշում է կոնկրետ բուսատեսակ: Հոդվածում «Այրարատ»-ի բուսանունները ներկայացվում են երկու հիմնական խմբով (համապատասխան ենթախմբերով). ա) կոնկրետ որոշակի բույս, նաև առնչակից հասկացություններ նշող անվանումներ, բ) բուսանուններով բաղադրված հատուկ անուններ: Որոշակի բուսատեսակ են նշում խոտաբույսերի, թփերի և ծառերի անվանումները: Ալիշանի աշխատությունը հիմնականում հարուստ է ծաղկանուններով և ծառանուններով, նաև սրանց հատկանվանացմամբ կերտված տեղանուններով, երբեմն նաև անձնանուններով: Հանդիպում են նաև բույս հասկացությանն առնչվող, բույսից ածանցյալ, բույսի արդյունք՝ «բար», «պտուղ», միայն բույսով պայմանավորվող իրողություն կամ գործողություն նշող բառեր: Լեզվական քննության հետաքրքիր նյութ են նաև «Այրարատ»-ում ընդգրկված բազմաթիվ ծառանուններ: Առանձին վերլուծության կարիք ունեն բուսանուններով բաղադրված հատկանունները: Հեղինակը նշում է, որ նման կազմություն ունեցող տեղանունները բավականին շատ են: Հայկական բնաշխարհի առանձնահատկություններով պայմանավորված՝ գերակշռում են լեռնանունները, նաև բլրակների ու ձորերի անվանումները: Վկայաբերված են նաև մի շարք ջրանուններ: Քիչ են բուսանուն բաղադրիչ ունեցող անձնանունները: Ալիշանը հայրենի բառակազմական օրենքների համաձայն կերտել է մի շարք նորակազմություններ (*տերևագարդութիւն, սոխաբոյս, քարաբոյս, սերմակորուստ* և այլն), որոնք դուրս են մնացել հայերենի բառային կազմն ընդգրկող նշանավոր բառարաններից:

Հոդվածագիրը եզրակացնում է, որ Ալիշանի «Այրարատ բնաշխարհի Հայաստանեայց» աշխատությունը բավականին հարուստ է բուսանուններով, որոնց գերակշիռ մասը գիտական ճշ-

գրտություն է ստանում հեղինակի նշած լատիներեն եզրույթներով:

Մեսրոպյան Հ., Հայերենը որպես միջնորդ լեզու և փոխըմբռնման միջոց համաշխարհայնացման արդի դարաշրջանում (հոդված)

Հոդվածագիրը անդրադառնում է օտարներին հայերեն դասավանդելու խնդիրներին՝ նկատի ունենալով հայոց լեզվի միջոցով հայ ժողովրդի հոգեմտավոր արժեքները այլոց փոխանցելու իր փորձը երեք բուհում (ՀՊՃՀ, Թրակիայի և Նոր Ջուղայի համալսարաններ): Նշվում է, որ ՀՀ կրթական համակարգը հետաքրքրություն է ներկայացնում հատկապես արևելյան երկրների դիմորդների համար (Հնդկաստան, Պարսկաստան, Լիբանան, Սիրիա, Իրաք և այլն): Միևնույն լսարանի ունկնդիր են դառնում տարբեր ազգերի ներկայացուցիչներ, որը որոշակի դժվարություններ է ստեղծում: Անհրաժեշտություն է առաջանում՝ հաշվի առնելու ուսանողների՝ ո՛ր երկրից և ի՛նչ նպատակով գալը, դավանանքի ու բարքերի առանձնահատկությունները: Թրակիայի համալսարանում հայերեն սովորել ցանկացող հույները, հրեաները, արաբները, քրդերը, ալևիները, մայրենիին չտիրապետող հայերը և իրենց թուրք համարողներն ունեն տարբեր դրդապատճառներ: Մասնավորապես, Թուրքիայում հայերի մի ստվար խումբ կա, որը քրդախոս, արաբախոս կամ թուրքախոս է, չգիտի կամ վատ գիտի հայերեն, քրիստոնյա կամ մահմեդական է, ունի ազգային պատկանելության զգացողություն և երբեմն՝ հայկական անվանահամակարգ: Նրանց հետաքրքրում է հայկական ամեն ինչ, ուզում են հասու լինել հայոց պատմությանն ու մշակույթին, սակայն չեն կարողանում հաղթահարել լեզվական պատնեշը: ԻԻՀ հետ օրըստօրե ընդլայնվող մշակութային, գիտակրթական, առևտրային, զբոսաշրջային, պետական-քաղաքական շփումները պատճառ են դառնում, որ հարևան երկրի համար հայերենը դառնա անհրաժեշտ: Նոր Ջուղայի այլազգիների խումբը ամենօրյա շփման մեջ է պարսկահայ ուսանողության հետ, որը դուրացնում է հայերենի դասա-

վանդման գործընթացը: Հոդվածագիրը նշում է, որ հայերենը օտարներին հասու դարձնելու համար օրախնդիր է համապատասխան դասագրքերի ստեղծումը, ուսումնական ծրագրերի մշակումը, ուսուցման եղանակների արդիականացումը: ՀՊՃՀ-ում հայալեզու գրականությունը, դասագրքերը, ուսումնական ձեռնարկները խնդիր չեն հարուցում. կարևորը դրանց ճիշտ ընտրությունն է: Թրակիայի համալսարանում գրականության ընտրության պատկերն այլ է: Կան արևմտահայերենի կամ արևելահայերենի ընտրության, ինչպես նաև ուղղագրությանն առնչվող խնդիրներ: Նոր Ջուղայի համալսարանում ուսումնական հիմնական ձեռնարկը Մպահանի համալսարանի դասախոս Մոհամմադ Մալեք Մոհամմադիի «Հայոց լեզվի քերականություն՝ պարսկերեն բացատրություններով» գիրքն է: Գործածվում են նաև ՀՀ-ի բուհական մի շարք դասագրքեր:

Հոդվածագիրը ներկայացնում է հայերենի ուսուցման իր մեթոդները ըստ լեզվի տարբեր մակարդակների:

**Վարդանյան Ա., Հյուսիսային Գողթնի միջբարբառը
(մենագրություն)**

Մենագրությունը Նախիջևանի տարածքի չուսումնասիրված բարբառային վերջին միավորների՝ պատմական Գողթն գավառի հյուսիսային գյուղերի խոսվածքների հետազոտություն է: Նախիջևանի տարածքը, լինելով տարբեր ազգագրական շրջանների խաչմերուկ, բազմիցս ենթարկվելով բնակչության զանգվածային տեղաշարժերի, ունեցել է բարբառային խիստ բազմազանություն: 1918-1920թթ. Իրադարձությունների նախօրյակին, երբ բնակչության մեծամասնությունը հայեր էին, Նախիջևանի տարածքն ընդգրկում էր շուրջ յոթ տասնյակ հայաբնակ քաղաքներ և գյուղեր: Հեղինակի վկայությամբ՝ բնակչության գերակշիռ մասը խոսում էր 1828 թվականից տարածքում հաստատված վերաբնակների՝ Խոյի բարբառով (33 բնակավայր), ինչպես նաև Մարաղայի բարբառով (3 բնակավայր): Պահպանվել էին

նան տեղաբնիկ բարբառային միավորներ՝ Ագուլիսի (7 բնակավայր), Ջուղայի (1 բնակավայր), Արարատյան (4 բնակավայր), Արցախ-Սյունիքի բարբառները (6 բնակավայր), Ճահուկ-Վայքի միջբարբառը (2 բնակավայր), Հյուսիսային Գողթնի խոսվածքները (6 բնակավայր): Բնակչության ներքին տեղաշարժերի հետևանքով առաջացել էին նաև միջխոսվածքներ՝ Ջուլֆայի (Ջուղայի-Խոյի), Որդուարի (Ագուլիսի-Մարաղայի-Խոյի): Հեղինակի ուսումնասիրության առարկան Նախիջևանի տարածքի միակ չուսումնասիրված բարբառային միավորն է՝ պատմական Գողթն գավառի հյուսիսային Ռամիս, Փառակա, Բիստ, Մեսրոպավան, Ողոռի (նախկինում՝ նաև Խուրստ) գյուղերի՝ լեզվական բավական սերտ առնչություն ներկայացնող խոսվածքների խումբը, որը, ըստ հետազոտողի, առաջին իսկ հայացքից իր հատկանիշներով առանձնանում է շրջակա բարբառներից և լեզվական բավականին սերտ միասնություն է ներկայացնում: Հեղինակը ներկայացնում է քննվող խոսվածքների վերաբերյալ եղած դիտարկումները: Նպատակ ունենալով ճշտելու խոսվածքների ներքին և արտաքին առնչությունները՝ հեղինակն ուսումնասիրել է դրանց հնչյունաբանական և ձևաբանական առանձնահատկությունները՝ կիրառելով նաև Գևորգ Ջահուկյանի բազմահատկանիշ դասակարգման սկզբունքը, և պարզել, որ հիշյալ խոսվածքները իրենց հատկանիշներով հանդես են բերում բավական սերտ մերձավորություն: Հատկանիշների տարբերությունների ցածր մակարդակը (ընդամենը 5,5-9,5 միավոր) վկայում է, որ Հյուսիսային Գողթնի այս հինգ խոսվածքները կարող են դիտվել որպես միևնույն բարբառի կամ միջբարբառի խոսվածքներ: Հեղինակը նաև ստուգաբանել է ուսումնասիրվող տարածքի տեղանունները, զետեղել իր կազմած՝ խոսվածքների բառացանկերն ու գրառված բանահյուսական նմուշները, ինչպես նաև տարածքի բարբառագիտական քարտեզը և նյութը լուսաբանող աղյուսակներ ու գրաֆներ:

**Վարդանյան Ա., Միջինհայերենյան իրողություններ Ճահուկ –
Վայքի միջբարբառում (հոդված)**

Հեղինակի ուսումնասիրության նյութը Ճահուկ-Վայքի միջբարբառի միջինհայերենյան իրողություններն են՝ հաշվի առնելով, որ այս միջբարբառն ընդգրկող բնակավայրերը (Հյուսիսային Նախիջևանի և Վայոց ձորի շուրջ մեկ տասնյակ տեղաբնիկ գյուղեր) պատմականորեն լեզվական առումով համախմբվել են միջինհայերենյան շրջանում (10-17-րդ դդ.)՝ նախ Սյունիքի և Անիի թագավորությունների, ապա Օրբելյանների և Խաղբակյանների (Պոռշյանների) իշխանապետությունների տարածքում և առավել հարազատորեն են պահպանել միջինհայերենյան մի շարք հատկանիշներ: Հեղինակն անդրադառնում է միջբարբառում առկա ֆ հնչյունին առնչվող հետաքրքրական մի հանգամանքի: Նշվում են նաև միջինհայերենյան շրջանից միջբարբառում պահպանված հետաքրքիր ձևաբանական որոշ հատկանիշներ: Ներկայացվում են միջբարբառի բառապաշարում առկա հարևան ժողովուրդների լեզուներից միջինհայերենյան շրջանում փոխառված բազմաթիվ բառեր և այլն:

**Վարդանեան Ա., «Շուշի» տեղանունան ստուգաբանությունը
(հոդված)**

Հոդվածում հեղինակը նշում է, որ հայկական տեղանունների թուրքականացման ամենատարածված ձևերից մեկը տեղանունների այնպիսի միտումնավոր խեղաթյուրումն է, որը, անկախ նրա արտահայտած իմաստից, ինչ-որ նշանակություն է ունենում թուրքերենում կամ աղբբեջաներենում, և, խեղաթյուրողների կարծիքով, «ապահովում է» տվյալ տեղանվան «թուրքական ծագում» ունենալու տպավորությունը: Հայոց պատմական տեղանունները օտարելու և յուրացնելու շատ ակնհայտ ձգտում և փորձ ունեն և՛ թուրքերը, և՛ մանավանդ աղբբեջանցիները: Նշվում է, որ կեղծարարների համար աղավաղված տեղանվան որևէ տրամաբանա-

կան բովանդակություն ունենալը բոլորովին պարտադիր չէ. օրինակ, Նախիջևանի *Շահապոնք* կամ *Շահապոնս* բերդավանը, որը հազարամյակներ շարունակ Շահապոնի տոհմի ամրոցն է եղել, դարձրել են *Շահբուզ* (պարսկերեն՝ *շահ* «թագավոր» և թուրքերեն *բուզ* «սառույց» բառերից, բառացիորեն ստացվում է իմաստագուրկ և անհեթեթ մի բան՝ «թագավորի սառույց»), *Տավուշը* դարձրել են *Թովուզ* (կապելով քրդերեն *թավուս* «սիրամարգ» բառի հետ): Այս նույն եղանակով, ի դեպ, Արցախի պարսկերեն պատմական անվանումներից մեկը՝ *Առան-ի պաղը* կամ *Առան-է քաղը* («այգի Առան», «անտառային Առան») դարձրել են *Ղարաքաղ* («սև այգի»): Համանման ճակատագրի արժանացած հայկական բազմաթիվ այլ աշխարհագրական անունների շարքում հեղինակը նշում է նաև *Շուշի* տեղանունը՝ համարելով, որ հայոց պատմության ու մշակույթի նշանավոր կենտրոն Շուշի բերդաքաղաքի անվան ստուգաբանության թերևս ամենաարժանահավատ տարբերակը տեղանունը Արցախի բարբառի *շոշ* («ծառի ընձյուղ», «բարձր տեղ», «բարձունք») բառից բխեցնելն է: Այս բառը հայերենի բարբառներում դրսևորվում է նաև *շուշ* («ուղիղ բարձրացած, ուղղաբերձ») և *շիշ* («ծառի կատար») ձևերով: Նշվում է նաև, որ վերջին մի քանի դարերում բերդաքաղաք դարձած Շուշին շարունակել է կրել բերդի անունը սեռական հոլովի ձևը որպես ուղղական ընդունվելով: Ի դեպ, տեղանունների սեռական հոլովը և՛ գրաբարում, և՛ միջին հայերենում, և՛ հայերենի բարբառների մեծ մասում կազմվում է առավելապես *ա* հոլովիչով (Երևան-*Երևանա*, Գարդման-*Գարդմանա* և այլն), ուստի պետք է կարծել, որ Շուշին ունեցած պետք է լինի նաև *Շուշա* սեռականաձև տարբերակը, որի վկայությունն է այսօր էլ Արցախի բարբառում կիրառական *Շուշվա* ձևը: Սեռականի այս ձևից էլ հեղինակը բխեցնում է աղբբեջանցիներին «դուր եկած» *Շուշա* տարբերակը, որը նրանք նմանեցնում են պարսկերենից փոխառյալ՝ աղբբեջաներեն *šūšā* («ապակի») բառին: Սակայն այս «վարկածի» հեղինակները «մոռանում են», որ պարսկերեն *šīše* բառից փոխառյալ աղբբեջաներեն *šūšā* բառի երկու ձայնավորներն էլ քմային են, իսկ քաղաքի՝ իրենց նախընտրած *Šuša* անվանման

ձայնավորներից ոչ մեկը քմային չէ: Հեղինակի ամփոփմամբ՝ ստացվում է, որ, օրինակ, թուրքերն էլ նույն «տրամաբանությամբ» կարող են *Վանա բերդ* ձևը թուրքերեն համարել, իսկ *Վանի բերդ* տարբերակը՝ հայերեն:

Վարդանյան Ա., Արցախի բարբառի «տնջրի» բուսանվան ստուգաբանությունը (հոդված)

Հոդվածը վերաբերում է հայերենի *սոսի* (*սոս(ի) // սաւս(ի)*) բուսանվան հոմանիշներից մեկի ստուգաբանությանը: Վաղնջական ժամանակներից հայոց հավատալիքներում սրբացված այս ծառի անունը հայերենի բարբառներում հիմնականում կիրառվում է փոխառյալ *չինար* ձևով (պարսկերեն՝ *čenar*, թուրքերեն՝ *çinar*, ադրբեջաներեն՝ *çinar*), բացառություն է Սվեդիայի բարբառի *սուսա* ձևը: Հոդվածագիրը, ներկայացնելով Հ. Աճառյանի, Գ. Ջահուկյանի, Հ. Մարտիրոսյանի, Հ. Հմայակյանի՝ *ճանդար(ի)* ծառանվանը, դրա *տընջըրի* տարբերակի ծագմանն առնչվող դիտարկումները, եզրակացնում է, որ հայերեն բարբառային *տընջրի* ծառանունը կարող էր առաջանալ նաև հայերեն *տաճար* բառի սեռական հոլովից՝ *ն-ի* հավելմամբ, միջձայնավորային խուլի ձայնեղացմամբ ($\delta > \vartheta$), անշեշտ վանկերում *ա > ք* հնչյունափոխություններով՝ տաճարի > տաջարի > տանջարի > *տընջըրի*, և ունենալ «տաճարի ծառ» նշանակությունը:

Վարդանյան, Ա., «Ձոկ» ցեղանվան ստուգաբանությունը (հոդված, հրապարակվել է ռուսերեն)

Ագուլիսի բարբառը կամ գոկերենը ընդգրկում էր պատմական Գողթն գավառի հարավային մասի բնակավայրերը՝ Վերին Ագուլիս ավանը, Ներքին Ագուլիս, Տանակերտ, Յոնա, Քաղաքիկ, Դիսար, Հանդամեջ գյուղերը: Բարբառի վերջին մի քանի տասնյակ կրողները 1989 թ. բնագաղթի ենթարկվեցին բար-

բառը կրող արդեն միակ բնակավայրը դարձած Յոնա գյուղից: Հեղինակը նախ ներկայացնում է *զոկ* ցեղանվան ծագման և ստուգաբանության վերաբերյալ ուսումնասիրողների (Մ. Աբեղյան, Լեո, Ա. Ղարիբյան, Ք. Պատկանյան, Ս. Սարգսյանց, Ա. Այվազյան, Ս. Ումառյան) կարծիքները: Վարկածներից մեկի կապակցությամբ հոդվածագիրը նկատում է, որ *զոկ* անվանումը իրականում ոչ թե այլոց կողմից Ագուլիսի բարբառը կրողներին տրված մականուն է եղել (ինչպես *ախպարը* կամ *հոսհոսը*՝ արևմտահայերին), այլ ցեղանուն, որով առաջին հերթին հենց իրենք՝ բարբառը կրողներն են ինքնանվանվել:

Հիմք ընդունելով հատկապես պատմահայր Մովսես Խորենացու վկայությունն ու Մ. Աբեղյանի կարծիքը, ուսումնասիրելով բարբառի ընձեռած նյութը, իրանական լեզուների հետ ակնհայտ հնագույն առնչությունները, հեղինակը առավել հավանական վարկած է համարում զոկերի ցեղանվան (ինքնանվանման)՝ Աժդահակ-Չոհակի անունից բխելու վարկածը՝ նշելով, որ սա, անշուշտ, ընդամենը խոսում է հինավուրց հայկական այս ցեղում որոշակի մարական շերտի ներթափանցման պատմական հիշողության մասին:

Դ. ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

2021 թվականին հրատարակվել են հետևյալ աշխատանքները:

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Հայոց լեզվի պատմության հարցեր, IV պրակ, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, 293 էջ:

ՀՈՂՎԱԾՆԵՐ

1. Գրիգորյան Ս.Ս., Գրիգոր Տաթևացու գրական ժառանգության 2002-2020 թվականներին հրատարակված ուսումնասիրությունների մատենագիտական վերլուծություն, (ամփոփ նկարագրություն), «Լեզու և լեզվաբանություն», հ. 2 (25), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 102-107:
2. Գրիգորյան Ս.Ս., Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ի հատուկ անունների իմաստային քննություն, «Հայոց լեզվի պատմության հարցեր», IV պրակ, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 6-100:
3. Գրիգորյան Ս.Ս., Բաբգեն եսյս. Կիլիկիեցեանի «Իսլամը հայ մատենագիտութեան մէջ» աշխատությունը և Գրիգոր Տաթևացու «Ընդդէմ տաճկաց-ը», «Հանդէս ամսօրեայ», 1-12, Վիեննա, 2021, էջ 1-70:
4. Գրիգորյան Ս.Ս., Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք Քարոզութեան» Ամառան և Ձմեռան հատորների բառապաշարի ձևաիմաստային խմբերն իբրև ինքնատիպ լեզվամտածողության արտահայտություն, Հայերենագիտական առցանց գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 28-45:
5. Թադևոսյան Հ.Ս., «Բժշկարան ձիոյ եւ առհասարակ գրաստնոյ» երկի բառապաշարի ընդհանուր բնութագիրը, Հայերենագիտա-

- կան առցանց գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 89-106:
6. Թաղևոսյան Հ.Մ., Միջին հայերենին բնորոշ բառիմաստային նոր դրսևորումները «Գիրք վաստակոց» երկում, «Հայոց լեզվի պատմության հարցեր», IV պրակ, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 100-147:
 7. Թորոսյան Հ.Վ., *Շուն* բաղադրիչով դարձվածային միավորների իմաստակառուցվածքային առանձնահատկությունները արդի հայերենում և պարսկերենում, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 18-27:
 8. Թորոսյան Հ.Վ., Հայերենի՝ որպես օտար լեզվի դասավանդման առանձնահատկությունները (պարսկախոս լսարանի օրինակով), «Լեզուների ուսուցման խնդիրները համաշխարհայնացման արդի դարաշրջանում» առցանց միջազգային համաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., «Տիր» հրատ., 2021, էջ 51-58:
 9. Հովհաննիսյան Լ.Շ., Վաստակաշատ գիտնականն ու ազնիվ քաղաքացին (Սեդա Գասպարյանի ծննդյան 75-ամյակի առթիվ), «Պատմաբանասիրական հանդես», թիվ 2 (217), Ե., «Գիտություն» հրատ., 2021, էջ 300-307:
 10. Հովհաննիսյան Լ. Շ., Բազայառիճ տեղանվան շուրջ, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 84-88:
 11. Հովհաննիսյան Լ.Շ., Ղարաբաղի (Արցախի) բարբառի բայական հնարանությունները, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (16), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 79-83:
 12. Հովհաննիսյան Ն.Գ., Դարձվածային միավորներ նույնանիշների՝ XVIII դ. ձեռագիր բառարաններում, «Հայ բառարանագրության արդի խնդիրներն ու հետաքննարկումները» միջազգային գիտաժողովի (Երևան, 8-9 հուլիսի) նյութեր/ ՀՀ լեզվի կոմիտե; ՀՊՄՀ լեզվաբանական հետազոտությունների լաբորատորիա: Խմբ. խորհուրդ՝ Ս. Գրիգորյան, Լ. Խաչատրյան և ուրիշներ, Ե., Copy Print LLC հրատ., 2021, Պրակ Բ, էջ 75-85:

13. Հովհաննիսյան Ն.Գ., Նույնանիշների՝ XVIII դ. ավանդված ձեռագիր բառարանների կառուցվածքային առանձնահատկությունները, «Լեզու և խոսք», 1(1), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 55-75:
14. Հովհաննիսյան Ն.Գ., Մխիթարյան Գ.Մ., Հայոց լեզվի պատմական զարգացման հարցեր, մաս II, ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվ. լեզվի ինստիտուտի Տեղեկագիրք 2020, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 144-161:
15. Mkhitarian G.M., A Cognitive Approach to the Study of Musical Terms, Proceedings of the Scholarly Abstracts, NXIX, p. 29, Publisher: "EASR", SciPub.de <https://ojs.scipub.de/index.php/EASR/issue/view/20/27>
16. Mkhitarian G.M., The Cognitive Feature of Musical Terms, «Լեզու և խոսք», 1(1), Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 91-95:
17. Սիրունյան Տ.Ղ., Քոնայի միաբարակա կենտրոնում ստեղծված երկրների բառապաշարը. նորաբանություններ և օտարաբանություններ (Ժ. Դ.), «Հայոց լեզվի պատմության հարցեր», IV պրակ, Ե., ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատ., 2021, էջ 199-291:

ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱՍՓՈՓԱԳՐԵՐ

Գրիգորյան Ս., Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ի հատուկ անունների իմաստային քննություն (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում է «Գիրք հարցմանց»-ի հատուկ անունների ամբողջական ցանկը: Նկատի ունենալով, որ Տաթևացին դրանք վկայում է պատմական հարուստ տեղեկությունների համատեքստում, ցանկի քննությունը մի կողմից՝ ձեռք է բերում աղբյուրագիտական արժեք, մյուս կողմից՝ կարող է դիտվել իբրև անձնանունների բառարան:

Գրիգորյան Ս., Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք քարոզութեան» «Ձմեռան»
և «Ամառան» հատորների բառապաշարի ձևախմաստային խմբերն
իբրև ինքնատիպ լեզվամատածողության արտահայտություն
(հոդված)

Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք քարոզութեան» «Ձմեռան» և «Ամառան» հատորներն աչքի են ընկնում հոմանիշ, հականիշ և համանուն բառերի առատ կիրառությամբ: Այդ տեսանկյունից էլ քարոզգրքերի լեզուն հարուստ է, ճոխ և ինքնատիպ: Հրապարակախոսական, հոետորական խոսքին բնորոշ ոճական հնարքների հրմուտ գործածությունը ընդհանրապես հատուկ է Տաթևացու երկերին: Մեծ աստվածաբանի երկերում՝ բառերի ձևախմաստային խմբերում, առանձնացված օրինակների գերակշիռ մասը հոմանիշներ ու հականիշներ են. անհամեմատ սակավաթիվ են համանունները: Այս տեսանկյունից բացառություն չեն նաև «Գիրք քարոզութեան» «Ձմեռան» և «Ամառան» հատորները: Եթե նկատի առնվի Տաթևացու երկերի հիմնականում մեկնողական բնույթը, բնական է հատկապես հոմանիշների մեծաթիվ առկայությունը:

Տարբեր աշխատություններում Տաթևացին սահմանում է նաև հականիշությունը՝ հականիշներով նշանակվող երևույթները բնութագրելով իբրև «ներհակ» կամ «հակառակ»: Նկատում է նաև, որ հականիշներով «նշանակվում են հակադիր բնեռում գտնվող երևույթները»:

Գրիգորյան Ս., Բարգեն եպս. Կիլիկիեանի «Իսլամը հայ մատենագրութեան մեջ» աշխատությունը և Գրիգոր Տաթևացու
«Ընդդէմ տաճկաց»-ը (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում են տեղեկություններ և տվյալներ՝ Բարգեն եպս. Կիլիկիեանի աշխատության մեջ Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ի «Ընդդէմ տաճկաց» գլուխը հրատարակելու, հրատարակությունը ընդհատվելու և այդ գլուխը հրատարակությունից դուրս մնալու մասին: Նշվում է, որ եթե դեպքերի բե-

բումով չլինեին Բաբգեն եպս. Կիլիկիեցեանի հետաքրքրությունը և հետազոտական աշխատանքի մեծ նվիրումը, հնարավոր է՝ մինչ օրս ուսումնասիրողները չունենային «Գիրք հարցմանց»-ի լիակատար տարբերակը:

Թադևոսյան Հ., Միջին հայերենին բնորոշ բառիմաստային նոր դրսևորումներ «Գիրք վաստակոց» երկում (հոդված)

Հոդվածագիրը ներկայացնում է XIII դ. հայ թարգմանական գրականության կարևոր նմուշում՝ «Գիրք վաստակոց» երկում, առկա իմաստային նոր դրսևորումները: Նրա հավաստմամբ՝ իմաստային նոր դրսևորումները, որոնց մեծ մասն առաջին անգամ կամ եզակի վկայությամբ է հանդիպում երկում, հիմնականում վերաբերում են առօյա կյանքին:

Նոր բառիմաստները, ըստ ստեղծվելու ուղիների, ներկայացվում են հետևյալ դասակարգմամբ՝ խոսքիմասային տեղաշարժերով պայմանավորված նոր բառիմաստներ, որոնք հիմնականում ձևավորվել են հատկանշային իմաստի մեջ առարկայական նշանակություն կամ առարկայական նշանակության մեջ հատկանշային իմաստ զարգանալու ճանապարհով, և իմաստափոխություններ՝ բառիմաստի ընդլայնմամբ ու բառիմաստի նեղացմամբ:

Իմաստային նոր դրսևորումների զգալի մասը, ըստ հեղինակի, կիրառվել է միջին հայերենում. միայն տասնվեցը, գործուն լինելով միջին հայերենում և բարբառներում, պահպանվել և ամրագրվել են ժամանակակից հայոց լեզվում:

Աշխատանքի վերջում հավելվածով տրվում է բառացանկ, որն ընդգրկում է նոր բառիմաստներ (հիմնականում բառիմաստի ընդլայնմամբ առաջացած եզակի դրսևորումներ): Հեղինակը նկատում է, որ «Միջին հայերենի բառարան»-ում չարձանագրված նոր իմաստները հետագայում չեն կիրառվել:

Թադևոսյան Հ., «Բժշկարան ձիոյ և առհասարակ գրաստնոյ» երկի
բառապաշարի ընդհանուր բնութագիրը (հոդված)

XIII դ. Կիլիկյան Հայաստանում ձիաբուծության և ձիաբու-
ժության հարցերին վերաբերող երկի բառապաշարի ընդհանուր
բնութագիրը ներկայացնելիս հոդվածագիրը նշում է, որ այն արժե-
քավոր սկզբնաղբյուր է նաև միջին հայերենի ամբողջական բա-
ռապաշարը ներկայացնելու տեսանկյունից:

Ըստ հոդվածագրի՝ նշված երկում արձանագրվում են նա-
խորդ դարերում ստեղծված բժշկարաններում (Հերացի, Աբուսա-
յիդ), ինչպես նաև «Գիրք վաստակոց»-ում չվկայված նոր բառեր,
այդ թվում՝ նաև եզակի կիրառություններ: Նոր բառերի մի խումբ
բժշկական տերմինի արժեք ունի՝ ախտանուններ, դեղանուններ,
բուսանուններ, ձիանուններ, ձիերին առնչվող և կազմախոսական
բառեր: Դրանք փոխառություններ, նորակազմություններ են, ժո-
ղովրդախոսակցական, բարբառային, անստույգ ծագում ունեցող
բառեր և բառիմաստի նոր դրսևորումներ են:

Բժշկական տերմինի արժեք ունեցող փոխառությունները,
հեղինակի հավաստմամբ, հիմնականում արաբերեն և պարսկե-
րեն բառեր են. գործածվել են ֆրանսերեն և թուրքերեն բառեր:
Հատկանշական են հատկապես օտար բառերի հայերեն համար-
ժեքները, որոնք ստեղծվել են հայերենի բառակազմական միջոց-
ներով: Հեղինակը դիտարկում է նաև բժշկարանում կիրառված
նոր բառիմաստներ: Նշվում է, որ քննվող առօրյա-խոսակցական
բառերը կիրառվել են բժշկական տերմինի նշանակությամբ:

Հեղինակը նկատում է նաև, որ դիտարկվող բառերը հիմնա-
կանում նորակազմ են և պահպանվել, ամրագրվել են արդի հայե-
րենի բառարաններում:

Թորոսյան Հ., Շուն բաղադրիչով դարձվածային միավորների իմաստակառուցվածքային առանձնահատկություններն արդի հայերենում և պարսկերենում (հոդված)

Հայերենի և պարսկերենի՝ կենդանիների անուններով ձևավորված դարձվածային միավորների մեջ առանձնանում են շուն բաղադրիչով կազմվածները, որոնք արտահայտում են թե՛ անձի հատկանիշ, թե՛ վերացական հասկացություն: Հոդվածի նպատակը արդի հայերենի և պարսկերենի՝ շուն բաղադրիչով դարձվածային միավորների իմաստային և կառուցվածքային յուրահատկությունները բացահայտելն է՝ նկարագրական, զուգադրական և համեմատական մեթոդներով: Զուգադրվող լեզուների դարձվածաբանական տարբեր բառարաններից բաղվել և ներկայացվում են շուն բաղադրիչով կազմված անվանական և հաղորդակցական կապակցությունները, դրանց ձևավորման կաղապարները, դարձվածային համարժեքներն ու համապատասխանությունները:

Նշվում է, որ շուն բաղադրիչով կազմված դարձվածային միավորները երկբաղադրիչ և բազմաբաղադրիչ են: Պարսկերենում, ի տարբերություն հայերենի, բազմաբաղադրիչ կառույցների մեծ մասը mesl-e «նման» կապով ձևավորված համեմատություն է: Կան նաև դարձվածային միավորներ, որոնք և՛ հայերենում, և՛ պարսկերենում պարզ ընդարձակ նախադասության արժեք ունեն: Դրանց բնորոշ են նախադասության հատկանիշներ՝ ստորոգում, հնչերանգային ավարտվածություն, երանգավորում:

Դարձվածքային համապատասխանությունների և դարձվածք-համարժեքների առկայությունը վկայում է հայերի և իրանցիների լեզվամտածողության նմանությունների, տարբերությունների և յուրահատկությունների մասին:

Թորոսյան Հ., Հայերենի՝ որպես օտար լեզվի դասավանդման առանձնահատկությունները (պարսկախոս լսարանի օրինակով) (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում են հայերենի՝ որպես օտար լեզվի դասավանդման առանձնահատկությունները՝ լեզուների ուսուցման ավանդական և հաղորդակցական մոտեցումների տեսանկյունից: Այս մեթոդները, լրացնելով միմյանց, ավելի են դյուրացնում օտար լեզվի ընկալումն ու տիրապետումը:

Պարսկախոս լսարանին հայերեն ուսուցանելու ընթացքում ուշադրության են արժանանում հետևյալ իրողությունները.

- իրանական լեզուներից մեծաթիվ փոխառությունների առկայությունը հայերենում,
- հայերենի և պարսկերենի ձևաբանական, շարահյուսական մակարդակների և ընդհանրապես լեզվամտածողության նմանությունները, ընդհանրություններն ու տարբերությունները:

Խաչատրյան Վ., Հայերեն ձեռագրերի՝ XIII դ. հիշատակարանների բառապաշարը (հոդված)

Հոդվածագիրը նշում է, որ բոլոր դարերի (այդ թվում և XIII դ.) հիշատակարանները, պայմանավորված հիշատակագրության դարավոր ավանդույթով, մեծ մասամբ գրաբար են: Ի տարբերություն այլ բնագրերի՝ հիշատակարանները ներկայացնում են մարդկային զգացումների, ապրումների, կենցաղային-ընտանեկան հարաբերությունների մանրամասներ, ուստի և անխուսափելի է ոչ միայն կենդանի խոսքին հատուկ անմիջականությունը, այլև համապատասխան բառաշերտի առկայությունը:

Հիշատակագիրները սովորաբար օրինանքի և մեծարանքի խոսքեր են ուղղել ձեռագիրն ընդօրինակողներին և առհասարակ նրանց, ովքեր որևէ դեր են ունեցել այն փրկելիս, պահպանելիս, գրչագրելիս և փոխանցելիս՝ դա համարելով մեծագույն ծառայություն հայրենիքին, ժողովրդին և հավատքին: Այնինչ իրենց մասին

հիշատակելիս գործածել են պարսավանքի, մեղադրանքի արտահայտություններ՝ մեծ մասամբ նկատի առնելով ընդօրինակված ձեռագրերում թույլ տրված վրիպումները, գրի խոշոր լինելը և գանազան այլ հանգամանքներ, հայցելով Աստծու ողորմությունն ու օրհնությունը և խնդրելով, որ ընթերցողները աղոթքներում հիշեն նաև իրենց: Ահա այսպիսի հանգամանքներում լայնորեն գործավել են համապատասխան բովանդակության բառեր. հեղինակն անդրադառնում է դրանց և այդ բառերի ռճական կիրառություններին:

Հոդվածում առանձնացվում են նաև մի շարք բարբառային բառեր, որոնք ըստ ծագման բաժանվում են երեք խմբի՝ բնիկհայերենյան, անհայտ ծագման և օտարամուտ բառեր: Բացի բուն բարբառային բառերից՝ հիշատակարաններում կիրառվել են նաև գրաբարի հնչյունական և բառակազմական օրինաչափություններից շեղվող բազում բառատարբերակներ: Այդ բառերը դասակարգվում են ըստ հնչյունափոխական և բառակազմական առանձնահատկությունների: Առանձնացվում են նաև բառարաններում չարձանագրված բառերը: Ուսումնասիրության արդյունքներով՝ XIII դ. հիշատակարաններում գործածված շուրջ 600 բառ և բառատարբերակ չեն վկայվել Նոր հայկազյան բառարանում: Նըշված բառերի մի մասն արձանագրվել է այլ բառարաններում: Ըստ բառարանների տվյալների՝ շուրջ 400 բառ և բառատարբերակ չեն վկայվում որևէ բառարանում: Նկատվում է, որ շատ բառեր հիշատակարաններում ոչ թե եզակի, այլ բազմակի գործածություն ունեն. ենթադրվում է, որ դրանք մեծ մասամբ կազմվել են հիշատակագրության ընթացքում:

Քննվում և իմաստային խմբերով դասակարգվում են օտար ծագման այն բառերը, որոնց օտար լինելը գիտակցվում է հայերենի պատմական զարգացման բոլոր փուլերում: Որոշ բառերի դեպքում կատարվում են բառակազմական ուշագրավ վերլուծություններ:

Հովհաննիսյան Լ., Ղարաբաղի (Արցախի) բարբառի բայական հնաբանությունները (հոդված)

Հոդվածում հետազոտվում են Ղարաբաղի բարբառի բայական համակարգում առկա հնաբանությունները: Նշվում է, որ բարբառների բայաձևերի բազմազանությունը, ինչպես նաև բարբառային հին գրավոր աղբյուրների բացակայությունը խոչընդոտում են հնաբանություններն առանձնացնելուն: Սակայն նկատի ունենալով բարբառի և գրաբարի բայաձևերի ընդհանրություններն ու տարբերությունները՝ հոդվածագիրը Ղարաբաղի բարբառի հնաբանությունները ներկայացնում է երեք խմբով.

ա) Հնդեվրոպական արմատներով կազմված բայեր, որոնք վկայված չեն գրաբարում:

բ) Անցյալ կատարյալի հիմքով կազմված ձևեր, որոնք մի դեպքում՝ նման են գրաբարին իրենց արմատական կամ ցոյական կազմությամբ, մյուս դեպքում՝ տարբերվում են. գրաբարում ունեն անցոյական, իսկ բարբառում՝ ցոյական հիմք:

գ) Անկանոն կամ զարտուղի խոնարհման բայեր, որոնք իրենց խոնարհման այս կամ այն ձևերով ևս հնաբանություն են:

Գրաբարում չվկայված շուրջ երեք տասնյակ բարբառային բայերը, ինչպես նաև անցյալ կատարյալի հիմքից կազմված ձևերն ու անկանոն խոնարհումը նկատի ունենալով՝ հեղինակը եզրակացնում է, որ բարբառի բայական համակարգը ձևավորվել է նախագրային շրջանից:

Հովհաննիսյան Լ., Բազայառիձ տեղանվան շուրջ (հոդված)

Բազայառիձ տեղանունը առաջին անգամ վկայել է V դ. պատմիչ Ագաթանգեղոսը: Ըստ հոդվածագրի՝ Խորենացու Պատմության մեջ *Բազայառիձ*-ը եզակի վկայությամբ հստակ ներկայանում է որպես գյուղանուն: Անդրադառնալով բառի՝ հայ լեզվաբանների (Գր. Ղափանցյան, Հ. Աճառյան, Գ. Զահուկյան) տարբեր ստուգաբանությունների՝ հանգում է այն եզրակացության, որ *Բա-*

գայաշիճ-ը, ինչպես և վկայում է Ագաթանգեղոսը, իրոք պարթևներն բառ է, սակայն կասկածելի է համարում վերջինիս բնակավայր լինելու հանգամանքը, մանավանդ որ V և հետագա դարերի մատենագրության մեջ նման բնակավայր վկայված չէ: Հռովմածագիրը Ագաթանգեղոսի վկայած համատեքստում նկատում է գրաբարին բնորոշ շարահյուսական անկանոնություն և կարծիք հայտնում, որ *Բագայաշիճ*-ը ոչ թե գյուղի, այլ գյուղում գտնվող մեհյանի անվանումն է:

Հովհաննիսյան Ն., Դարձվածային միավորներ նույնանիշների՝ XVIII դարից ավանդված ձեռագիր բառարաններում (հոդված)

Հոդվածում նշվում է, որ Մ. Մաշտոցի անվան Մատենադարանի ձեռագրացուցակներով՝ XVIII դարից ավանդված հինգ ձեռագրերում ամփոփված նույնանիշ բառերի ձեռագիր բառարանների բառաշարքը քննելիս նկատելի է մի երևույթ, որը հոմանիշային շարքերի կազմության առանձնահատկություն է համարվում ժամանակակից հայերենում: Խոսքը վերաբերում է հոմանիշային շարքերը «ինչպես բառերով, այնպես էլ դարձվածներով առանձին-առանձին և խառն՝ հոմանիշ բառերով և դարձվածներով միասին» կազմելուն:

Ձեռագիր բառարանների քննությունից պարզորոշ է դառնում, որ դրանցում որոշակիորեն առանձնացող դարձվածային միավորները քաղվել են հայ թարգմանական և ինքնուրույն մատենագրությունից. հայ մատենագրության գիտակ բառարանագիրները կամ գրիչները դրանք ձեռագիր բառարանների մեջ են ներառել՝ հավանորեն պայմանավորված նաև բառարանի գործնական բնույթով:

Հոդվածում առանձնացվում են ձեռագիր բառարաններում առկա այն դարձվածային միավորները, որոնք վկայվում են Աստվածաշնչում, այլ աղբյուրներում, XVIII դարում և XVIII դարից հետո հրատարակված բառարաններում: Քննվում են գրաբարի տը-

պագիր բառարաններում չարձանագրված հետևյալ դարձվածային միավորները՝ *կշտաբեկ/կաշառաբեկ լինել, ի սուսերի սատակել, սուգ զգենուլ, ննջել ի տեր, լեզուն ի քիմսն կցել, մարդ ելուզանել*:

**Հովհաննիսյան Ն., Նույնանիշների՝ XVIII դարից ավանդված
ձեռագիր բառարանների կառուցվածքային
առանձնահատկությունները (հոդված)**

Մ. Մաշտոցի անվան Մատենադարանի ձեռագրացուցակները վկայում են XVIII դարից ավանդված՝ նույնանիշների ձեռագիր բառարաններ ամփոփող հինգ ձեռագրեր, որոնց խորագրերում առկա են «նոյնանշան», «նշանակութեամբ նոյն կամ մերձաւոր», «նոյնանշանք» բառեր ձևակերպումները:

Ըստ հոդվածագրի՝ կարելի է հավանական համարել, որ *նոյնանշան* եզրը տարբերակվում է հենց XVIII դարում՝ ճշտելով՝ «նոյնանշան բառ»-ն առաջինը կիրառել է Մխ. Մեքաստացին՝ ոչ միայն *փաղանունը* բացատրելիս նշելով՝ «....ըստ քերականաց փաղանուն կոչին փաղանշան անուանք, այսինքն այնորիկ, որք զանազան ձայնիւ զնոյն նշանակեն, յորմէ և կոչին նոյնանշանք....», այլև «յաշխարհաբառէ ի գրաբառն նոյնանշան բառից յարադրութեամբ» բառգրքի խորագրում (այն հրատարակվել է Մխ. Մեքաստացու մահվանից հետո՝ 1769 թ.):

Քննությամբ պարզվում է, որ XVIII դարից ավանդված ձեռագիր բառարանները բառերի այբբենական դասավորությամբ են. սկսվում են *Ազահ, Ազանիլ* հենաբառերով, և նոր խմբագրության են: Նախորդ դարերից ավանդված՝ բառերի կոպիտ այբբենական դասավորությամբ ձեռագիր բառարանների համեմատությամբ ունեն նոր բառաշարքեր. արձանագրված-պահպանվածներն էլ հիմնականում նոր հենաբառերով են. կան մի քանիսով ներկայացվող բառաշարքեր: Այս ձեռագիր բառարաններն առանձնանում են այնպիսի բառաշարքերով, որոնք ընդգրկում են հասկացությունը տեսակային տարբերակմամբ:

Բառաշարքերի ձևաբանական և բառակազմական առանձնահատկությունների քննությամբ ակնհայտ է դառնում, որ առավելապես պահպանվում է բառաշարքի միևնույն խոսքի մասերով կազմության սկզբունքը: Թեև սակավաթիվ, բայց առկա են նաև տարբեր խոսքի մասերով բառաշարքեր: Տարբերակվում են տարարմատ և նույնաձանց նույնանիշների բառաշարքեր, սակայն նկատելի է, որ նույնարմատ և նույնաձանց նույնանշան բառերը մեծ մասամբ առկա են միևնույն բառաշարքում: Գերակշռում են տարարմատները: Հատկանշական են այն բառաշարքերը, որոնցում առկա են բայական հարադրություններ, բացատրական բառակապակցություններ և արտահայտություններ, դարձվածային միավորներ. սրանք, հիմնականում դրվելով բառաշարքերի վերջում, ասես ամփոփում են դրանք:

**Մխիթարյան Գ., Երաժշտական տերմինների հետազոտությունը
լեզվի ճանաչողական (կոգնիտիվ) դիտանկյունից
(հոդված/անգլերեն/)**

Երաժշտական տերմինաբանության ուսումնասիրությունը ճանաչողական լեզվաբանության դիտանկյունից ենթադրում է միջգիտակարգային մոտեցում՝ ներառելով լեզվաբանական, փիլիսոփայական, մշակութային, հոգեբանական որոշ հայեցակետեր և հետազոտության եղանակներ:

Երաժշտական տերմինահամակարգը դիտարկվում է որպես *երաժշտություն* իմաստային դաշտին առնչվող տերմինների և տերմինային բառերի որոշակի խումբ: Տերմինների քննությունը լեզվի ճանաչողական դիտանկյունից նշանակում է՝ լեզուն դրսևորվում է որպես նյութական աշխարհի առարկաների ու երևույթների, դրանց հատկանիշների մոդել կամ կադապար:

Ճանաչողական (կոգնիտիվ) լեզվաբանության դիտանկյունից տերմինները դասակարգելուն միտված հարցերի շրջանակը կարող է համալրվել՝ առնչվելով ճանաչողական շղթայում նոր

բաղադրիչների բացահայտմանը՝ իմացություն - լեզու - տեղեկություններ ըստ հասկացությունների - ընկալում: Այդ բաղադրիչները արտալեզվական գործոնների և աշխարհի վերաբերյալ մարդու գիտելիքներն արտացոլող լեզվական երևույթների նկարագրություն են:

Երաժշտության ոլորտի բառապաշարի ուսումնասիրությունը նոր հարցադրումների հնարավորություն է ընձեռում, որոնք առնչվում են *հասկացություն - հայեցակետ* հարաբերությանը: *Հասկացություն*-ը կարելի է սահմանել որպես առարկայի ճանաչելի իրական հատկանիշների ամբողջություն, իսկ *հայեցակետ*-ը՝ ազգային յուրօրինակ կառուցատիպ: *Հայեցակետ*-ի բովանդակությունը տվյալ ոլորտի գիտելիքներն են, դրսևորումը՝ լեզվական միջոցների ամբողջությունը:

Մխիթարյան Գ., Երաժշտական տերմինների ճանաչողական (կոգնիտիվ) առանձնահատկությունը (հոդված/անգլերեն/)

Երաժշտական տերմինն արտահայտում է որոշակի հասկացություն, որը հենց տերմինային սահմանելի և ճշգրիտ իմաստն է: Հայտնի է, որ հայերենի երաժշտական տերմինահամակարգը լեզվում գործածվող երաժշտական տերմինների, տերմինային բառերի ամբողջությունն է: Մյուս կողմից էլ, սակայն, այդ մասնավորումը ենթադրում է տերմինաբանության դասակարգում ըստ ոլորտների, որով որոշվում է ոչ միայն տերմինի պատկանելությունը, այլև փոխադարձ կապը այդ ոլորտի տերմինների հետ: Երաժշտական տերմինահամակարգում հիմնական հասկացություններն առավելապես առնչվում են նվագարանների և դրանց մասերի անվանումներին, երաժշտական ստեղծագործություններին, ինչպես նաև ժանրերին, ոճերին և ուղղություններին: Ըստ այդմ էլ տերմինը ընկալվում է որպես երաժշտության ամբողջ ոլորտի հասկացությունների մանրակաղապար:

Ճանաչողական (կոգնիտիվ) տերմինաբանության տեսանկյունից երաժշտական տերմինը զարգացող երևույթ է. ստեղծվում,

ձևավորվում է գիտելիքի ընկալման, իմացության կամ ճանաչողության ընթացքում, երբ մտածողությունից անցնում է խոսքային հասկացության: Երաժշտական տերմինի ճանաչողական առանձնահատկությունը մասնագիտական գիտելիքի միավոր լինելն է. գիտելիք, որը ոչ միայն իմացության կամ ճանաչման առարկա է, այլև ընկալման և մտածողության գործընթաց:

Միրունյան Տ., Քոնայի միաբարական կենտրոնում ստեղծված երկերի բառապաշարը.

նորաբանություններ և օտարաբանություններ (հոդված)

Հոդվածագիրը քննում *Պետրոս Արագոնացու* («Համառոտ հաւաքումն ի վերայ Ներածութեանցն Պորփիրի», «Համառոտ վերլուծութիւն Ստորոգութեանցն Արիստոտելի», «Համառոտ հաւաքումն վերլուծութեան Վեցից սկզբանց Ջիլպերտոսի Պօնետացոյ», «Սկիզբն Վերլուծութեան ի վերայ գրոցն որ կոչի Պերիարմենիաս»), *Բարդուղիմեոս Մարաղացու* («Հաւաքումն համառոտ եւ յոյժ օգտակար ի դիալետիկէն, որ է տրամաբանութիւնն»), *Հովհաննէս Քրոնէցու* («Յաղագս քերականին»), *Թովմա Արվինացու* («Գիրք է խորհրդոց», «Համառոտ հաւաքումն յաղագս հրեշտակաց», «Յաղագս տնօրէնութեանն Քրիստոսի» (ընդգրկում է *Թովմա Արվինացու* «Summa Theologiae» աշխատության երրորդ մասի (բաղկացած 90 խնդիրներից՝ «quaestiones») 1-ից 59-ը խնդիրները, Մ. Ուդենրիյնի կազմած քննական բնագիրը. ամփոփում է հիշյալ աշխատության 3, 59 (հոդվ. 5, 6), 60-71, 77 խնդիրները)), *Ալբերտոս Մեծի* («Համառոտ հաւաքումն աստուածաբանական ճշմարտութեան», («Compendium theologiae veritatis» երկի ամբողջական թարգմանությունն է)), *Ջիլպերտոս Պոնետացու* («Գիրք վեցից սկզբանց») աշխատությունների լատինաբան կազմությունները:

Այս երկերից առանձնացվում են գրաբարի բառարաններում չվկայված բառերը, որոշվում են նորաբանությունների բնագրային կադապարները, բառակազմության գործուն միջոցները, լատինե-

րենի կադապարներից շեղումները, դրանց առանձնահատկությունները: Բառարանի սկզբունքով կազմվել է նորաբանությունների և օտարաբանությունների մոտ 500 բառահոդվածից բաղկացած բառացանկ (ամեն մի բառի համար տրվում են բացատրություններ, մատենագրական տվյալներ, եթե երկը թարգմանական է, զուգահեռաբար նշվում են բնագրային լատիներեն օրինակները):

ENGLISH SUMMARIES

PROBLEMS OF STUDY AND REGULATION OF MODERN EASTERN
AND WESTERN ARMENIAN

Arakelyan K., Lingual-stylistic Peculiarities of Proverbs and Sayings in the Satirical Novels of Nshan Peshiktashlian. - Armenian satirical literature has rich traditions and deep roots. The genre of satire reached its apogee in the 19th-20th centuries, particularly in the works of such Western Armenian writers as Hagob Paronian and Yervand Otian. Being one of the most brilliant satirists in the Diaspora literature, Nshan Peshiktashlian followed the legacy of the Western Armenian writers.

Satirical novels by Nshan Peshiktashlian are rich in proverbs and sayings, which are of significant stylistic value as they endow his works with unique features of figurativeness and some elements of vernacular.

Arakelyan K., Characteristic Names of Savior in the Homily on the Cross of Khrimyan Hayrik. - Homily on the Cross is a beautiful piece of literary heritage of Khrimyan Hayrik, which is dedicated to the events of the last week of Jesus' earthly life. The numerous and varied characteristic names given to Christ are especially notable here, with the help of which the author makes the complete portrait of the Savior as far as possible. Most of the names are of biblical origin, about which medieval exegetes, Fathers of the Holy Church, prominent representatives of Armenian ecclesiastical literature, and others wrote.

Asoyan T., Issues of Relationship between Grabar and Askharhabar in A.Aitnyan's Work "Analytical Grammar of Askharhabar or New Armenian Language" - The development of new literary Armenian was in many respects conditioned by the historical, socio-political situation, the political orientation of the intelligentsia and cultural figures. The representatives of Mkhitarist Congregation were engaged in the formation, development and regulation of the Western Armenian language as a new literary language, but their activities in this area were carried out by

comparing, evaluating new and old literary languages and, accordingly, opposing their practical application. The article presents the views of A. Aitnyan, a well-known member of the Mekhitarist Congregation in Vienna, on the historical development and changes of the Armenian language, on the linguistic features of the ancient Armenian and new literary languages, on public and personal perception of their use. The impartial approach of the linguist to the most important issues of concern to the Western Armenian intelligentsia is presented. From this point of view, A. Aitnyan's "Analytical Grammar" is a very valuable contribution to the studies of Armenian.

Asoyan T., Asoyan I., On Some Issues of Teaching Syntax Constructions in Middle School. - Improving the effectiveness of teaching in public schools should always be at the center of government attention. Social progress in all spheres of human life requires a new attitude and approach to the educational sphere, development of new programs, technologies and models for the organization of education.

The fact that the language of instruction in the RA is Armenian requires more serious attention to the issues of teaching the Armenian language, realizing that the basis for mastering the educational program while studying other subjects is the knowledge of the Armenian language.

Considering the above mentioned, some issues related to teaching the Armenian language in order to show the features of the process are discussed in the article. Particularly, to ensure the assimilation of students' knowledge on the syntactic system of the language, it is necessary to combine the study of syntactic structures with other structural components of the language, ensuring the scientific nature of knowledge, consistency, completeness, accessibility, etc.

Asoyan T., Bragina N., Formation of Student Motivation by the Discussion Method. - The given paper presents the results of the experimental teaching with the use of the discussion method. Our overall goal was to check experimentally the possibilities of using this method in order to develop the learners' motivation. It develops the speaking skills of learners and trains their analytical thinking ability. The results of the experimental teaching show that the discussion method helps to enhance

the motivation of learners. The use of this method can be time-consuming, yet an effective tool of teaching.

Barseghyan A., Manifestations of Types of Syntactic Connection in the Language of Works by A. Bakunts (agreement) (article). - The article presents and examines the cases of agreement of subject and predicate in the language of the works written by A. Bakunts, which are specific to the colloquial language.

In the author's opinion, the means of the agreement combination shows its peculiarities, which are determined by the semantic features of the means of expressing the subject and predicate, and sometimes by the attitude of the speaker, which is expressed by a certain writer's approach in the language of works after A. Bakunts.

Barseghyan A., Manifestations of Types of Syntactic Connection in the Language of Works by A. Bakunts (adjunction, government) (article). - The author of the article, examining the ways of syntactic connection - adjunction and government - in the language of Aksel Bakunts's stories, comes to the conclusion that the language of Bakunts's songs is characterized by adjunctions with postpositioned attributes and possessive nouns, the manifestations of government are conditioned by the influence of dialect and colloquial language.

Galstyan A., New Words in Vocabulary of the Modern Armenian Language. - The article discusses different aspects of the formation of new words - neologisms in the modern Armenian language and highlights the main models of their formation, based on the materials of the book "New Words" (issues 1-4, Yerevan, 2015-2020).

Galstyan A., Questions of Semantic Research of New Words. - The article discusses the extra-linguistic and in-system process of formation of new words. Firstly, professional words were formatted for expression of the concepts. This process is presented in the article by the example of versions of new words (*օրոքստիմիկ* "conditioner", *էնդոքրինոլոգ* "endocrinologist", *հոգեկերպականություն* "mentality") and strengthening of any of them (or several) by the language system. The article discusses the internal form of newly created words meaning colour.

Ghamoyan L., Synonymy in the Semio-thematic Group "Clothing". - Studying the synonyms of the semantic (thematic) group of clothing, the author of the article singles out synonymic words as separate formations, taking into account their origin, part of speech, word formation, etc. Accordingly, it was concluded that synonyms denoting the concept of clothing differ from synonyms not only in meaning, but also in semantic links and relations between the components of the synonymic series, different semantic gradations, stylistic-expressive functions and other features.

Ghamoyan L., Polysemy in the Semantic Field of "Clothing". - Polysemous words of the semantic (thematic) group of clothing are classified in the article according to the number of lexical meanings (double meaning, triple meaning, quadruple meaning, etc.), by parts of speech and by word-formation models. The relations between the primary and secondary (also metaphorical) meanings of these words and their historical development are considered. Attention is drawn to both polysemantic innovations and polysemantic phraseological units, made up of words of the semantic (thematic) group of clothing.

Ghamoyan L., The Monosemantic Words in the Semantic (thematic) Group of "Clothing". - Considering monosemantic words of the semantic (thematic) group of clothing, according to the author of the article, there are many of them. The article singles out simple, compound and derivative monosemantic words, presents monosemantic phraseological expressions and new formations composed of these words. The author notes that with semantic changes, many monosemantic words can semantically branch out and become polysemantic, and vice versa.

Fishenkjian (Fchenkjian) A., Compound Words Ending at թևի in the Armenian. - Compound words with the second component թևի are rare in Armenian. They usually act as an adjective, and sometimes as an adverb in speech. In dictionaries (in Eastern Armenian and Western Armenian), թևի is interpreted as «skewed, bent, twisted» as an adjective, but as an adverb it occurs with the meaning «hanging to one side, one side of the surface of which is higher than the other». Therefore, compound words with the

second component *թիւ* are used most often in their original meaning, and sometimes in the Armenian language they show a new semantic connotation, as, for example, the word *իշխութիւն*. «November 18 / 1924 / The Central Committee of Friends elected a committee consisting of L. Karagashyan, Aram Sahakyan and *իշխութիւն*, obliging them to take measures to speed up the publication of the newspaper». In this sentence, *թիւ* is used figuratively and means «sympathetic» or «having other political views».

Khachatryan A., On Some Word-forming Peculiarities of Neologisms of the Western Armenian Language. - The article refers to a number of grammatical-syntactic relations between the components of the novelties present in the Western Armenian press ("*Horizone*", "*Hayrenik*", "*Nor Harach*"). It's stated that in case when the basis of the compounding is expressed by a verbal root or verb base then the latter subjects to itself the first component of the complex word. When transmuting such compoundings into a phrase, the first component takes on the meanings expressed by different grammatical cases (for example: nominative into accusative- *khakhaghaber*, *hayrenakertich*, genitive into dative- *spayakuyt*, *razmapordz*, *huzashkharh*, *hrtiratarap*, ablative into instrumental-*herakap*, *ashkharhacriv*, *matnanish*).

The syntactic relations of the components of the compounds are correlative and coordinating. Compound words with a subordinate component predominate in the Western Armenian vocabulary.

The article also mentions that part of a nominal speech (noun, adjective, pronoun) + verbal root (verb base)) can express direct objects and adverbial relationships when turning it into a syntactic connection (for example: *arjechap*, *chakatagrorosh*, *brdahyus*, *dprocazurk*, *veranorog*).

The study of the material makes it possible to conclude that both the Eastern Armenian and Western Armenian languages have almost the same word-formation principles. A study of words also concludes that complex words with verbal advanced components are not particularly productive in forming nouns, since most complex words with such structure express a attributive relationship.

Kilerjian B., Western Armenian Teaching Through Hybrid Teaching Methodology. - The article addresses urgent issues of preserving the Western Armenian language in schools and Armenological institutions in

the Diaspora and teaching the mother tongue in schools. And since those schools / institutions have a shortage of Western Armenian specialists, according to the author, mixed (hybrid) education can alleviate the problem to some extent.

Nersisyan V., Using the words տնօրենություն and տնօրինություն in Armenian. - The words տնօրենություն and տնօրինություն, which are widely used in present-day Armenian, are coined from the noun տնօրեն (*director*). The given words are completely identical and differ formally: the first one has undergone phonetic changes while the second one hasn't. The existence of various perspectives on the given words can be explained only by their usage in the meaning «ղեկավարություն» (“management”) which nowadays is used as a substitute of the word դիրեկցիա (*directorship*) widely used in the Soviet period. In this paper an effort has been made to find out the differences in meaning and the application of these two words based on the data found in the dictionaries of the Armenian language, theoretical works and Eastern Armenian National Corpus (EANC).

Nersisyan V., Analyzing Word Formation Issues in Stepanos Palasanyan's Works. - A prominent researcher Stepanos Palasanyan (1837- 1889) played an enormous role in the scientific study of Eastern Armenian ashkharhabar (Contemporary Armenian language). Palasanyan's works are devoted not only to the Armenian language but to the Armenian literature and culture as well. The goal of this research is to find out the preconditions and basis of the development of the word formation study of ashkharhabar (Contemporary Armenian). The word formation issues were discussed in Palasanyan's works “The General Theory of Eastern Armenian Written Language” («Ընդհանուր տեսություն արևելեկան նոր գրաւոր լեզուի հայոց») and “Analytical Grammar of the Mother tongue” («Զննական քերականություն մայրենի լեզուի»). Several fragments of these works concerning some parts of speech are of particular interest to us. These fragments have been discussed in the given paper. To name the affixal words, Palasanyan, like Aydinian, applies the terms ածանցական բառեր or ածանցյալ բառեր. On the whole, in Palasanyan's works there is no significant novelty in the sphere of word formation: one can claim, that the linguist compiled and summarized the main patterns of the word

formation of Eastern Armenian, launching the development of the new literary version of Eastern Armenian and sometimes demonstrating the differences between similar realia of the Ancient Armenian literary language.

New words, Volume 6 (dictionary)

The volume 6 of "New Words" contains 2000 words. The words presented in this volume are not included in other explanatory and new words Armenian dictionaries. There are new abbreviations that are deciphered and then followed by their examples.

New Words in Western Armenian. Volume 1(dictionary)

The dictionary contains around 1000 Western Armenian words. They were selected from literary, scientific, translation resources, newspapers and journals, the internet and other resources. The volume contains the neologisms which are not fixed in the modern Western Armenian dictionaries. The dictionary specifies the part of speech belonging of the vocabulary units and the professional area in which they are used. The dictionary also provides the description of the vocabulary unit in Western and Eastern Armenian, with an example and the source.

This volume does not contain the variants with phonetic alteration and non-alteration, since they are not considered as new vocabulary units.

Papikyan S., Examination of Exotisms of Arabic Origin. -Armenian has made many direct or indirect borrowings from Arabic language, some of which have been enrooted in the language. Among them there are a certain number of exotisms, which are concepts that call foreign culture, objects, customs, and their usage provides insights into the cultural peculiarities of that nation. Arab culture, which originated in the Arab Caliphate in the 7th-10th centuries, includes elements of the ancient culture of both the Arab people and the nations within the Caliphate. In the Middle Ages, Europeans adopted many concepts about medicine, mathematics and astronomy from the Arabs. Poetry was at high level, of course, being

greatly influenced by Persian poetry, which made an impact on artworks and worldview within the region. The exoticisms of Arabic origin examined in the article are classified into the following groups: religion, art-literature, state-governmental bodies, clothing and common names.

Papikyan S., Examination of Exotisms.- Among loan words exotisms have their particular place, which are concepts serving to render foreign culture, objects and habits that don't exist in borrowed language, and their usage provides insights into the mental structure and cultural peculiarities of that nation. These words belong to non-viable layer of language. They are especially found in translated literature.

Exotisms can be viewed from different perspectives: by origin, by spheres (religious, weapons, sports, state-governing body, monetary unit, approach, clothing, national dances, titles, literary genres, dishes, drinks, accommodation, etc.), by change of word meaning, etc.

The article explores some exotisms that belong to subject-thematic group "soldier-army". We observed the following words passed from Turkish into Armenian: "askyar, bashibozuk, ghzlbash, yanichar, chavush, orda", from Persian: "mujahideen, shahid". Most of them had extension of word meaning due to metaphorization.

Sargsyan N., Abbreviations of the Modern Armenian Language.- The article is an attempt to present the latest abbreviations of the modern Armenian language. Changes in the political and social spheres are also reflected in the abbreviations. New abbreviations are coming into use. In addition to syllabic, alphabetic, and mixed abbreviations, there are also local abbreviations familiar only to a narrow circle.

Safaryan T., Word Usage Deviations (connected with sound composition) in Contemporary Armenian. – The author examines lexical errors arising from the pronunciation similarity of words. According to the author, in some cases, the final root sound [n] of Grabar can play a role. The deviations caused by the unnecessary addition of the joint vowel [a] and its wrong omission in the spoken language are distinguished. A group of errors is classified when a middle vowel or a final vowel is dropped. Among other examples of the drop of the middle consonant, the wrong phonetic change of diphthongs is singled out, which is common in the case

of the diphthong [ui]. An extensive group of lexical deviations resulting from the addition and metathesis of phonemes and particles is examined and etymologically analyzed.

The author comes to the conclusion that errors related to the phonetic composition of words can occur as a result of pronunciation similarity, unnecessary addition and shortening of sounds, articles, and joint vowels, metathesis, and have colloquial or Grabarian origin.

Safaryan T., Deviations of Word Meaning in Contemporary Armenian. – According to the author of the article, the deviations of word meaning are mostly result of similar pronunciation, synonymy and wrong spelling. It is examined and argued that deviations can arise also in the case of the extension of the word meaning, and it is crucial to pay attention to the stylistic nuances of the context.

The author of the article singles out and emphasizes that sometimes the deviation is caused by word formation, which is more noticeable in professional volubly.

The author concludes that deviations arising from the meaning of the word are caused not only by synonymy, but also by semantic contrast, some lexical realities can also play a role.

Sukiasyan H., Zakaryan H., On the Problem of Originality of Armenian Medical Terms (article). – Most of the Armenian medical terms are distinguished by their originality, as they are traditionally existing words in the Armenian or old and new compositions formed by Armenian word-formation means.

This originality is gradually expanding due to the tendency towards self-purification inherent in the Armenian language. This tendency manifests itself in the literary Armenian and is predominantly of an intra-systemic nature; this is due to the internal patterns of the structure and centuries-old traditions of the functioning and development of the Armenian language. This is largely due to the flexible word-formation system of the Armenian.

Telyan L., Some Issues on the Development of the Armenian Terms Vocabulary. – At the present stage, the improvement of the Armenian terminological vocabulary takes place mainly due to its rich intra-linguistic

potential. The article also discusses the activities of a number of institutions and specialists aimed at the realization of the term building means both in Eastern Armenian and Western Armenian.

Telyan L., Linguistic Usage of the Modern Armenian Language and Language of TV- The article presents a number of deviations from the linguistic norm and errors, recorded by the author as a result of observing the language of television. These deviations are classified and evaluated from the standpoint of the linguistic norms of the modern Armenian language.

Tioyan S., On the Misuse of Barbarisms ("integration", "association", "motivation"). - The article discusses the semantic properties of three barbarisms that are most frequently used in Standard Armenian, namely: "integration", "association", and "motivation". As the analysis has shown, the word "integration" is most frequently used in the meanings "to be involved" and "to be included". In Western Armenian, the word "integration" also has the meaning "համադրվել", which, in our personal opinion, could be used in Eastern Armenian as well. As far as the word "association" is concerned, we believe that it, in addition to the other meanings, can be applied in the meaning "idea". The word "motivation" can also be applied in one more meaning, i.e. "explanation".

Tioyan S., A Contrastive Analysis of Vocabulary Synonymous Words in Standard Armenian. - The contrastive analysis of the vocabulary of Eastern and Western variants in Standard Armenian reveals both linguistic and extra-linguistic phenomena. It is aimed at making communication between native speakers of the two varieties more effective. Thus, the synonymous pair ստաւ-սկոս are differentiated in terms of belonging to a certain national variety, namely: ստաւ is mainly used in Eastern Armenian, whereas սկոս - in Western Armenian. The same is relevant to the synonymous pairs ստոմային-հյուկային (weapons) and միջուկային-կորիզային (weapons). The synonymous pair բաժակ-գավաթ, which is equally understandable to native speakers of both varieties, is only differentiated in the area of sports, more specifically: գավաթ gets used in Eastern Armenian, while բաժակ in Western Armenian. In the word-combination մարզիկի բաշային կարգ it is the vocabulary unit

կարգ that is used in Eastern Armenian, while in Western Armenian we find դասակարգ: There is a semantic similarity in the words բնասոր and ինքնել, in which case we can single out one meaning of ինքնել, more specifically: ինքնաստիճախ, which is used in popular speech as ինքնագլուխ: Thus, such a consideration of synonymic rows of words reveals both linguistic and extra-linguistic features, which, in turn, contributes to the improvement of communication between the speakers of the two variants of the Armenian language. It also reveals the meanings of words that have not yet been fixed in dictionaries.

ISSUES OF GENERAL-COMPARATIVE AND APPLIED LINGUISTICS

Avetyan S., Typological Development of the Noun Declension in Armenian.-This article offers an overview of the typological changes that the Indo-European noun declension has undergone up to the Modern Armenian period. The individual typological features have changed at different chronological stages. In this regard the Old Armenian noun declension with its zero-marking of the nominative singular and at the same time cumulative case-number exponents typologically represents a transitional stage from the I.-E. fleective to the Middle Armenian (as well as Modern Armenian) agglutinative type of inflection. It is argued that the typological shift of the nominal declension from cumulative to separative exponence in Middle Armenian was not triggered by the influence from neighbouring languages, as usually believed, but rather it has been a direct and quite expected consequence of the new plural markers going back to Old Armenian collective plural suffixes, the latter being inflected in singular. On the other hand, the very process of the collective plural suffixes developing into regular plural markers had inner-systemic motivation as well. Specifically, the growing tendency for the Old Armenian plural marker *p* to function also as a purely derivational (word-building) suffix inevitably weakened its plural-marking value necessitating a new plural marker.

Avetyan S., The Morphological Status of the Stem-final Vowels of Indo-European Nominal Stems in Old Armenian.-The morphological-

status of the stem-final vowels of I.-E. nominal stems in Old Armenian is characterized and interpreted differently by different scholars. It is argued in the paper that, according to the principles of morphological analysis, the vocalic elements should be regarded as oblique-stem markers in Old Armenian nominal declension. To put it another way, the fixation of an intensity accent on the prehistoric penultimate syllable in Armenian, which entailed the dropping of the posttonic vocalic elements, had an important morphological consequence as well: the stem-final vowels of I.-E. nominal stems were lost in the direct cases, while having been retained in the oblique ones (partly due to analogical changes); as a result, the vocalic elements took on the function of oblique-stem markers. Of course, the absence of the latter not only in the direct cases but also in some oblique cases (cf. abl. sing. *սրտ-է*, *ծով-է*, *քաղաք-է*, loc. sing. *հն-ում*, *սառցն-ում* etc.), could contribute to the vocalic elements being conceived of as case endings or an inseparable part of endings by speakers. In Middle Armenian, the vocalic elements eventually merged with the endings proper or they became case endings on their own.

Avetyan S., The Imperative in Classical Armenian from a Typological and Historical Perspective. - It is a common knowledge that the Imperative has a special form mainly for the second person singular in Classical Armenian, showing a variety of formations and sometimes doublets (especially, in the mediopassive inflection. cf. *խնամում*, *սցայ* - *խնա՛/խնա՛ց/խնացի՛ր*, *լուսնում*, *սցայ* - *լուս՛/լուսացի՛ր*, *խօսիմ*, *կցայ* - *խօսա՛/խօսացի՛ր*). Based on a synchronic and diachronic analysis of the relevant evidence from Classical Armenian, an assumption is made that the same aorist stem (with the stem-final -c^e having been dropped in polysyllabic -c^e-aorist stems) was initially employed as a 2nd sing. Imperative in both active and mediopassive inflection after the loss of post-tonic syllables in Pre-Written Armenian. Later, the polysyllabic -c^e-aorist stem with the analogically restored final-c^e as well as the root/-c^e-aorist stem plus the ending -ir (ի՛ր) came to be used in the meaning of the 2nd sing. mediopassive imperative in order to differentiate between active and mediopassive imperative forms, and partly due to system pressure and analogical extension. Therefore, the active forms of the 2nd sing. imperative of a number of middle/mediopassive verbs in Classical Armenian (cf. *կատիմ*, *կատայ* - *կի՛ստ*, *դառնում*, *դարձայ* - *դա՛րձ*, *լուսնում*, *սցայ* -

լուս etc.), should be regarded as relict forms retained owing to the high frequency of use.

Avetyan S., Formations with the Particle *լու* (*լը*) in Eastern Armenian: a Synchronic and Diachronic Examination.—An attempt is made to show that typological evidence (namely, the patterns of the historical development of old presents) confirms H. Acharyan's hypothesis that the formations with the particle *լու* (*լը*), which are commonly used with future meaning in Eastern Armenian, originally served functions of a standard present. Unfortunately, researchers, with a few exceptions, have not paid due attention to H. Acharyan's above hypothesis. The existence of the present with the particle *լու* (*լը*) in Eastern Armenian either has been attributed to the influence from neighbouring dialects pertaining to the *Կը* branch, or has just been stated as a fact without any explanation. However, it is no accident that the old present formed with the particle *լու* (*լը*) does not typically express progressive meaning and is only used as a habitual and/or historical present in the Colloquial Eastern Armenian and a number of Armenian dialects, where the standard present (progressive in origin) involves a participle.

It is well established cross-linguistically that when a new progressive aspect form arises and becomes obligatory, the old present is often restricted to habitual (as well as historical present) and future meanings. Later the progressive may also be extended to the habitual use and become obligatory there too. When that happens, the old present becomes confined to the future meaning. On the other hand, the historical present meaning found in old presents is readily explained as an archaism that has been preserved in certain narrative genres. Particularly, folklore genres are generally conservative in this respect, so it is here that old presents tend to appear as narrative tenses even after the new formation (the new present) has ousted the old present tense from its central functions.

Therefore, the above typological evidence sheds new light on the historical relationship between the present tense forms involving the participle *-լուս* and the formations with the particle *լու* (*լը*) as well as on their synchronic functional distribution in Eastern Armenian (the so-called *Ուս* branch). To put it another way, the habitual and historical present meanings of the formations with the particle *լու* (*լը*) in Eastern Armenian

should be regarded as residual uses preserved from an erstwhile standard present. Besides, the examination of various written records of the 17th-18th centuries suggests that the functional-semantic replacement of the old present involving the particle **լը** (**լը**) by the new present tense involving the participle **-նւմ** has taken place at different rates in different territorial varieties of Eastern Armenian.

Grigoryan G., On the Fall of Suffix u [s] in the Verb-forms *գալ* [gal], *տալ* [tal], *լալ* [lal] in Spoken Armenian. - In the modern colloquial language a striking example of falling sounds is the omission of the sound u [s] in the ending -իս [is] of the verbs *գալիս* [galis] and *տալիս* [talis]. According to our experimental observations, the sound u [s] at the end of a word is a fairly "stable" sound, and we cannot confirm the fact that the omission or the loss occurred due to weak pronunciation. The fall of the sound "s" of the ending "is" in the colloquial language is due to mainly the principle of economy, in which case we have no semantic loss.

Grigoryan G., Outstanding Phoneticians. - The article presents the biographical data of some prominent phoneticians (Baudouin de Courtenay, Lev Shcherba, Nikolai Trubetzkoy, Vasiliy Bogoroditskiy, Ruben Avanesov, Alexander Reformatzkiy) and information about their scientific linguistic activities. They have made the greatest contributions to the field of phonetics.

Hakobyan F., The Problems of Formal Description of the Armenian Language. - The article discusses the problems and the possibilities of a complete formal description of the Armenian language. It's noted that developing the principles of formal description of Armenian, the structural features of the language should be taken into account and the purpose for which the description will serve.

Hambardzumyan V., The Importance of Teaching Old Languages in the Proper Teaching of New Languages. - One way to improve language teaching methods is to consider the ratio of old and new languages. To some extent, knowledge of old languages can contribute to the successful learning of new languages in modern conditions, especially in the teaching of language terminology.

Hambardzumyan V., Etymology: Arm. *huplq-* [hark-] "strike, beat; kill" < IE. **(H)a/ork/g-t-*. In the article, based on the data collected from the Hittite and Celtic languages, it is stated that it is preferable to derive the origins of the Armenian word *huplq-wl-tul* [hark-an-em] "slay, kill; hit" related to the root **(H)a/ork/g-t-* "slay, kill".

Hambardzumyan V., On the Lexicon of Sahak Catholicos Djorophoretci's Works. The language, in particular the vocabulary of these works is not studied, even from the view point of the history of the Classical Armenian language.

In this article we present a lexicological analysis of those words that are either missing from the "New Armenian Dictionary" (vol. 1-2, Venice, 1836-1837), or are marked with works of other authors from different times.

We have also singled out some more words with an authoring application, i. e. with new semantic applications, and most importantly, they bear the imprint of the colloquial language of that period.

The language of Works, if one may put it that way, has considerable importance for a new study of the history of the Armenian language.

Hambardzumyan V., Etymological Notes: Armenian *htplq-* [herk-] < i.e. **p(h)erk(h)o-*. For the I.E. root **p^(h)erk^{(h)o-}* in the prehistoric period the meaning "(extruding, taking force) to divide, tear, divide" is distinguished, later known as 'scratch; dig', 'lust; furrow', and it takes place on the basis of formal, semantic and functional features. The origin of the Arm. *htplq-* [herk-] 'plowing; arable' is still unclear, remains inconclusive, so a new discussion of the issue should follow, especially since there is new, reliable data for the etymology of the I.E. root.

The same root is derived from the Arm. *htp-* [her] (*htphtp* [herher] 'comb, comb (for wool)' (< u.e. **p^(h)er-*), *htp/hp* [herik_c] (colloquial) 'sufficient; capable, skilled' (< i.e. **p^(h)er*). *htply* [<(h)tply- (?)] [herk] 'plowing; arable' (< i.e. **p^(h)erk^{(h)o-}*); the last minimum is distinguished by two compositions: (a) (*h*)*tply-* [herk] 'tillage, arable land' *htply-(lul)* [herkem] // *-wl-tul* [-anem] 'tear, tear; divide; plow, plow (land, field)', *huplq-tul* [harek] // *huplq-tul* [harum] 'rubbing, rubbing' // *huplq-wl-tul* [harkanem] (< **huplq-* [hark]) 'hitting, hitting' [cmp. *tply(hl)-p* [erkink^c] 'sky' // *tply(hp)* [erkir] 'earth', *tply/hp* [erkiwl] 'fear, fear', etc.]. b) *htp(ä)* [herj]

'cleft, rift, tear', *hḡnā*-[herjem] 'to open; to dissect' (< i.-e. *p^[h]er(k^[h]o-). They tend to be of single origin, thus in Armenian there is a variability in the particles *-p^[h][r]/-h^[n] with a general sense of 'split in two; break through; split apart'.

The article focuses on the variants of the root *hḡn*-[herk]'plowing; plowing' and *hḡnā*-[herj]'crevice, crevice. gust, tear', whose origin, made by classical comparativism, cannot be considered whole and complete, to which the following are also attached: *hḡn*.[hers] 'anger, rage' (*hḡnumnḡ* [hersotel] 'to be angry, to be angry', etc.), *hḡn*[harsn] 'bride; daughter-in-law', etc.

With the i.e. root *p^[h]er(k^[h]o-)/-p^[h]eru- 'oak; rock, cliff' cf. (dial.) *uḡn*[per]/ *uḡn*[piper] (< **uḡnumnḡ*[perper] 'strong, solid; firm; dense'. (met.) 'miserly, greedy', may be also *uḡn*[pa] (dial. *uḡn*[pal] 'sturdy, rock (stone)', etc.

The comparison of i.e. *p^[h]er(k^[h]o- > apm *hḡn*-[herk]/ *hḡnā* [herj] covers other word forms in Armenian, the proposed etymology becomes more reasonable and presumable when determining their origin.

Hambardzumyan V., Baghrumyan S., Khachibabayan N., The Expression of Gender Suffixes in Armenian.-An attempt was made to group the suffixes according to the grammatical feature of the article. The suffixes *-nḡh* [uhi], *-nḡm*[duxt], *-nḡn* [ord] were thoroughly examined, other female particles were also viewed *-hḡ* [ia], *-hḡu* [itca], *-nḡ* [uś] and others. Compared to other languages (Russian, German etc), Armenian does not have a grammatical signifier of gender, in this case we use *-nḡh* [uhi].

Miqayelyan S., On the Concept of Modern Foreign Language Teaching. - The article gives a general overview of traditional and modern methods of foreign language teaching, international standards of language knowledge and assessment. The teaching of Armenian as a foreign language is carried out mostly by traditional methods. The article points out the need of compiling books and manuals for teaching Armenian in accordance with international standards.

Sargsyan M., On the Problems of Teaching Armenian as a Second Language. In: Socio-cross-cultural Approach and Educational Tech-

nologies: Interdisciplinary Aspect.-The following study shows the role of the Armenian language in a bilingual environment, as well as analyzes, presents the problems, means, and methods of teaching Armenian as a second language. The aim of the study is to present the issues of teaching the Armenian language as a second or foreign language as a research object of applied linguistics. The study has a perspective, as the principles can be applied not only in foreign language educational institutions operating in Armenia but also in any multilingual environment abroad and in Armenian communities. Teaching the Armenian language in a multilingual environment contributes to the preservation of language, culture, and national values. It contributes to the establishment of the homeland-Diaspora connection, and the spreading of the mother tongue.

Sargsyan M., Issues of Linguistic Theory.-The work "Issues of Linguistic Theory", in fact, expands the scope of questions included in the courses "Introduction to Linguistics" and "Fundamentals of Linguistics". The study examines relatively little-studied questions in the theory of linguistics, some questions are presented in a new way, and the previous understanding of them is completed. The purpose of the study is to present the problem of regulation and clarification of the key issues of the theory of linguistics; the ways of proposing and applying the theory and principles of linguistics, the issues of development, elaboration, and application of linguistic methods, to identify current linguistic issues, to outline the features and solutions of the problems of linguistic theory. The book can be useful for those who are interested in Armenian and general linguistics, as well as for students of professional faculties.

Sargsyan M., Armenian Electronic Proofreading System.-The study "Armenian Electronic Proofreading System" is dedicated to the examination of electronic proofreading systems. The advantages and disadvantages of Armenian-language and foreign-language proofreading systems are presented, as well as the new proofreading system created as a result of the study, which operates on a separate website under the web address armspell.am. The establishment of this system will greatly contribute to the use of computer technology in linguistic research, elimination of language errors in texts through computer programs. In the broad sense, the Armenian language will become a web language. It opens great

perspectives for the solution of both theoretical-linguistic and practical problems. The program may be useful for anyone both in Armenia and in the Diaspora, regardless of gender, age, educational level, or place of residence.

Sargsyan M., Division of Levels of Armenian Language Proficiency According to International Standards.- The issue of language teaching in a bilingual and multilingual environment is one of the most important issues in applied linguistics. If in the issues of language teaching abroad, in general, are considering the issues of teaching all languages or any language, then in Armenia such works are sometimes being done now. However, they refer to the teaching of English as a foreign language or as a second language. Let's add that Armenian is still widely taught as a foreign language, but there is no study, no manual, no methodological guide that will present the problems and methods of teaching Armenian as a second language. There is no clear methodology for distinguishing the levels of knowledge of the Armenian language. As we know, according to the internationally accepted standard, three general levels of language proficiency are distinguished: A, B, C. Levels of knowledge of Armenian are not distinguished by these criteria. Even if we try to separate it conventionally, it would be a bit wrong, because the grammar of the Armenian language differs from other languages, and it is necessary to develop standards corresponding to the grammar and vocabulary of the Armenian language, to determine clearly the level of language proficiency.

Sargsyan M., On the Electronic Database of the Armenian Word-formation.-The formal description of the languages has become more and more practical, however, it should be noted that the full formal description of the Armenian language has not yet been done. However, the fact that certain attempts have been made is undeniable.

The Electronic database of the Armenian word-formation (<https://formlang.am/>) is the first stage of the complex project in the full formal description of the Armenian language. In the current article, we want to present the advantages of the electronic database of the Armenian word-formation.

The electronic database containing the word-formation analysis of thousands of words has the ability to search for words and morphemes wit-

hin them. This means that searching for any root or affix is appearing all the simple, compound, derived and derived-compound words made up of them. It enables us to reveal as the regular structures, as well as the variative forms, deflections, and irregularities with frequency data with their automatic analysis and the possibility of derivation.

The database is giving a great opportunity to study the Armenian word-formation on synchronic and diachronic points, to discover the basic patterns of the formation of new words, by the thousands of examples to find out the principles and ways of word-formation in the Armenian language, to have the full list of the distinguished simple, compound, derived and derived-compound Armenian words.

Sargsyan M., On the Issues of Formal Description of the Database Vocabulary of the Electronic Spellchecker.-The basis of any successful spellcheck system is not only skillfully developed software but also a rich database. In addition, the vocabulary to be included in the spellchecker database must be described formally. The process of formal description of a language is difficult, responsible work, there are many problems related not only to the accuracy of the elaboration of the principles of formal description but also to the structural type of the language, to the peculiarities of the paradigms of declension and conjugation of words with grammatical changes. Developing the principles of the formal description of a language, the structural features of the language should be taken into account. To ensure the completeness of the formal description, it is equally important to clearly define the purpose for which the formal description will serve. Taking into account the peculiarities of the formal description of the Modern Armenian language and the difficulties caused by them, in the framework of this article, we examine the problematic issues of the formal description ensuring this diversity, present the ways to solve them, the principles underlying the creation of the electronic database of our spellchecker.

Sargsyan M., Khachibabayan N., Examination of Newly-formed Words with Component *Corona*.- Languages are quite sensitive to changes of the outsideworld. It is no coincidence that language vocabulary is the fastest-changing component of language. Like all languages, the Armenian language was not left out of the vocabulary changes due to the COVID-19

coronavirus in the world. Vocabulary is enriched in many different ways. In recent years, barbarisms, borrowings, as well as newly -formed words have become a source of enrichment of the Armenian language vocabulary. Many new words and phrases typical to the coronavirus were included in the Armenian colloquial vocabulary, in addition, a large number of occasional calques and newly-formed words appeared. Some newly-formed words of coronavirus vocabularies have already found a place in the world's leading dictionaries and established their permanent place in the main vocabulary of the language. In the case of Armenian, the situation is a little different. The new formations are still in the vocabulary of colloquial language, some of them have the prospect of being included in the main vocabulary. In this article, the subject of our study is the examination of newly-formed words due to coronavirus, which are composed of the component "corona". The research is based on newly-formed words used on the Internet.

Sargsyan M., Gender Linguistics as a New Direction in the Development of Linguistics.-The development of gender research in the humanities began in the mid-1990s. The term "gender" refers to the position of men and women in society, the norms of behavior expected from them, psychological and social peculiarities. Due to this reality, it is perceived as a "social sex", in contrast to the biological sex, because there are various stereotypes in public life, which are attributed to women or men.

The role of the gender factor in language has been thoroughly researched in Western Europe and the United States for more than two decades. Until recently, the study of issues related to the popular cultural concept of gender in scientific circles was more accidental, but now there is every reason to say that gender linguistics has developed as an independent field.

STUDY OF ARMENIAN DIALECTS

Barnasyan J., Study of the Peculiarities of Linguistic Thinking - According to the Records of the Dialects of the Villages of Shirak Region.- In the villages of Getk, Azatan and Marmashen of the Shirak Region, in addition to local residents, there are also generations of people who moved here at the beginning of the 19th century from Kars and Erzurum. A tangible number also make up the representatives of the 3rd - 4th generation of families who survived the Armenian Genocide. There are also villages mostly inhabited by settlers (Voskehask, Haykavan, Akhurik), where decades ago we provided the collection works - recording realities among dialect speakers, related to Armenian dialects, including - phrasal units operating in dialects. It is noticeable that lexical differences point the diversity of linguistic thinking.

Gevorgyan G., Transition of Present Tense to Future Tense in Armenian.- The conjugation system of Armenian has undergone significant changes during its historical development. The number of moods and tenses, the structure of paradigmatic relations, the means of expressing the grammatical meanings of verbs have changed. Perhaps, the most significant change made to the conjugation system of the Armenian language is the temporal transition from the present to the future, in which a number of consecutive stages are expressed sequentially. First, the newly formed structures of the present have expressed the meaning of the action performed at the moment of speaking, and then they have also acquired the meaning of the general present. This ambiguity led to the creation of new forms of the present, which followed the same path of development.

Gevorgyan G., Functional Armenian language.- In the theoretical and practical manual, the structural and stylistic features of the texts of different functional styles are presented, and the tasks are given in relation to them. The manual will help to develop the skills of analysis of official, oratorical, informational, artistic, scientific, multifaceted and complex texts, consideration and interpretation of language interweaves, perception of information, research approach to it, construction of argumentative

speech, work with various sources. and performing linguistic stylistic analysis.

It can be useful to students of various professions and to all those who have difficulties in communicating in the Eastern Armenian language.

Gevorgyan G., Norms and deviations of the Eastern Armenian language.-Linguistic norms provide impeccable knowledge of the literary version, correct and beautiful oral and written speech, competent communication. Any deviation from the literary norms of the language is considered incorrect and unacceptable. Norms and deviations of Eastern Armenian speech usage are presented in the practical manual. First, language norms are presented, the use of canonical forms is explained, and then deviations. Spelling, punctuation and grammar tasks in the manual are intended for studying and consolidating theoretical knowledge with practical work.

The book is addressed to those who want to use the language correctly, speak Armenian fluently and fluently. With its theoretical and practical orientation, it can contribute to the construction of a speech that corresponds to the language norms of the literary Eastern Armenian language.

Katvalyan V., Khachatryan O., Mkrtchyan G., Dialect Overview of the Republic of Armenia. Materials. Volume A. Gegharkunik .- The book presents the results of a dialectological study conducted in the Gegharkunik Region. The first part of the book deals with issues related to the historical development of the Bayazet and Mush dialects, as well as the modern realities of these dialects. The second part examines the spatial and functional features of some semantic groups of words in the dialects of the region, the characteristics of vowels and consonants in the dialect units of the Gegharkunik Region, and also presents the characteristics of diphthongs. The appendix to the work contains a list of settlements in the Gegharkunik Region with an indication of the language variant used in each.

Katvalyan V., Dictionary of the Dialect of Bayazet.- The dictionary includes about 8000 word units of the dialect of Bayazet. For each word, its explanation, grammatical information and an example sentence are

provided. The examples are samples of dialect speech, often the samples given for successive words have a meaningful connection. The dictionary also contains information about the lifestyle, customs, ideas, worldview of the dialect-speaking society.

Katvalyan V., Alishan's Role in Studying the Dialect Layer of Armenian Medieval Poetry. - A number of observations, comments and publications of Alishan are of great importance for the history of Armenian dialectology. Alishan was one of the first Armenologists who paved the way for the assessment and study of the dialectal Armenian language; he also recorded and passed on to future generations valuable material for dialectological research. The song "Lament of Julfa", published by Alishan in 1847 in the 6th issue of *Bazmavep*, is the earliest example in the Julfa dialect, and the song presented by Alishan in the 21st issue of *Bazmavep* /1843/ is the earliest registered sample of the Van dialect. In the collection "Armenian Popular Songs" Alishan also included songs in the dialects of Mush and Ararat, these songs are also important for studying the development of the dialectal Armenian language.

Katvalyan V., An Attempt to Group Dialect Features (by territorial coverage). - There are some rules for the territorial distribution of linguistic features in the eastern and western groupings of Armenian dialects. Of a hundred features, about 40 are characteristic of Western dialects or are most often found in them, and 25 of them belong to Eastern dialects. The distinctive features of the two groups are morphological rather than phonetic.

Katvalyan V., G. Srvandztyants and the Dialectal Armenian Language. - Commenting on the materials collected by himself, G. Srvandztyants showed deep knowledge of a number of issues and realities associated with language and dialects, as well as scientifically correct ideas about them. He stressed the need to record and preserve the various manifestations of the Armenian language used in the provinces of Armenia. Srvandztyants' understanding of the essence of dialects, their origin and problems of use should be considered a great progress for that time. He rightly noted that the Armenian people, and therefore the language of the people, are older than the grabar. Centuries and events

have influenced both the life and customs of people and the language. It is noteworthy that each province of Armenia has a unique style of speech and a different way of pronouncing words, and it is no coincidence that the same subject has different names in different places. Srvandztyants considered it necessary to write down or describe everyday, rural, religious rituals, proverbs, oaths, curses, blessings, songs, dances, children's games, because they are the history of life and the language in general. He emphasized the richness of dialectal vocabulary, called for the use of natural words created by the people, in addition to composing new words. He also mentioned a number of phonetic and grammatical features of the dialectal Armenian language, made remarkable observations on some dialects. Srvandztyants, as far as possible, remained faithful to dialectal speech when writing the epos, fairy tales and other folk tales. These records, together with dictionaries of dialectal words, are important material for studying the vocabulary of dialects, phonetic and grammatical features and their historical development.

Katvalyan V., Particles of Plural Number in Dialectal Armenian Language.- The formation of the plural noun in the dialects of the Armenian language has not received a common interpretation in dialectology. The category of number has various manifestations in dialects, a comprehensive observation of which is important not only for dialectology, but also for the study of the Armenian language in general. The aim of the work is to study the particles forming the plural in the dialectal Armenian language, to identify the peculiarities of their composition and distribution. The phenomenon was observed in about forty dialects of the Armenian language, the data were taken from both monographs and handwritten materials collected by dialectologists. Plural dialectal particles are simple or complex in composition. Complex particles are mostly two-component, more often they consist of units *p*, *tp*, *lh*, *nh*, *uf*, *lh*. All dialectal units of the Armenian language have complex plural particles, moreover, they are expressed in various combinations and different phonetic features. In almost all dialects there are particles *tp*, *ltp*, particles *p*, *lh* are also common. By the use of plural particles, similarities and differences can be observed not only between individual dialects, but also between groups of dialects. In particular, there are particles characteristic of western dialects, particles characteristic of

eastern dialects, and particles with almost equal distribution in both dialect groups.

Katvalyan V., Harutyunyan V., About Development Trends of Economic Terminology. - The terminology of economics is vast and multi-layered; it is constantly changing and enriching. The existing dictionaries make it possible to form a general idea of the terminological system of this area, but in the Armenian reality no dictionaries of economic neologisms have been created, no linguistic research of terms has been carried out. The purpose of this work is to observe the peculiarities of terminology related to economics, to study the main trends in the development of this area, to fix the linguistic features of new formations. We set ourselves the task of tracing the existing layers of the terminological system, identifying the genealogical and lexical features of new terms, determining their relationship with a particular area of economics, etc. We took the material for research from dictionaries of economics and neologisms, combined methods of economic and linguistic analysis and description. New economic terms are formed by the methods of word formation in the Armenian language, they also begin to be used through borrowing and loan translation (calques). Observations show that in the field of economics, complex and derivative words are formed instead of phrases. Borrowed economic terms are widely used, although in many cases Armenian formations were proposed instead. Economic terminology is characterized by a certain spontaneity, essential requirements for terminology are not taken into account (the presence of synonyms in the terminology is unacceptable; the term must accurately and clearly represent the concept; terms should be as short and concise as possible and should not violate the phonetic structure of the language; borrowed terms can be used as needed, but not instead of successful Armenian formations or without taking into account the inconsistency with the pronunciation of the Armenian language, etc.). The cooperation of economists and linguists in the field of terminology seems appropriate. It will allow you to show the necessary restraint when borrowing terms, create clear, accurate constructions, and ensure the development of the economy also with the help of linguistic means.

Khachatryan H., Realities of Semantic Change in Hamshen Dialect.

Within the scope of the discussed material, the Hamshen dialect has manifestations of semantic expansion, semantic restriction, semantic inversion, and semantic reinterpretation, such as: *սղուս* [araz] - *torrent*, *ղընջօն* [dyrjon] - *Greek traitor*, *սօնդրեկ* [sondrek] - *hoopoe*, *զազնուշ* [gaznush] (to compose) - to dress the bride, *զեյձնուշ* [zeydznush] (*զեյձնանի* [zertsanil] to free, to be done with) to get ready to leave, *փօրեղ* [poreq] (belly) - *beehive*, *սեյդրուշ* [seydyrush] - to get angry, etc. The examples such as *մաշնակ* [mashnak] (properly), *մեյցու* [meytsu] (ferment), *սանկ* [adzuk] (vegetable garden), *սուկ* [pulk] (bush), *մօրուշ* [merush] (to rinse clothes or dishes), *տըվնուշ* [tyvvush] (to hit), *դըվնուշ* [dyvush] (to give) observed in the Hamshen dialect once again come to prove that quite often, phonetic, word-formative and grammatical realities become key factors for semantic change.

Khachatryan H., Some Realities of Word-formation in the Hamshen Dialect.

- Studying some realities of word-formation in the Hamshen dialect, we have noted that the dialect possesses and has preserved in its vocabulary a number of noteworthy simple root words, such as *այգ* [ayg] (dawn), *սղի* [aghkh] (lock), *սնուր* [anut], *սնթ* [ant] (embrace), *սը* [aq] (leg), *ներ* [ner] (sister-in-law), *գեյ* [gej] (damb), *կիվ* [kiv] (chewing gum), *դահ* [dah] (old, stale), *թեր* [ter] (leaf), *գահ* [gah] (height), *սկն* [akn] (eye), and *տաստուշ* [tastush] (to pant), from many of which have derived complex or compound words formed with the worldview peculiar to the dialect, such as *գըվնուտ* [gyvynut] (cedar forest), *էրլուց* [eqrats] (mourning ceremony on the next day of the funeral), *սղնուշ* [agnad] (trap), *սղնուշ* [agymum] (propolis), *սղնուշ* [agylutsk] (kindling used to start fire), *սղնուշ* [agnyrush] (to have evil eye cast upon oneself), and *քիւղ* [qahed] (a high place). Studying the prefixes in the Hamshen dialect, we have noted that in this dialect, as in others, the most widely used prefix is the prefix "an-" which, due to dialect-specific alteration, has become "on-" (*օնդր* [onder] (abandoned), *օնի* [onli] (tasteless), *օնգ* [oneg] (unleavened/immature)). The negative "ch-" prefix is also partly used (*չիմխօս* [chimxos] (taciturn), *չօննուշ* [chonnyver] (impoverished), *չընի* [chydes] (ignorant/insatiable)).

Khachatryan H., Words Expressing the Meanings of "Window" and "Balcony" in the Dialects of Armenian. - Over time, the general structure of the Armenian house changed: it gradually acquired windows and balconies, and consequently, the dialects of the Armenian language acquired respective nouns to express these meanings. In the dialects of Armenian, the concept of "window" is expressed by the words *կրկիկ* [*yerdik*], *լիսսծակ* [*lisatsak*] and *պսսսսսսս* [*patuhan*], of which *կրկիկ* [*yerdik*] and *լիսսծակ* [*lisatsak*] are native Armenian words, and *պսսսսսս* [*patuhan*] is related by origin to the Persian word *paturhānā* (*պսսսսսս*) and has been used mostly as a designation of the concept "niche." Over time, the *պսսսսսս* [*patuhan*] version of the word *պսսսսսս* [*patuhan*] began to be used in the dialects to denote the concept of *լսսսսսս* [*lusamut*] (window). In the dialects, there are also the borrowed words *իսսսսսս* [*panjara*], *շիբակ* [*shybak*], and *շիմատ* [*shymat*] denoting the concept of *լսսսսսս* [*lusamut*] (window). The concept of *պսսսսսս* [*patyshgamb*] (balcony) is expressed by the mostly borrowed words *շիսսսսս* [*shushaband*], *սյվս* [*ayvan*], *բսկն* [*balkon*], and *իթս* [*peqa*] in the dialects of Armenian. The word *կրկսսս* [*yeresbast*] (*կրկսսս* [*eoreospats*]) is noteworthy in the Van dialect: it has been formed due to unique linguistic thinking, as a designator of the concept *պսսսսսս* [*patyshgamb*] (balcony).

Mesropyan H., Plant Names in Gh. Alishan's Work "Ayrarat: the natural world of Armenia". - In the article we have presented the names of plants of the topographic third tome of Gh. Alishan's "Ayrarat: the natural world of Armenia", which, according to the presentation of the historiographic style, mainly act as botanical scientific terms. Therefore, the author also mentions their Latin names in the book. We divided the names of Ayrarat plants into two main groups with corresponding subgroups: a) the names of specific plants, as well as the names that are associated with the concept of "plant", b) proper names made up of the names of plants. The study shows that the topography of Alishan "Ayrarat: the natural world of Armenia" not only provides valuable information about history, geography, structures of medieval architecture, flora, folklore, etc. Armenia, but it is also quite rich in plant names. Especially numerous are those toponyms that are composed of the word "flower", with different names for flowers and trees. A number of neologisms

compiled by Alishan did not find a place in the famous dictionaries of the Armenian language.

Mesropyan H., Armenian as an Intermediary Language and a Means of Understanding in the Current Era of Globalization. - In the article, we have presented the features, problems and methods of teaching the Armenian language to foreign students based on our experience. We drew parallels between the teaching methodology of the Armenian language as a non-native to foreign students studying in Armenia and abroad, students of different nationalities from the Thracian University and New Julfa. We emphasized the great role of teaching the Armenian language in the era of globalization, and noted that with the help of the Armenian language, spiritual unification occurs between representatives of various ethnic groups and nationalities, a connection of tolerance and intercultural communication is created.

Vardanyan A., The Interdialect of North Goghtn. - The territory of Nakhijevan, covering the provinces of Goghtn and Nakhchavan of the Vaspurakan ashkhar, the Sharur province of the Ayrarat ashkhar, and the Jahuk and Yernjak provinces of the Syunik ashkhar of historical Armenia, being the crossroads of various ethnographic regions, and repeatedly being subjected to mass migrations of the population, possessed an exceptional variety of dialects. On the eve of the events of 1918-1920, when the majority of the population were Armenians, the territory of Nakhijevan covered about seventy Armenian settlements, cities, and villages. The overwhelming majority of the population spoke the dialects of the settlers who had settled in the territory since 1828 - the Khoy dialect (33 settlements), as well as the Maragha dialect (3 settlements). Local dialects have also survived - the Agulis dialect (7 settlements), the Jugha dialect (1 settlement), the Ararat dialect (4 settlements), the Artsakh-Syunik dialect (6 settlements), the Jahuk-Vayk interdialect (2 settlements), and the subdialects of North Goghtn (6 settlements). As a result of internal displacements of the population, inter-subdialects were also formed - Julfa (Jugha-Khoy), Ordubad (Agulis-Maragha-Khoy). The only unexplored dialectal unit of the territory of Nakhijevan is a group of subdialects of the northern villages of the historical province of Goghtn - Bist, Mesropavan, Vohoghi, Ramis, Paraka (in the past also Khurst), which show a rather close linguistic relationship. In this study, the author applied to these

dialects the principle of multi-character classification developed by Gevorg Jaukyan and found out that the phonetic and morphological features of the subdialects mentioned show quite close proximity. The low level of differences between the characteristics (only 5.5-9.5 units) indicates that these five subdialects of North Goghtn can be considered as subdialects of the same dialect or interdialect, which fully corresponds to the interval of 0.5-22 unit differences established by G. Jahukyan. The position of the subdialects of North Goghtn with respect to neighboring dialects the author also clarified by applying the principle of multi-character classification. As the comparison criteria, chose the traditional autochthonous dialects geographically closest to North Goghtn – Agulis, Artsakh-Syunik and Meghri. The results of the comparison show that the subdialects of North Goghtn have the closest relationship with the Artsakh-Syunik dialect (the difference is 21.5 units, which is close to the border between dialect and subdialect), with the Meghri dialect (the difference is 23 units), and the Agulis dialect (the difference is 25 units), therefore, called to them as the interdialect of North Goghtn.

Vardanyan A. Realities of the Middle Armenian in the Jahuk-Vayk Interdialect.— The speakers of the Jahuk-Vayk interdialect (settlements of the historical provinces of Vayots Dzor, Jauk, the northern part of the Nakhtchavan province) have historically consolidated linguistically and developed in the era of the Middle Armenian language (10-17 centuries) and more closely retained a number of properties of the Middle Armenian: the presence of the sound *f* not only in a combination of sounds *ho* at the beginning of words – *ho* > *fo* (*hnq hoğ* (“earth”) > *foq foğ*, *hnrtq horel* (“to bury”) > *foril* foril, but also *v + h = f* (*Արևիստ Arevhat* > *Արեֆստ Arefad*, *հավաքել havak’el* (“collects”) > *վհաք’իլ vhaq’il* > *ֆաք’իլ fak’il*; in the nominal declension system there is the declension indicator *o* (*քամի k’ami* (“wind”) - *քամօ k’amo* (“wind”), *մրդանի mardani* (“ring”) - *մրդանօ mardano* (“rings”); the ending *e* of the instrumental case (*սար sar* (“mountain”) - *սարէ(ն) sare(n)* (“from the mountain”), *Աստօձ Astoj* (“God”) - *Աստանէ Assane* (“from God”); future participle with the ending *o* (*քննալ k’anal* (“to go”) - *քննալօ էմ k’analօ em* (“I will go”); a considerable number of autochthonous and borrowed words from the times of the Middle Armenian language – *էլլօր ellor* (“the day after tomorrow”) < *այլօր aylor*,

կոկոնւմ kugum ("bud") < կոկոնն kokomn, պէլի peli ("godfather's father") < պայլ payl, պապոն padron ("father-in-law") < պապոն patron and others.

Vardanyan A., Etymology of the Toponym "Shushi".— The most reliable variant of the etymology of the name of the fortified city of Shushi is the derivation of this toponym from the word *shosh* ("tree shoot", "high place", "height, height") of the Artsakh dialect. This word in the dialects of the Armenian language also appears in the forms *shush* ("upright, sheer") and *shish* ("top of a tree"). Since in the Artsakh dialect the vowel *u* alternates in monosyllabic words and becomes *o* (*kuzh* ("jug") - *koz*, *sut* ("lie") - *sot*, *tun* ("house") - *ton*, *push* ("splinter") - *posh* etc.), probably from the original version of the word *shush*, and the form *shosh* originated in the dialect. The name of the village *Shosh*, located not far from Shushi, also clearly follows from the latter. The word *shosh* (*shush*, *shish*), although not transmitted in the grabar, however, probably belongs to those words that in ancient Armenian had a diphthong *iu* and passed into dialects with simple vowels *i* or *u*, as instead of the word *aliur* ("flour") in ancient Armenian dialects there are the forms *alur* and *alir*, instead of the word *siun* ("column") - *sun* and *sin*, instead of the word *hariur* ("one hundred") - *harur* and *harir*, and instead of the word *shiush* there are forms *shush* and *shish*. By the way, the variants *shosh*, *shush* with the meanings "top of the tree", "high place" are predominantly common in the dialects of Artsakh-Syunik, and the variant *shish* - in the dialects of the autochthonous dialect of Northern Nakhijevan and Vayots Dzor (Jahuk-Vayk interdialect) - with the meaning "top tree". In fact, the names of the fortress in the past - *Shushi berd* or *Shoshi berd*, *Shoshi kala*, *Shoshi sghnakh*, as well as *Karaglkhi berd*, are equivalent, since they all mean "fortress of heights", and they clearly take into account the geographical position of Shushi. Shushi, which has become a fortress city over the past few centuries, continued to bear the name of the fortress - in the genitive case. The genitive case of Armenian toponyms in both Old Armenian and Middle Armenian, and in most dialects of the Armenian language is compiled mainly with the declension indicator *a* (Yerevan-Yerevana, Van-Vana, Jahuk-Jahka, Gardman-Gardmana, etc.), therefore, undoubtedly, Shushi should have also had a variant of the form of the genitive case *Shusha*, which is also evidenced by the form *Shushva* used in the Artsakh

dialect today. Consequently, the Azerbaijani version of *Şuşa* has absolutely nothing to do with the word *shusha* ("glass") of the Azerbaijani language, as they believe (according to the Azerbaijani "etymology" – the city got its name allegedly because of the clean "like glass" air, moreover, in the word *şüşə*, borrowed from Persian, both vowels are palatal, and none of the vowels of their city name is palatal).

Vardanyan A., Ethimology of the Plant Name "Tənəjri" of Artsakh Dialect.– The connection of the տընջըրի *tənəjri* variant of the plant name *unu* *sosi* ("platan") used in the Artsakh dialect with the variant *նաւնաւր(ի)* *čandar(i)*, attested in the primary sources of the past (Yeghishe, Vardan Areveltsi, Kirakos Gandzaketsi and etc.) noticed Hrachya Martirosyan and etymologized it as a generalized form of comparison, composed of the words *čandidan* ("tremble, flicker") and *dār* ("tree") of the Middle Persian language – *čand dār* ("trembling tree"). Hasmik Hmayakyan considers obvious the similarity of the names of the cathedrals *susi* – religious buildings dedicated to the god Khaldi of the Ararat kingdom (Urartu), with the name of the plant *sosi*, as well as the connection with the Tree of Life. As the name of the plant *sosi* comes from the name of the cathedral *susi*, with the same regularity and logic *tənəjri* can come from the genitive case of the word *տաւնաւր* *tačar* ("temple") in the Armenian language – *տաւնաւրի* *tačari* and have the meaning "temple tree" (*տաւնաւրի* *tačari* > *տաւնաւրի* *tačari* > *տաւնաւրի* *tanjari* > տընջըրի *tənəjri*), and the variant *նաւնաւր(ի)* may be the result of the latter's metathesis (*տաւնաւրի* *tačari* > *նաւնաւրի* *čadari* > *նաւնաւրի* *čadari*).

Vardanyan A., Ethimology of the Ethnonym "Zok".– Etymology of the ethnonym *Zok* (speakers of Agulis dialect of the Armenian language) was studied by many researchers, but to this day the question still remains insufficiently studied. Nicholas Marr and Ararat Gharibyan derived this ethnonym from the ethnonym *sak* Scythians. Kerovbe Patkanyan, Sargis Sargsyants and Argam Ayvazyan believed that the ethnonym *Zok* is just a nickname derived from the pronouns *hok*, *dok*, *nok* ("this", "that") used in the dialect with definite article *z* - *zhok*, *zdok* *znok*. According to Manuk Abeghian, the ethnonym *Zok* is derived from the form *Zohak* named after the mythical Median king *Azhdahak*. This version was supported by Leo and Sergey Umaryan. The material provided by the Agulis dialect, as well

as the testimony of Movses Khorenatsi, the father of the Armenian history, suggest that this version can be considered the most likely one.

ISSUES OF HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE ARMENIAN LANGUAGE

Grigoryan S., A Semantic Study of the Proper Names of the "Book of Questions" of Grigor Tatevatsi. – The article presents a complete list of the proper names of Grigor Tatevatsi's "Book of Questions". Taking into account that Tatevatsi testifies them in the context of rich historical information, the examination of the list acquires an source study value on the one hand, and it can be seen as a dictionary of personal names on the other hand.

Grigoryan S., Word-Semantic Groups of Vocabulary of "Winter" and "Summer" Volumes of Grigor Tatevatsi's "Book of Preaches" as a Unique Expression of Language Thinking. – The "Winter" and "Summer" volumes of Grigor Tatevatsi's "Book of Sermons" are notable for their abundant use of synonyms, antonyms and homonymous words. From that point of view, the language of "Book of Sermons" is rich, opulent and original. The skillful use of stylistic devices characteristic of public speaking and rhetorical speech is generally specific to Tatevatsi's works. In the works of the great theologian, in the semantic groups of words, the majority of examples are synonyms and antonyms; homonyms are extremely rare. From this point of view, the "Winter" and "Summer" volumes of "Book of Sermons" are no exception. If we take into account the mainly interpretative nature of Tatevatsi's works, the presence of a large number of synonyms is natural.

In various works, Tatevatsi also defines antonymy, characterizing the phenomena denoted by antonyms as "intra" or "opposite". He also notes that "phenomena at the opposite pole" are denoted by antonyms.

Grigoryan S., Bishop Babgen Kuleserian's "Islam in Armenian Bibliography" and Grigor Tatatsi's "Against Tachkats". – The article presents information and data on how the chapter "Against Tachkats" of

Grigor Tatevatsi's "Book of Questions" became included and published in Babgen Kuleserian's work, how the publication interrupted and the chapter remained unpublished. It is noted that if it were not for the interest of Babgen Kuleserian and his great dedication to research work, it is possible that the researchers would not have the complete version of the "Book of Questions" until now.

Hovhannisyan L., Archaic Verbs of Kharabakh (Artsakh) Dialect. - The dialect contains many words with Indo-European roots that are not mentioned in the ancient Armenian language. Forms based on the past perfect tense of grabar and the dialectal ones have some similarities and differences. Irregular verbs and their conjugations are also archaisms.

Hovhannisyan L., On Toponym *Bagaharj*. - The toponym *Bagaharj* was first mentioned by Agatangeghos considering it a Parthian word. It is believed that *Bagaharj* is the name of the village. It can be assumed that there is a syntactic anomaly in the context (which is typical for the Old Armenian language), and the word does not refer to a village but to a pagan temple in the village.

Hovhannisyan N., Phraseological Units in 18th Century Handwritten Dictionaries of Synonyms. - Catalogs of manuscripts by Matenadaran named after M. Mashtoc are attested by five 18th century manuscripts, in which the handwritten dictionaries of synonyms are generalized. Considering the synonymous rows of handwritten dictionaries, there is a phenomenon that linguists consider it specific to synonymous rows in modern Armenian: sometimes synonymy is expressed not only by one word (synonymous), but by a whole word, a phraseological unit.

In the course of the study it becomes clear, that phraseological units occur in synonymous rows of handwritten dictionaries, are taken from Armenian independent and translated literature.

In article allocated phraseological units recorded in the Bible, in other works, in different dictionaries published in the 18th century and later. The phraseological units, not attested in the dictionaries of Old Armenian, such as *կշռաբեկ/կաշռաբեկ լինել, ի սուսերի սատակել, սուգ զգենուլ, ննջել ի տէր, լեզուն ի քիմսն կցել, մարդ ելուզանել*, are discussed.

Hovhannisyan N., Structural Features of Handwritten Dictionaries of Synonyms Attested from 18th Century. - The catalogs of manuscripts by Matenadaran named after M. Mashtoc are attested by five 18th-century manuscripts, in which the handwritten dictionaries of synonyms are generalized. Compared to handwritten dictionaries of previous centuries, 18th century handwritten dictionaries have alphabetical layout of words, new synonymous rows and capital words, as well as synonymous rows represented by several rows. These handwritten dictionaries are allocated by synonymous series that include the concepts differing by type, composite verbs, descriptive expressions and phraseological units.

Khachatryan Valentin, The Vocabulary of the 13-th Century Colophons. - In the framework of this study, the author examined the vocabulary of the 13-th century colophons of Armenian manuscripts. First the words that were widely used in the colophons are presented, conditioned by the content-stylistic features. Then, the dialectal realities, the words of foreign origin, the words with phonetic and vocabulary differences compared to ancient Armenian are separated and examined. Also referred to hundreds of words and word variants not recorded in any of the well known dictionaries are referred to.

Mkhitaryan G., A Cognitive Approach to the Study of Musical Terms. - Among the most promising areas of terminological research, cognitive music terminology is important not only for studying the peculiarities of the development of musical terms' scientific cognition but also for studying the ways of development of human culture in general.

The cognitive direction also provides a different perspective on the interpretation of terminology. To describe musical terminology the cognitive approach requires to study terminological units as certain cognitive structures.

The term has potential, varied resources for expressing musical knowledge, and it is inextricably linked to the cognitive processes of cognition of the world around us. Musical terminology's cognitive feature is also its ability to provide accumulated information over several centuries.

The study of musical terminology from the perspective of the cognitive approach involves building a conceptual model of a particular

mental structure and determining the relationship between its various levels. Therefore, the musical terminological system as structured classification groups of terms related to the subject area "music", where the specificity of the musical term refers to a particular group. The systematicity of musical terminology is expressed in the presence of systemic relationships between specific terminological units.

The obtained information can be a key to understand socio-historical events, to present the process of formation of professional-scientific knowledge in general, and terminological systems in particular.

Mkhitaryan G., The Cognitive Feature of Musical Terms. - The general characteristic of a musical term depends directly on the state of the language of science and technology, on the trends of language development. Accordingly, changes in science lead to changes in scientific views and to the creation of new terms and methods of their study.

Music terms are formed by means of language on the basis of already existing concepts, and the essence of terminological information is that one object contains information about another object.

The cognitive feature of the musical term is that it, as a unit of professional-scientific knowledge, is not only the object of cognition, but also the result of the thought process associated with cognition. The thought process is captured by the specific definition of the object being termed. The semantics of words is precisely the phenomenon in which two areas particularly closely overlap: logical content, through the concept; and lexical content, through meaning. It is important to note that at all stages of concept formation, in turn, two stages can be distinguished: a) isolating a subject in the process of cognition, b) establishing regular connections and relations between them. The general linguistic features of musical terms have allowed the author to show common and special features of individual consciousness and worldview of native speakers of the Armenian language, which are embodied in the terms and allow to draw conclusions about the national, cultural, and social picture of the language speakers. In author's opinion, the study of musical terms from the point of view of the method of their creation and formation allows to fulfill the main task of the cognitive approach, namely, makes it possible to explain how the knowledge of the world occurred, the result of which can be

considered a functioning system of musical terms, how a specific concept of the term was fixed.

A music term expresses a certain concept, which is the exact meaning of the term itself. From the standpoint of cognitive terminology, the musical term is seen as a dynamic phenomenon that is born, formulated in the process of cognition (cognition), the transition from a concept - a thought category - to a verbalized concept. The cognitive feature of the musical term is that it, representing a unit of professional and scientific knowledge, is not only the object of cognition, but also the result of the thought process associated with cognition.

The cognitive approach to the analysis of term elements allows to mention that any term emerges as a nominative unit that fixes a certain structure of consciousness, and evokes specific associations, impressions, pictures, or specific types of representations.

Sirunyan T., The Lexicon of the Works Created in the Unitary Center of Krna: neologisms and latinizms. - The article explores the neologisms and latinizms of the authorial and translated works created in the unitary center of Krna. The features of formation of the neologisms, their derivative and complex moulds are described in comparison with the Latin originals, the principles of transliteration of the latinizms are explained. There is a glossary attached to the article, including about 500 words from the mentioned works, which are not evidenced in the New Dictionary of the Old Armenian Language.

Tadevosyan H., New Semantic Manifestations of Words Typical of Middle Armenian in the Work "Girk Vastakots". - This article studies new meanings of words (56 words, 62 meaning), which were used in the work "Girk Vastakots" (13th c.). This work is a translation from the Arabic version of "Geoponics", which is one of the significant examples of medieval Armenian translation literature and serves as an important source for the study of the Middle Armenian language.

The words acquiring a new meaning, mainly refer to agriculture and everyday economy. They are represented by three groups: new meanings resulting from 1. interchanges of parts of speech, 2. expansion of the words' lexical meaning, 3. narrowing of the words' lexical meaning.

Most of these new semantic manifestations were used in the Middle Armenian language, only sixteen of them, being active, were preserved and were recorded in the dictionary of the Modern Armenian language.

Eighteen of new semantic manifestations (mainly unique expressions caused by the expansion of vocabulary) were not included in the "Dictionary of Middle Armenian". Seven of these words were not recorded in any dictionary. It should be noted that the new meanings, which have not found a place in the "Dictionary of the Middle Armenian Language", were not used in the following centuries. In some dialects of the Armenian language only the words "մկրստ" (grapevine sprout) and "քշտիլ" (to rub) can be used.

Tadevosyan H., General Characteristics of the Vocabulary of the Work "Horses' Cures Book" (13th c.). - The article discusses the vocabulary, in particular medical words - names of diseases, plants, medicaments, anatomical words, names of horses and words describing horses too, that were used in 13-th century medicine book "Horses' Cures Book". This work is of great interest from the point of view of Middle Armenian vocabulary observation. In this medical books there were used numerous newly-formed, newly-semantic and loan words with medical term value, as well as some colloquial, dialect words and words of unknown origin, that are not used in medical books of previous centuries. Some of them are preserved and recorded in Modern Armenian explanatory dictionaries.

Torosyan H., Structural-Semantic Peculiarities of Phraseological Units with Component *Dog* in Armenian and Persian Languages. - The article discusses phraseological units with component *dog* in Armenian and Persian languages. From the structural point of view these units are nominative (two-component, three component, four-component) or communicative phraseologisms which express person's or subject's quality. From the point of view of semantic equivalency these units have equivalents and analogues.

Torosyan H., The Peculiarities of Teaching Armenian as a Foreign Language (by the example of Persian-speaking audience) - The choice and application of language teaching methods and approaches mainly

depend on the goals of its teaching and mastery. Therefore, in each case, the teacher and the student choose which approach or method to use.

The article presents the peculiarities of teaching Armenian as a foreign language, which are based on traditional and communicative approaches to language teaching. These methods, complementing each other, make overcoming of understanding and mastering of a foreign language easier.

The following realities are noticed during the teaching Armenian to the Persian-speaking audience.

- existence of numerous borrowings from Iranian languages in Armenian,
- similarities and differences of syntax and morphological levels, language thinking of Persian and Armenian.

КРАТКИЕ АННОТАЦИИ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ И НОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ
ВОСТОЧНОАРМЯНСКОГО И ЗАПАДНОАРМЯНСКОГО ЯЗЫКОВ

Аракелян К., Лингвостилистические особенности пословиц и поговорок в сатирических романах Ншана Пешикташляна.- Армянская сатирическая литература имеет богатые традиции. Сатирический жанр достиг своего апогея в XIX-XXвв., в частности, в творчестве западноармянских писателей Акопа Пароняна и Ерванда Отяна. Традиции западноармянской литературы были переняты писателями Диаспоры и в их числе Ншаном Пешикташляном, который более известен как сатирик.

Автор статьи обстоятельно рассматривает особенности употребления пословиц в сатирических романах видного армянского, зарубежного писателя-сатирика Ншана Пешикташляна, отмечая, что иногда писатель использует пословицу или поговорку как эпиграф или как умозаключение. Иногда он использует их с точностью, иногда применяет их варианты, а иногда сам создает варианты. Отдельно выделены пословицы и поговорки, являющиеся авторскими нововведениями.

В статье рассматриваются средства образности в поговорках и пословицах – заимствования, метафоры, сравнения, и др. Согласно статье, для стилизации речи Пешикташляна использует идиоматические варианты фразеологизмов, он также использует библейские выражения, которые в течение столетий приобрели значение пословиц и употреблялись в речи в самых разных ситуациях, в том числе и в таких случаях, которые далеки от первоначального смысла. В сатирических пьесах встречаются думы сатирического характера, которые составлены по принципу пословиц и поговорок.

Автор статьи делает вывод, что данные единицы способствовали выразительности сказанного, стилизации речи, образности.

Аракелян К., Характерные имена Спасителя в Слове о Кресте, Хримяна Айрика.- Автор статьи представляет одно из произведений Хримяна Айрика, одну из жемчужин армянской духовной литературы- «Последняя неделя Иисуса и Крестная проповедь», в которой говорится о событиях последней недели земной жизни Иисуса -тайной вечери, распятии, погребении, воскресении, а также вознесении. В статье указывается, что проповедь написана в своеобразном стиле, больше похожем на беседу человека с Богом или автора со Спасителем. Автор выражает свое восхищение и благодарность Спасителю, также давая Ему различные имена.

Большинство имен, данных Христу в Крестной проповеди, тесно связаны с Библией. В статье эти названия условно разделены на несколько групп - абстрактные существительные, прилагательные, которые используются вместо имени. У них, в свою очередь, есть много интересных характеристик — наречий. Есть имена, а также имена-выражения, которые подчеркивают понятие служения Христа, указывают на силу Бога Христа, выражают идею Христа как главы Церкви, подчеркивают абсолютную истину Иисуса, божественную мудрость и визионерская мудрость.

Асоян Т., Вопросы взаимоотношения грабара и ашхарабара в работе А. Айгняна "Аналитическая грамматика ашхарабара или новоармянского языка". - Автор статьи рассматривает представления и толкования А. Айгняна, одного из отцов Конгрегации мхитаристов в Вене, об историческом развитии армянского языка, языковых качествах, пониманиях и комментариях относящихся к их взаимоотношениям, в западноармянском языке в 19 веке. Процесс развития нового литературного армянского языка во многом был обусловлен исторической, общественно-политической ситуацией, ориентациями интеллигенции, и деятелей культуры, и что представители Конгрегации мхитаристов изучали проблемы развития и нормирования западноармянского и его формирования как нового литературного армянского языка.

В статье представлены взгляды А. Айгняна об историческом развитии и изменении армянского языка, древнеармянском и новом литературном языках, о языковых особенностях и общественном и личном восприятии их применения. Представлен беспристрастный

подход лингвиста к важнейшим вопросам, волнующим западноармянскую интеллигенцию. С этой точки зрения безусловно ценным вкладом в арменоведение является "Аналитическая грамматика" А. Айтняна.

Асоян Т., Асоян И., О вопросах обучения синтаксическим конструкциям в средней школе. -В статье представлены особенности процесса обеспечения эффективного обучения и систематизированного, всестороннего предоставления синтаксических знаний. Отмечается, что вопросы эффективности обучения в общеобразовательных школах всегда должны быть в центре внимания государства. Социальный прогресс во всех сферах человеческой деятельности требует нового отношения и подхода к образовательной сфере, новых программ обучения, технологий и моделей. Язык обучения в РА – армянский, поэтому необходимо уделить серьезнейшее внимание вопросам преподавания армянского языка, понимая, что основой овладения программными материалами других предметов является знание армянского языка. Учитывая вышеизложенное, в статье рассматриваются некоторые вопросы, связанные с преподаванием армянского языка. В частности, с целью обеспечения усвоения учащимися знаний о синтаксической системе языка, необходимо сочетать изучение синтаксических конструкций с другими структурными компонентами языка, обеспечивая научность знаний, системность, всесторонность, доступность и обуславливать их тем, что в центре синтаксического изучения находится предложение, без которого невозможно выражать и передавать мысли:

Таким образом, в статье подробно представлены основные пути обучения, которые будут способствовать эффективному усвоению синтаксических знаний.

Асоян Т., Брагина Н., Дискуссия как метод формирующий мотивацию учащихся. -В статье представлены экспериментальные результаты применения метода дискуссий при обучении родному языку в начальных классах. Разработана пошаговая последовательность, которая была опробована в четвертом классе средней школы Гагарина. Основная цель заключалась в том, чтобы проверить, насколько применение данного метода способствует формированию

целестремленности (мотивации) учащихся. Результат дает возможность подтвердить, что дискуссионный метод помогает формировать и развивать целестремленность учащихся. Следует отметить, что метод дебатов отнимает много времени и предполагает определенную подготовительную работу как учителя, так и учащихся.

Он тренирует ум, а также развивает устную речь, создает многоуровневое понимание коммуникативных навыков.

Барсегян А., Проявления видов синтаксического сочетания в языке произведений А. Бакунца (согласование). - В статье представлены и рассмотрены примеры согласования подлежащего и сказуемого, в языке сочинений А. Бакунца, характерные народной, разговорной речи.

Согласно статье, согласование проявляет особенности, обусловленные семантическими свойствами средств выражения подлежащего и сказуемого. Грамматическая категория согласованности являющаяся синтаксической, обеспечивает множество особенностей, часто из-за смысловых свойств средств выражения подлежащего и сказуемого. Выраженное собирательным существительным подлежащее, как правило, требует сказуемого в единственном числе. Подлежащее в единственном числе, имеющее определение, выраженное числительным, требует сказуемого и в единственном, и во множественном числе, в зависимости от актуализации подлежащего (употребление определяющим артиклем или без него).

Согласно статье, условие связи соглашения проявляет особенности, обусловленные семантическими свойствами средств выражения подлежащего и сказуемого.

Барсегян А., Проявления способов синтаксической связи (примыкание, управление) в языке сочинений А. Бакунца. - Автор статьи, рассматривая способы синтаксической связи в языке сочинений Аксела Бакунца, приходит к выводу, что для языка сочинений Бакунца характерны предложения с постпозитивными определениями, а примыкание и управление обусловлены влиянием диалекта и разговорного языка.

Галстян А., Новые слова в лексике современного армянского языка. - В статье рассматриваются разные аспекты образования новых слов - неологизмов в современном армянском языке, выделяются основные модели их образования, исходя из материалов словаря "Новые слова" (вып. 1-4, Ереван, 2015-2020).

Галстян А., Вопросы семантического исследования новых слов. - В статье представлен экстралингвистический и интралингвистический процесс создания новых слов в языке. Отмечается, что язык отвечает на необходимость языкового выражения концепта прежде всего с помощью профессиональных словообразований, варианты выбираются в ходе внутрисистемных развитий языка, которые автор рассматривает на примере ряда концептов ("кондиционер", "менталитет", "эндокринолог") и взаимодействием варианта новых слов и укреплением одного (или нескольких) из них в языковой системе. Также исследуется внутренняя форма новых слов, означающих тематическую группу цветоименований.

Гамоян Л., Синонимия в смысловой тематической группе "одежда". - Исследуя синонимы семантической (тематической) группы одежда, автор статьи выделяет синонимические слова как отдельные образования, учитывая их происхождение, часть речи, словообразование и т.д. Соответственно, был сделан вывод, что синонимы, обозначающие понятие одежда, отличаются от однозначных слов не только значением, но и семантическими связями и отношениями между компонентами синонимического ряда, различными семантическими градациями, стилистико-выразительными функциями и другими особенностями.

Гамоян Л., Многозначность в семантическом поле "Одежда". - Многозначные слова семантической (тематической) группы одежды классифицируются в статье по количеству лексических значений (двузначные, трехзначные, четырехзначные и т.д.), по частям речи и по словообразовательным моделям. Рассматриваются отношения между первичными и вторичными (также метафорическими) значениями этих слов и их историческое развитие. Обращается внимание как на многозначные нововведения, так и на многозначные фразео-

логические единицы, составленные из слов семантической (тематической) группы одежды.

Гамоян Л., Однозначные слова в семантико-тематической группе «Одежда». - Автор статьи отмечает, что однозначные слова смысловой (тематической) группы *одежда* - не так уж малы. Выделяются простые, сложные и производные однозначные слова, представлены однозначные фразеологизмы и новообразования, составленные из этих слов.

Автор статьи замечает, что при семантических изменениях многие однозначные слова могут семантически разветвляться и становиться многозначными, и наоборот.

Килерчяна Б., Процесс обучения западноармянскому языку в гибридном формате. - В статье рассматриваются актуальные вопросы сохранения западноармянского языка в школах и арменоведческих учреждениях диаспоры и преподавания родного языка в школах. А поскольку в этих школах/учреждениях наблюдается дефицит западноармянских специалистов, то, по мнению автора, смешанное (гибридное) обучение может в некоторой степени разрешить проблему.

Нерсисян В., Употребление слов *տնօրենություն* и *տնօրինություն* в армянском языке. - Слова *տնօրենություն* и *տնօրինություն*, широко используемые в современном армянском языке, образованы от существительного *տնօրեն* (*директор*). Указанные слова идентичны по своему образованию и различаются формально тем, что первое является фонетическим видоизменением, а второе – нет. Различные точки зрения в отношении указанных лексем обусловлены лишь употреблением их в значении «ղեկավարություն» ("руководство"), которое в настоящее время заменяет лексему ղիրեկցիա (дирекция), широко используемую в советское время. В статье предпринята попытка выяснить смысловые различия и использование данных слов в армянском языке с опорой на словари, в которых представлена лексика армянского языка, теоретические труды, а также Восточноармянский национальный корпус (ВАНК).

Нерсисян В., Анализ проблем словообразования в трудах Степаноса Паласаняна. -В деле научного изучения восточноармянского ашхарабара (новоармянского языка) большую роль сыграл выдающийся арменовед Степанос Паласанян (1837-1889), труды которого посвящены как армянскому языку, так и армянской литературе и культуре. Целью исследования является выявление предпосылок и основ формирования учения о словообразовании ашхарабара (новоармянского языка). К проблемам словообразования Степанос Паласанян обращался в своих трудах "Общая теория нового восточноармянского письменного языка" («Հնդհանուր տեությունիւ արեւելեան նոր գրութիւն լեզուի հայոց») и "Аналитическая грамматика родного языка" («Բնական բերականութիւն մայրենի լեզուի»). Определенный интерес представляют отрывки, относящиеся к отдельным частям речи, которые детально рассмотрены в данной статье. К аффиксальным словам, как и Айтынян, применяет термины փոխգոյացիական բառեր или փոխգոյացիական բառեր. В целом, в трудах Паласаняна нет заслуживающих внимания новшеств в области словообразования: можно сказать, что лингвист собрал и обобщил основные закономерности словообразования восточноармянского языка, таким образом положив начало разработке нового литературного восточноармянского языка, иногда демонстрируя также различия в сравнении с реалиями древнеармянского литературного языка.

В. Нерсисян, Рассмотрение вопросов словообразования в произведениях Степаноса Паласаняна (статья). - Автор статьи представляет предпосылки и основы становления учения о житейском словообразовании, в частности рассматривая выражение вопросов словообразования в трудах известного арменоведа Степаноса Паласаняна (1837-1889).

Отмечается, что св. Паласанян, характеризуя звук, слог и слово во 2-й части работы «Грамматическое число родного языка», также представляет состав слов и значение, краткую ссылку на несколько правил состава производных слов. Он также рассмотрел вопросы лексики, представляя части речи с соответствующими цитатами.

Подводя итоги исследования, автор статьи приходит к выводу, что основной материал, относящийся к лексике, представлен как в

«Общей теории современной восточной письменности», так и в разделе «Экзаменационная грамматика родного языка» в зарослях. Во втором, помимо теоретического материала, к каждому разделу даются еще и практические задания. Особый интерес представляют разделы, касающиеся отдельных частей речи, которые подробно рассматриваются в статье. В целом в произведениях Паласяняна нет заметных новаций, и можно сказать, что языковед свел воедино и обобщил основные закономерности восточноармянского словаря, заложив тем самым основу для научной разработки этой части нового литературного языка, иногда также показывая различия по сравнению со старым литературным армянским языком.

Новые слова, Выпуск 6. - Шестой выпуск серии "Новые слова" содержит 2000 словарных единиц. Представленные слова, не отображены в толковых словарях, а также в словарях неологизмов армянского языка. В приложении представлены 60 новейших аббревиатур, приведены их объяснения и примеры употребления.

Новые слова в западноармянском. Том 1. - Словарь содержит около 1000 неологизмов, которые были отобраны из литературных и научных источников, переводов, газет и журналов, а также из интернета и других ресурсов, и которые не зафиксированы в нынешних западноармянских словарях. В словаре после ключевого слова указаны принадлежности лексических единиц к той или иной части речи, а также область их использования, дается описание лексических единиц на западном и восточном вариантах армянского языка, с примерами и указаниями на источник.

В словарь не входят варианты слов с фонетическими изменениями, поскольку они не рассматриваются как новые лексические единицы.

Папикян С., Изучение характерных заимствований арабского происхождения (статья). - Согласно статье, характеристические вариации арабского происхождения в основном употребляются, когда речь идет о типичных вещах (реалиях) какого-либо народа, представляющих собой понятия, именующие чужую культуру, вещи, обычаи. Тем более что судьба у них разная. часто может получить

международную популярность, сохраняя при этом определенный национальный оттенок. Некоторые характерные заимствования арабского происхождения перешли в армянский язык через турецкий или персидский.

В статье характерные заимствования арабского происхождения классифицируются по следующим группам: слова, связанные с религией, искусством-литературой, органами государственного управления, одеждой, нарицательными именами.

Предполагается, что среди особых вариаций арабского происхождения много слов религиозного характера. Встречаются и менее употребительные слова, такие как мамбар «сцена мечети», зехет «мусульманский религиозный», малум «чтец мусульманской религии, учитель, имам».

Папикян С., Исследование экзотизмов. Среди заимствованных слов особое место занимают экзотизмы, которые являются понятиями, служащими для передачи чужой культуры, предметов и привычек, которых нет в заимствующем языке, и их использование позволяет понять ментальную структуру и культурные особенности данной нации. Особенно они встречаются в переводной литературе.

Экзотизмы можно рассматривать с разных точек зрения: по происхождению, по сферам (религия, оружие, спорт, орган государственного управления, денежная единица, способ обращения, одежда, национальные танцы, звания, литературные жанры, блюда, напитки, жильё, и т. д.), по изменению значения слова и т. д.

В статье исследуются некоторые экзотизмы, относящиеся к тематической группе "солдат-армия". Наблюдались следующие слова, перешедшие с тюркских языков на армянский: "аскяр, башибозук, кзлбаш, яничар, чавуш, орда", с персидского: "моджахед, шахид".

Саргсян Н., Аббревиатуры современного армянского языка. В статье рассматриваются новейшие аббревиатуры, образованные посредством изменений в политической и социальной сферах. Кроме слоговых, буквенных и смешанных аббревиатур, есть и локальные аббревиатуры, не имеющие широкое распространение.

Сафарян Т., Отклонения, связанные с семантикой в современном армянском языке. (статья)-По мнению автора статьи, отклонения, связанные со значением слова, чаще всего связаны со сходным произношением слов, синонимией или неправильным написанием. Рассмотрено и аргументировано, что отклонения могут возникать и за счет расширения значения слова, при этом необходимо тщательно соблюдать стилистические нюансы контекста. В смысловых отклонениях иногда

Сафарян Т., Отклонения в словообразовании, связанные с фонетическим составом в современном армянском языке.- В статье рассматриваются ошибки и отклонения, связанные с фонетическим составом слова, в большинстве случаев являются следствием идеентификации однокоренных слов, когда при словообразовании добавляются лишние звуки. Определенное количество составляют отклонения, связанные со звуковым составом слова, которые появились в результате ошибочного проглатывания звука. Ошибки, связанные с произношением двойных звуков, становятся закономерностью.

Группа ошибок относится к употреблению определенного артикля. Некоторые ошибки, связанные со звуковым составом слова, передались от формы грабара и его неверного восприятия. Ошибки разнообразны, но необходимо избежать их.

Сафарян Т., Глагольные отклонения в современном армянском языке, связанные с фонетической структурой.- В статье рассматриваются лексические ошибки, возникающие из-за сходства произношения слов. По мнению автора, в некоторых случаях может играть роль корневое окончание "н" грабара. Различают отклонения, вызванные ненужным добавлением артикуляции а и сокращением артикуляции в разговорной речи. Группа ошибок классифицируется при пропуске гласного среднего или конечного гласного. Среди других примеров опущения среднего гласного выделяют неправильное фонетическое изменение дифтонгов, характерное для дифтонга - уй. Рассматривается группа лексических отклонений, возникающих в результате добавления и изменения фонем и частиц.

Автор статьи приходит к выводу, что ошибки, связанные с фонетическим составом слов, могут возникать в результате сходства

произношения, ненужного добавления и сокращения звуков, суставов и артикуляций, изменения слов, а также, возможно, разговорного или грабарского происхождения.

Сукиасян О., Закарян О., К вопросу о самобытности армянских медицинских терминов (статья). - В статье рассматривается проблема самобытности литературного армянского языка, его причины и формы проявления, в частности, на примере медицинской терминологии. В результате соприкосновения и взаимодействия языков заимствования, регулярно входившие в армянскую речь подавляющим большинством, не нашли постоянного места в литературном языке, даже если и получили широкое распространение в разговорном языке, а постепенно или после того, как используемые в течение некоторого времени, они были заменены армянскими нововведениями. Литературный язык усваивает лишь немногие заимствования.

С целью выяснения соотношения заимствованных и незаимствованных терминов, а также временного, стилистического и функционального распределения, семантической, структурной и этимологической стратификации в статье медицинские термины классифицируются по употреблению армянских и иностранных вариантов.

Делается вывод, что основная часть армянской медицинской терминологии отличается своеобразием, так как эти термины представляют собой традиционно существующие слова в армянском языке или старые и новые образования, образованные посредством армянского словообразования. Эта самобытность имеет тенденцию расширения благодаря самоочищению.

Телян Л., Некоторые вопросы развития армянской терминологической лексики. - В статье показано, что во все периоды развития армянского языка его лексический состав, в том числе терминологическая лексика, непрерывно пополняется новыми единицами, прежде всего, за счет богатых словообразовательных возможностей, а по мере необходимости и за счет заимствований. Их соотношение регулирует языковую систему, и это обстоятельство обосновывается в статье на конкретных примерах терминологической лексики современного армянского языка. При этом также подчеркивается деятель-

ность специалистов-лингвистов, государственных и общественных органов, реализующих языковую политику, особенно в сферах употребления терминологии и терминостроения. Согласно этому автор статьи коснулся на страницах журнала «Известия и общественные науки» в 1969-1971 гг., посвященной вопросам армянской терминологии, в которой приняли участие наши видные лингвисты. Также представлены инициативы и публикации соответствующих отделов Института языка НАН, кафедры армянского языка ЕГУ и Государственной языковой инспекции, направленные на развитие и регулирование современной армянской терминологии и лексики в целом. Автор статьи также освещает деятельность основанного во Франции в 1993 году «Терминологического совета западноармянского, новоармянского языка» и изданные им три терминологических руководства, которые при должном профессиональном внимании могут способствовать развитию восточноармянской терминологии.

Телян Л., Норма современного армянского языка и язык телевидения. - Лингвистическое качество одного из наиболее эффективных средств массовой информации - телевидение, может дать представление о языковой культуре данного слоя общества в целом, а значит, как отмечает автор статьи, профессиональное наблюдение и оценка языка телепередач с точки зрения нормы современного армянского языка становится очень важным. В статье на основе достаточно богатого фактического материала представлены языковые нарушения и отклонения, зафиксированные автором в речи телеведущих и общественных деятелей, с необходимыми профессиональными комментариями и выводами. Предметом внимания являются наиболее частые ошибки и отклонения в двух областях, а именно в построении речи и употреблении слов. Также указываются их причины - неправильное понимание значения слова, смешение значений омонимичных или одноименных слов, неправильный состав слова, стилистическое несоответствие контексту, нарушения логических и грамматических правил построения речи, влияние иноязычного мышления и др. Представляют интерес и примечания об определенных сдвигах, наблюдаемых в рамках языковой нормы.

Тюян С., О неправильном употреблении заимствованных слов (*интеграция, ассоциация, мотивация*).— В статье рассматриваются три наиболее часто употребляемые заимствованные слова, которые проникли в литературный армянский язык, а именно: *интеграция, ассоциация, мотивация*, с их возможными смысловыми проявлениями. Как стало ясно из анализа, для слова *интеграция* более типичны значения "вовлечься" и "включаться". В западноармянском оно имеет эквивалент *խմբակցիկ*, который, по мнению автора, может быть использован и в восточноармянском. Что касается слова *ассоциация*, то по мнению автора, к его смысловым проявлениям можно также добавить значения "мысль" и "идея". А для слова *мотивация* можно добавить еще и значения "объяснение", "комментарий-обоснование".

Тюян С., Сопоставительный анализ лексики: Синонимичные слова в литературном армянском языке.— В результате сопоставительного анализа лексики литературного армянского языка (восточный и западный варианты) вскрываются как лингвистические, так и экстралингвистические особенности, что, в свою очередь, способствует улучшению коммуникации между носителями двух вариантов армянского языка. Так, синонимичная пара *ստիպիւմ-սկսիմ* различается только в плане области употребления, а именно: слово *ստիպիւմ* употребляется в восточноармянском, в то время как *սկսիմ* употребляется исключительно в западноармянском. То же относится к синонимичным парам *ստիպիւմիկ-սկսիւմիկ* (оружие) и *սկսիւմիկ-սկսիւմիկ* (оружие). Синонимичная пара *բազմաշար-զինվոր*, которая понятна носителям обоих вариантов, различается только в области спорта, а именно: в восточноармянском употребляется термин *զինվոր*, а в западноармянском — *բազմաշար*. В той же области в словосочетании *սկսիւմիկի կարգ* в восточноармянском используется существительное *կարգ*, а в западноармянском — *բազմաշար*. Явная семантическая общность можно проследить в паре *բազմաշար-հերկիկ*, в которой можно выделить одно неотмеченное значение *հերկիկ*, а именно: "само по себе", которое в просторечии используется как "самостоятельно". Таким образом, такое рассмотрение синонимических рядов слов также раскрывает значения слов, которые незафиксированы в словарях.

Фишенкджян А., Сложные слова со вторым компонентом *թիւր* в армянском языке.- В армянском языке редко встречаются сложные слова со вторым компонентом *թիւր*. Они обычно в речи выступают в роли прилагательного, а иногда и наречия. Компонент *թիւր* в словарях (в восточноармянском и в западноармянском) интерпретируется как прилагательное со значением "перекошенный, изогнутый, искривленный", а как наречие, со значением "свисающим в одну сторону, одна сторона поверхности которого выше, чем другая". Поэтому сложные слова со вторым компонентом *թիւր* употребляются чаще всего в своем первоначальном значении, а иногда имеют новый смысловой оттенок, как, например, слово *իջիւթիւր*: "18 ноября /1924 года/ Ц. Комитет друзей избрал комитет в составе Л. Карагашяна, Арам Саакяна и *իջիւթիւր*, обязуя их принимать меры по ускорению выхода газеты". В этом предложении *թիւր* используется в переносном смысле и означает "сочувствующий", "имеющий другие политические взгляды".

Хачатрян А., О некоторых словообразовательных особенностях неологизмов западноармянского языка.- Автор статьи рассматривает ряд морфологических и синтаксических взаимоотношений компонентов неологизмов, присутствующих в западноармянской прессе ("Горизонт", "Айреник", "Нор Арач"). Отмечается, что в случаях, когда составляющая основа сложных слов выражена глагольным корнем или глагольной основой, последняя подчиняет себе первый компонент сложности. При превращении сложных слов в словосочетания первый компонент получает значения разных падежных форм.

Синтаксические отношения компонентов сложных слов бывают сочинённые и подчиненные. Сложные слова с подчиненным компонентом преобладают в западноармянской лексике.

В статье также отмечается, что составленные по шаблону именные части речи (существительные, прилагательные, местоимения) + корень глагола (основа глагола) сложные слова, превращаясь в синтаксически неделимые словосочетания, могут выражать дополнение или обстоятельство.

Изучение материала даёт возможность сделать вывод о том, что правила словообразования одинаковые как в восточноармянском так и в западноармянском.

ВОПРОСЫ ОБЩЕЙ, СРАВНИТЕЛЬНОЙ И ПРИКЛАДНОЙ ЛИНГВИСТИКИ

Аветян С., Типологическое развитие именного склонения в армянском языке. — В статье рассматривается обзор типологических изменений, которым подвергалось индоевропейское именное склонение вплоть до современного армянского периода. Индивидуальные типологические признаки изменялись на разных хронологических этапах. С этого ракурса, древнеармянское именное склонение с нулевым окончанием номинатива единственного числа и в то же время кумулятивными падежно-числовыми флексиями типологически являются переходным этапом от индоевропейского флективного к среднеармянскому (а также новоармянскому) агглютинативному типу словоизменения. На основании фактов, утверждается, что типологический переход именного склонения от кумулятивного к сепаративному выражению граммем в среднеармянском языке не был вызван влиянием соседних языков, как обычно предполагается, а скорее это было прямое и вполне ожидаемое последствие того, что новые показатели множественного числа восходят к древнеармянским суффиксам коллективной множественности, которые склонялись в единственном числе. С другой стороны, сам процесс превращения показателей коллективной множественности в регулярные показатели множественного числа тоже имел внутрисистемную мотивацию. В частности, возрастающая тенденция древнеармянского показателя множественного числа *р* одновременно функционировать и в качестве чисто деривационного суффикса неизбежно ослабляла его роль как маркера множественности, тем самым сделав необходимой потребность в новом показателе множественного числа.

Аветян С., Морфологический статус конечных гласных индоевропейских именных основ в древнеармянском языке. — Морфологический статус конечных гласных *и*-*е*. именных основ в древне-

армянском языке характеризуется и интерпретируется разными исследователями по-разному. В статье аргументируется, что данные вокалические элементы следует считать показателями косвенных основ в древнеармянском именном склонении согласно принципам морфологического анализа. Иначе говоря, установление динамического (силового) ударения в древнеармянский период на предпоследнем слоге, вызвавшее выпадение послеударных гласных, имело также важное морфологическое последствие: в результате выпадения конечных гласных и.-е. именных основ в прямых падежах и их сохранения в косвенных (частично благодаря аналогическим изменениям), эти вокалические элементы стали выполнять функцию показателей косвенных основ. Конечно, отсутствие последних не только в прямых, но также в некоторых косвенных падежах могло способствовать их восприятию говорящими в качестве падежных окончаний или неотъемлемой части окончаний. В среднеармянском языке эти вокалические элементы в конце концов слились с собственными окончаниями или превратились в падежные окончания самостоятельно.

Аветян С., Повелительное наклонение в классическом армянском языке с типологической и исторической точки зрения. Общеизвестно, что в классическом армянском языке имеется особая форма повелительного наклонения (императива) в основном для 2-ого лица ед. ч., которая представляет различные образования, а иногда дублиеты (особенно в медиопассивном спряжении. ср. *hush* *hush*, *wdsh* *hush* / *hush* *g* / *hushgh* *r*, *lnishush*, *wdsh* *lnish* / *lnishgh* *r*, *huouhsh*, *tdsh* *huouhsh* / *huouhsh* *g*). На основе синхронического и диахронического анализа соответствующих данных классического армянского делается предположение, что первоначально одна и та же основа аориста (при которой конечное -с^е отпало в многосложных -с^е-аористных основах) употреблялась в качестве 2-ого лица ед. ч. императива, как в активном, так и в медиопассивном спряжении после отпадения заударных гласных в дописанный период армянского языка. Впоследствии многосложная -с^е-аористная основа с аналогически восстановленным конечным -с^е, так же как и основа корневого аориста/-с^е-аориста с окончанием -ig (*h* *r*) стали употребляться в значении 2-ого лица ед. ч. медиопассивного императива для

различения активных и медиопассивных форм, а отчасти под системным давлением и в результате аналогического распространения. Поэтому, активные формы 2-ого лица ед. ч. императива некоторых средних/медиопассивных глаголов в классическом армянском (ср. *իւնիւի*, *իւնիւիշ* - *ի՛իւն*, *ընիւնիւի*, *ընիւնիւիշ* - *ընի՛ւն*, *լիւնիւնի*, *լիւնիւնիշ* - *լիւնի՛ւն* т. д.) следует рассматривать как реликтовые формы, сохраненные благодаря высокой частотности употребления.

Аветян С., Образования с частицей *լըն* (*լը*) в восточноармянском языке: синхроническое и диахроническое рассмотрение.- В статье предпринята попытка показать, что типологические данные (а именно, закономерности исторического развития древних презенсов) подтверждают гипотезу Г. Ачаряна о том, что образования с частицей *լըն* (*լը*), которые, как правило, употребляются со значением футурума в восточноармянском языке, первоначально выполняли функции «обычного» презенса. К сожалению, исследователи, за некоторым исключением, не уделяли надлежащего внимания указанной выше гипотезе Г. Ачаряна. Одни исследователи приписывали наличие презенса с частицей *լըն* (*լը*) в восточноармянском языке влиянию соседних диалектов, принадлежащих к ветви *Շը*, другие просто констатировали этот факт без всяких пояснений. Однако, неслучайно, что древний презенс, образованный с частицей *լըն* (*լը*), обычно не выражает значения прогрессива, а только употребляется как хаби-туалис и/или исторический презенс в разговорном восточноармянском языке и некоторых армянских диалектах, где «обычный» презенс содержит причастие.

На основе данных разных языков установлено, что когда возникает новая аспектуальная форма прогрессива и становится обязательной, древний презенс часто ограничивается значениями хаби-туалиса и футурума. В дальнейшем форма прогрессива может приобрести также значение хаби-туалиса, становясь обязательной и в этом употреблении. Тогда древний презенс ограничивается значением футурума. С другой стороны, значение исторического презенса, встречающегося в древних презенсах, легко объясняется как архаизм, сохранившийся в определенных нарративных жанрах. В частности, фольклорные жанры, как правило, являются консервативными в этом

отношении, и именно здесь древние презенсы обычно выступают как нарративные времена даже после того, как новое образование (новый презенс) вытеснило древнее настоящее время из всех своих основных функций.

Таким образом, указанные выше типологические данные проливают свет на историческое взаимоотношение между формами презенса, содержащими причастие на *-nɪ* и образованиями с частицей *hɪ* (*hɪ*), а также нахсинхроническую функциональную дистрибуцию в восточноармянском языке (так называемой ветви *Πɪ*). Иначе говоря, значения хабиуталнса и исторического презенса образований с частицей *hɪ* (*hɪ*) в восточноармянском языке следует рассматривать как остаточные употребления, сохранившиеся от бывшего «обычного» презенса. Кроме того, изучение разных письменных памятников XVII-XVIII вв. позволяет предположить, что функционально-семантическая замена древнего презенса с частицей *hɪ* (*hɪ*) новой формой настоящего времени, содержащей причастие на *-nɪ*, происходила с разной скоростью в разных территориальных разновидностях восточноармянского языка.

Акопян Ф., Проблемы формального описания Армянского языка. - В статье обсуждаются проблемы и возможности полного формального описания армянского языка. Отмечается, что при разработке принципов формального описания армянского языка следует учитывать структурные особенности языка и цель, которой будет служить описание. Также подчеркивается важность выбора правильных языков программирования.

Амбарцумян В., Важность преподавания старых языков в правильном обучении новым языкам. - В статье говорится о необходимости как-то включить древние языки (особенно греческий и латинский) в более широкое и комплексное преподавание языков, преподаваемых в соответствии с новыми условиями и требованиями.

Особенно учитывается терминология новых языков (например, английский, французский, немецкий и др.), истоки которых лежат в древних языках. Соответственно, приводятся и анализируются примеры соответствующих, *hɪ* (*hɪ*) лежащих в основе разных уровней новых языков.

Амбарцумян В., Этимология. арм. *hark-* [hark-] "бить; убить" < и.-е. **(H)a/ork/g-t-*. В статье, исходя из новых данных хеттского и кельтских языков, предполагается, что происхождение армянского слова *hark-an-em* [hark-an-em] "губить; бить, убить" связывается с корнем **(H)a/ork/g-t-* "губить; убить".

Амбарцумян В., Лексика сочинений католикоса Саака Дзоропореци.- Язык, в особенности лексика сочинений католикоса Саака Дзоропореци до сих пор была предметом исследования с точки зрения вопросов истории древнеармянского языка.

В статье нами дается лексикологический анализ тех слов, которые либо не даются в "Новом армянском словаре" (тт. 1-2, Венеция, 1836-1837), либо отмечены с трудами других авторов разных времен. Кроме того, нами выделены еще некоторые слова, имеющие авторское применение, т. е. являющиеся, условно скажем, новыми смысловыми применениями, и значительно то, что эти последние носят отпечаток разговорного варианта языка того времени.

Язык сочинений, в целом, имеет немаловажное значение для нового исследования истории армянского языка.

Амбарцумян В., Этимологические заметки: арм. *herk-* [herk-] < и.-е. **p^(h)erk^{(h)o-}*. Для и.-е. корня **p^(h)erk^{(h)o-}* в доисторическом периоде выделяется смысл «(выдавливая, принимая силу) делить, порвать, разделить», в дальнейшем известен как 'царапать; рыть, копать', 'похота; борозда', а это имеет место на основе формального, смыслового и функционального признаков. Происхождение арм. *herk-* [herk-] 'пахота; пашня' до сих пор неясно, остается неубедительным, поэтому следует новое обсуждение вопроса, тем более, что имеются новые, достоверные данные для этимологии и.-е. корня.

Из того же корня происходят арм. *her-* [her] (*herher* [herher] 'гребень, чесалка (для шерсти)' (<и.-е. **p^(h)er-*), *herik* [herik] (разг.-диал.) 'достаточно; способный, умелый' (<и.-е. **p^(h)er-*). *herk* [*(h)erk* (?)] [herk] 'пахота; пашня' (<и.-е. **p^(h)erk^{(h)o-}*); последний минимум выделяется по двум составам: а) (*h)erk* [herk] 'пахота;

пашня', *hērlq-(k)* [herkem] // *-wūtk* [-anem]) 'рвать, порвать; разделить; пахать, вспахивать (землю, поле)', *hwrk* [harek] // *hwrnū* [hagum] 'натирать, тереть' // *hwrqūwūtk* [harkanem] (<**hwrq*-[hark]) 'бить, ударять' [ср. *ērql(hn)-p* [erkin^c] 'небо' // *ērql(hr)* [erkir] 'земля', *ērqlhū* [erkiw] 'боязнь, страх' и т. д.]. б) *hērd* [herj] 'щель, расселина. порыв, разрыв', *hērd-(k)* [herjem] 'вскрывать; рассекать' (<и.е. **p^[h]er(k^{[h]o})-*). Они, как правило, имеют одиноковое происхождение, тем самым в армянском существует вариативность частиц *-*r* [r]//*ū* [n] при общем смысле 'разделить на два; прорвать; раздвоение'.

В статье основное внимание выделено на варианты корня *hērlq*-[herk] 'пахота; пашня' и *hērd*-[herj] 'щель, расселина. порыв, разрыв', о происхождение которых, сделанное со стороны классической компаративистики, нельзя считать цельным и законченным, к которым прилагаются еще следующие: *hēru* [hers] 'гнев, ярость' (*hērup-ūtk* [hersotēl] 'сердиться, рассердиться' и т. д.), *hwrnū* [harsn] 'невес-та; сноха' и т. д. Прим.-е. корня **p^[h]er(k^{[h]o})-*//**p^[h]eru*- «дуб; скала, утес» ср. арм. (диал.) *urēn* [re]//*urhūrēn* [piper] (<**urēnūrēn* [reire]) «крепкий, прочный; твердый; густой». (мет.) 'скупой, жадный', может быть еще *urēn* [ra] (диал.) *urēn* [ra] 'крепкий, скала (камень)' и т. д.

Сравнении.-е**p^[h]er(k^{[h]o})-*>арм. *hērlq*-[herk]//*hērd* [herj] охватывает еще другие словоформы в армянском, при выяснении их происхождения предлагаемая этимология становится более обоснованным и приемлемым.

Амбарцумян В., Баграмян С., Хачибабян Н.- Выражение суффиксов рода в армянском языке. В статье предпринята попытка сгруппировать суффиксы по грамматическому признаку. Тщательно изучены суффиксы -*nūh* [uhi], -*nūhūn* [duxt], -*nūn* [ord], а также рассмотрены другие частицы, выражающие женский род -*hū* [ia], -*hūw* [it^a], -*nū* [uš] и т. д. По сравнению с другими языками (русский, немецкий), армянский не имеет грамматического обозначения рода, в армянском используется частица -*nūh* [uhi].

Григорян Г., О падении частицы *u* [s] причастных форм глаголов *qɨɬ* [gal] "прийти, приходить", *uɨɬ* [tal] "давать, дать", *ɬɨɬ* [lal] "плакать" в разговорном армянском. - В современном разговорном языке ярким примером выпадения звуков является падение звука *-u* [s] окончания *-hu* [is] глаголов *qɨɬhu* [galis] и *uɨɬhu* [talis]. Согласно нашим экспериментальным наблюдениям, звук *-u* [s] в конце слова является довольно «стабильным» звуком, и мы не можем подтвердить тот факт, что спад произошел из-за слабого произношения. Падение звука «s» окончания «is» в разговорном языке обусловлено в основном принципом экономии, и в этом случае мы не имеем смысловой потери.

Григорян Г., Выдающиеся фонетисты. - В статье представлены биографические данные и сведения о научной лингвистической деятельности некоторых выдающихся фонетистов (Бодуэн де Куртенэ, Лев Щерба, Николай Трубецкой, Василий Богородицкий, Рубен Аванесов, Александр Реформатский). Они внесли наибольший вклад в область фонетики.

Микаелян С., О современной концепции изучения иностранных языков. - В статье в общих чертах рассматриваются традиционные и современные методы изучения иностранных языков, международные стандарты изучения и оценки языка. Преподавание армянского, как иностранного языка в основном проводится по традиционным методам. Подчеркивается необходимость создания армянских учебников по международным стандартам.

Саргсян М., О проблемах преподавания армянского как второго языка: социо-кросс-культурный подход и образовательные технологии: междисциплинарный аспект. - В исследовании показана роль армянского языка в двуязычной среде, а также проанализированы, представлены проблемы, средства и методы преподавания армянского как второго языка. Целью исследования является представление вопросов преподавания армянского языка как второго или иностранного как объекта исследования прикладной лингвистики. Исследование имеет перспективу, так как принципы могут при-

меняться не только в учебных заведениях с иностранным языком, действующих в Армении, но и в любой многоязычной среде за рубежом и в армянских общинах.

Саргсян М., Вопросы теории лингвистики.- Работа "Вопросы теории лингвистики", по сути, расширяет круг вопросов, включенных в курсы "Введение в языкознание" и "Основы языкознания". В исследовании рассматриваются относительно малоизученные вопросы теории лингвистики, некоторые вопросы представлены по-новому, дополнено их прежнее понимание. Цель исследования - представить проблему регулирования и уточнения ключевых вопросов теории языкознания; способы выдвижения и применения теории и принципов языкознания, вопросы развития, разработки и применения лингвистических методов, выявить актуальные вопросы лингвистики, наметить особенности и пути решения проблем лингвистической теории.

Саргсян М., Армянская электронная система корректуры,- Исследование "Армянская электронная корректорская система", посвящено изучению электронных корректорских систем. Представлены преимущества и недостатки армяноязычной и иноязычной корректорских систем, а также созданная в результате исследования новой корректорской системы, функционирующей на отдельном сайте под веб-адресом armspell.am.

Создание этой системы внесет большой вклад в использование компьютерных технологий в лингвистических исследованиях, устранение языковых ошибок в текстах с помощью компьютерных программ. В широком смысле армянский язык станет веб-языком. Это открывает большие перспективы для решения как теоретико-лингвистических, так и практических задач. Программа может быть полезна любому человеку как в Армении, так и в Диаспоре, независимо от пола, возраста, уровня образования, места проживания.

Саргсян М., Разделение уровней владения армянским языком по международным стандартам.- Проблема преподавания языка в двуязычной и многоязычной среде является одной из самых важных в прикладной лингвистике. Если в вопросах преподавания языков зару-

бежом, в общем, рассматриваются вопросы преподавания всех языков или любого языка, то в Армении подобные работы иногда ведутся сейчас. Однако они касаются преподавания английского языка как иностранного или как второго языка. Добавим, что армянский язык все еще широко преподается как иностранный, но нет ни одного исследования, ни одного пособия, ни одного методического руководства, в котором были бы представлены проблемы и методы преподавания армянского как второго языка. Нет четкой методологии разграничения уровней владения армянским языком. Как известно, согласно международно принятому стандарту, выделяют три общих уровня владения языком: А, В, С. Уровни владения армянским языком по этим критериям не выделяются. Даже если попытаться условно разделить их, это будет неправильно, потому что грамматика армянского языка отличается от других языков, и необходимо разработать стандарты, соответствующие грамматике и лексике армянского языка, чтобы четко определить уровень владения языком.

Саргсян М., Об электронной базе данных армянского словообразования. - Формальное описание языков становится все более практичным, однако следует отметить, что полное формальное описание армянского языка еще не выполнено. Однако тот факт, что были предприняты определенные попытки, неоспорим.

Электронная база данных армянского словообразования (<https://formlang.am/>) является первым этапом комплексного проекта по полному формальному описанию армянского языка. В данной статье мы хотим представить преимущества электронной базы данных армянского словообразования.

Электронная база данных, содержащая анализ словообразования тысяча слов, имеет возможность поиска слов, а также морфем. Это означает, что при поиске любого корня или аффикса появляются все простые, составные, производные и производно-составные слова, состоящие из них. Это позволяет раскрыть полную картину как регулярных формирований, так и всех вариативных форм, отклонений и ненормативных форм с частотными данными, с возможностью их автоматического анализа и синтеза.

База данных дает прекрасную возможность изучить армянское словообразование с синхронного и диахронического аспекта, обнару-

жить основные закономерности образования новых слов на тысячах примеров, выяснить принципы и способы словообразования в армянском языке, иметь полный отличительный список простых, составных, производных и производно-составных армянских слов.

Существующая база данных имеет не только большое практическое значение для вовлечения армянского языка в сферу современных информационных технологий в качестве коммуникативного средства, но и теоретическое значение для точного описания структуры словарного запаса.

Саргсян М., О проблемах формального описания словаря базы данных электронного spellчекера.-Основой любой успешной системы проверки орфографии является не только умело разработанное программное обеспечение, но и богатая база данных. Кроме того, лексика, которая будет включена в базу данных spellчекера, должна быть описана формально. Процесс формального описания языка - сложная, ответственная работа, возникает множество проблем, связанных не только с точностью выработки принципов формального описания, но и со структурным типом языка, с особенностями парадигм склонения и спряжения слов с грамматическими изменениями. Разрабатывая принципы формального описания языка, следует учитывать структурные особенности языка. Для обеспечения полноты формального описания не менее важно четко определить цель, для которой будет служить формальное описание. Учитывая особенности формального описания современного армянского языка и вызванные ими трудности, в рамках данной статьи рассматриваются проблемные вопросы формального описания, обеспечивающего это многообразие, представляем пути их решения, принципы, лежащие в основе создания электронной базы данных нашего spellчекера.

Саргсян М., Хачибабян Н., Исследование новообразованных слов с компонентом *корона*.- Языки весьма чувствительны к изменениям внешнего мира. Не случайно лексика языка является наиболее быстро меняющимся компонентом языка. Как и все языки, армянский язык не остался в стороне от изменений в словарном запасе, вызванных распространением в мире коронавируса COVID-19. Словарный запас

обогащается разными способами. В последние годы заимствования, а также новообразованные слова стали источником обогащения словарного состава армянского языка. В армянский разговорный лексикон вошли много новых слов и выражений, характерных для коронавируса, кроме того, появилось большое количество окказиональных калек и новообразованных слов. Некоторые новообразованные слова коронавирусных словарей уже нашли место в известных словарях мира и заняли постоянное место в основном словарном составе языка. В случае с армянским языком ситуация несколько иная. Новообразования все еще находятся в словаре разговорного языка, некоторые из них имеют перспективу быть включенными в основной словарь. В данной статье предметом исследования является изучение новообразованных слов, связанных с коронавирусом, в состав которых входит компонент "корона". Исследование основано на новообразованных словах, используемых в Интернете.

Саргсян М., Гендерная лингвистика как новое направление в развитии языкознания.- Развитие гендерных исследований в гуманитарных науках началось в середине 1990-х годов. Термин "гендер" обозначает положение мужчин и женщин в обществе, ожидаемые от них нормы поведения, психологические и социальные особенности. В этой реальности он воспринимается как "социальный пол", в отличие от биологического пола, поскольку в общественной жизни существуют различные стереотипы, которые приписываются женщинам или мужчинам.

Роль гендерного фактора в языке тщательно исследуется в Западной Европе и США уже более двух десятилетий. До недавнего времени изучение вопросов, связанных с популярной культурной концепцией гендера, в научных кругах носило скорее случайный характер, но сейчас есть все основания говорить о том, что гендерная лингвистика сформировалась как самостоятельная область.

ИССЛЕДОВАНИЕ ДИАЛЕКТОВ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА

Барнасян Дж., Исследование особенностей языкового мышления по записям говоров сел Ширакской области.- В селах Гетк, Азатан и Мармашен Ширакской области, помимо местных жителей, проживают также поколения людей переселившихся сюда в начале 19-ого века из Карса и Эрзрума. Ощутимое количество составляют также представители 3-4-го поколений семей, переживших Геноцид армян. Есть также деревни, в основном населенные переселенцами (Воскеаск, Айкаван, Ахурик), где десятилетия назад мы произвели собирательные работы – записывая о реалиях у носителей диалекта, относящиеся к армянским диалектам, в том числе – действующие в говорах фразовые единицы. Очевидно, что лексические различия свидетельствуют о разнообразии языкового мышления.

Варданян А., Междиалект Северного Гохтна.- Территория Нахиджевана, охватывая провинции Гохти и Нахчаван Вазпураканского ашхара, провинцию Шарур Айраратского ашхара, провинции Джаук и Ерджак Сюникского ашхара исторической Армении, являясь перекрестком различных этнографических областей, многократно подвергаясь массовым переселениям населения, обладала исключительным диалектным многообразием. В канун событий 1918-1920гг., когда большинство населения составляли армяне, территория Нахиджевана охватывала около семи десятков армянонаселенных городов и сел. Преобладающая часть населения говорила на диалектах переселенцев, обосновавшихся на территории с 1828 года – хойском диалекте (33 поселения), а также на марагинском диалекте (3 поселения). Сохранились также местные диалекты – агулисский диалект (7 поселений) джугинский диалект (1 поселение), араратский диалект (4 поселения), арцах-сюникский диалект (6 поселений), джаук-вайкский диалект (2 поселения), говоры Северного Гохтна (6 поселений). Вследствие внутренних перемещений населения образовались также межговоры – джугинский (джугинский-хойский), ордубадский (агулисский-марагинский-хойский). Единственная неисследованная диалектная единица территории Нахиджевана – группа говоров северных сел исторической провинции Гохти – Бист, Месропан, Вохохи, Рамис,

Парака (в прошлом также Хурст), имеющая довольно близкие языковые отношения. В данном исследовании автор применил к этим говорам разработанный Геворгом Джаукяном принцип многопризнаковой классификации и выяснил, что фонетические и морфологические признаки упомянутых говоров проявляют достаточно тесную близость. Низкий уровень разниц между признаками (всего 5,5-9,5 единиц) свидетельствует, что эти пять говоров Северного Гохтна можно рассматривать как говоры того же диалекта или междиалекта, что полностью соответствует установленному Г. Джаукяном интервалу 0,5-22 разниц единиц. Применяя принцип многопризнаковой классификации, автор уточнил также позицию говоров Северного Гохтна относительно соседних диалектов. В качестве критериев сравнения выбрал географически более близкие к Северному Гохтну – традиционные автохтонные диалекты – агулисский, арцах-сюникский и мегринский. Результаты сравнения свидетельствуют, что говоры Северного Гохтна имеют самое близкое отношение как с арцах-сюникским диалектом (разница составляет 21,5 единиц, что почти является границей перехода говора к диалекту), так и с мегринским диалектом (разница – 23 единицы) и агулиским (разница – 25 единиц), следовательно, его назвал междиалектом Северного Гохтна.

Вардanian А., Реалии среднеармянского языка в Джаук-Вайкском междиалекте. - Носители Джаук-Вайкского междиалекта (населенные пункты исторических провинций Вайоц Дзор, Джаук, северной части провинции Нахчаван) исторически консолидировались в языковом отношении и развивались в эпоху среднеармянского языка (10-17-й века) и более родственно сохранили ряд свойств среднеармянского: наличие звука *f* не только в сочетании звуков *ho* в начале слов – *ho>fo* (*hnq hoğ* (“земля”) > *foq foğ*, *hnrtq horel* (“закопать”) > *forq foril*, но и *v + h = f* (*Upluhun Arevhat* > *Uptfuh Arefad*, *huvurpql havak'el* (“собирает”) > *vhurp'ql vhak'il* > *fhurp'ql fak'il*; в системе именного склонения наличие показателя склонения *o* (*pwsh k'ami* (“ветер”) – *pwsho k'amo* (“ветра”), *mrshn mēdan* (“кольцо”) – *mrshno mēdano* (“кольца”); окончание *e* творительного падежа (*ushr sar* (“гора”) – *ushrt(ū) sare(n)* (“с горы”), *Uunoð Astoj* (“Бог”) – *Uuuuñt Assane* (“от Бога”); причастие будущего времени с окончанием *o* (*prñuq k'ənal*

(“идти”) - քրիշո Էմ կ’эпало ет (“пойду”); в значительном количестве автохтонные и заимствованные слова времен среднеармянского языка – էլոր ellor (“послезавтра”) < պլոր aylor, կնկնւմ kugum (“бутон») < կնկնմն kokomn, պէլի peli (“отец крестного отца”) < պլլլ paul, պլլլրոն padron (“свекор”) < պլլլրնն patron и др.

Варданын А., Этимология топонима “Шуши”. – Самым достоверным вариантом этимологии названия города-крепости Шуши – выведение этого топонима от слова *шош* (“побег дерева”, “высокое место”, “высота, вышина”) Арцахского диалекта. Это слово в диалектах армянского языка проявляется также в формах *шуш* (“прямо стоячее, отвесное”) и *шши* (“вершина дерева”). Так как в Арцахском диалекте гласная *у* в односложных словах чередуется и становится *о* (куж (“кувшин”) - *кож*, сут (“ложь”) - *сот*, тун (“дом”) - *тон*, пуш (“заноза”) - *пош* и др.), вероятно, от первоначального варианта слова *шуш* и произошла в диалекте форма *шош*. Из последнего явственно вытекает также название села Шош, находящегося недалеко от Шуши. Слово *шош* (шуш, шши), хотя в грабаре не передается, однако, вероятно, принадлежит к числу тех слов, которые в древнеармянском имели дифтонг *иу* и перешли в диалекты с простыми гласными *и* или *у*, как вместо слова *алиур* (“мука”) в древнеармянском в диалектах налицо формы *алур* и *алир*, вместо слова *сиун* (“колонна”) – *сун* и *син*, вместо слова *һариур* (“сто”) – *һарур* и *һарир*, так и вместо слова *шшуш* налицо формы *шуш* и *шши*. Кстати, варианты *шош*, *шуш* со значениями “вершина дерева”, “высокое место” – преимущественно распространены в говорах Арцах-Сюника, а вариант *шши* – в говорах автохтонного диалекта Северного Нахиджевана и Вайоц Дзора (междиалекта Джаук-Вайка) – со значением “верхушка дерева”. Фактически, названия крепости в прошлом – *Шуши берд* или *Шоши берд*, *Шоши кала*, *Шоши сгнах*, также, как *Караглы берд*, равнозначны, поскольку все имеют смысл “крепость высоты”, и в них явственно учтено именно географическое положение Шуши. Ставшая в течение нескольких последних веков городом-крепостью Шуши продолжал носить название крепости – в родительном падеже. Родительный падеж армянских топонимов и в древнеармянском, и в среднеармянском, и в большинстве диалектов армянского языка составляет преиму-

щественно с показателем склонения *a* (Ереван-Еревана, Ван-Вана, Джаһук-Джаһка, Гардман-Гардмана и др.), следовательно, несомненно, Шуши должен был иметь также вариант формы родительного падежа *Шуша*, свидетельством чего является и сегодня употребляемая в Арцахском диалекте форма *Шушва*. Следовательно, азербайджанский вариант *Şuşa* совершенно не имеет связи со словом *шуша* ("стекло") азербайджанского языка, как они полагают (согласно азербайджанской "этимологии" – город получил свое название якобы из-за чистого "как стекло" воздуха, притом в слове *şüşə*, заимствованном из персидского, обе гласные нёбные, а из гласных азербайджанского названия города ни одна не является нёбной).

Варданян А., Этимология названия растения "təpəjri" арцахского диалекта. – Связь употребляемого в арцахском диалекте варианта *տըվջրի təpəjri* названия растения *տուփ sosi* ("платан") с вариантом *ճանդար(h) čandar(i)*, засвидетельствованная в первоисточниках прошлого (Егише, Вардан Аревелци, Киракос Гандзакечи и др.), заметил Р. Мартиросян и этимологизировал как обобщенную форму сопоставления, составленную из слов *čandidan* («дрожать, трепетать, мерцать») и *dār* («дереву») среднеперсидского языка – *čand dār* («дрожащее дерево»). Асмик Амаякян считает очевидным именное сходство соборов *susi* – культовых сооружений, посвященных богу Халди Арапатского царства (Урарту), с названием растения *sosi*, а также связь с Деревом жизни. Как название растения *sosi* происходит от имени собора *susi*, с той же закономерностью и логикой *təpəjri* может происходить от родительного падежа слова *տաճար tačar* ("собор") армянского языка – *տաճարի tačari* и иметь значение "дерево собора" (*տաճարի tačari* > *տաջարի tajari* > *տախтарի tanjari* > *տըվջրի təpəjri*), а вариант *ճանդար(h)* может быть результатом метатезы последнего (*տաճարի tačari* > *ճառարի čatari* > *ճադարի čadari* > *čandari ճանդարի*).

Варданян А., Этимология Этнонима "Зок". – Этимологией этнонима *зок* носителей агулисского диалекта армянского языка занимались многие исследователи, однако до сегодняшнего дня вопрос пока еще остается недостаточно изученным. Николас Марр

и Арапат Гарибян выводили этот этноним из этнонима *сак* скифов. Керовбе Патканян, Саргис Саргсянц и Аргам Айвазян считали, что этноним *зок* всего лишь прозвище, образованное от местоимений *һок, док, нок* ("это", "этот", "тот"), применяемых в диалекте с определенным артиклем *з* – *зһок, здок, знок*. Согласно Мануку Абегяну, этноним *зок* произошел от формы *Зоһак*, имени МИФИ-ческого мидийского царя *Аждаһака*. Эту версию защищали Лео и Сергей Умарян. Материал, предоставленный агулисским диалектом, а также свидетельство отца армянской историографии Мовсеса Хоренаци, позволяют предположить, что эту версию можно считать наиболее вероятной.

Геворкян Г., Переход настоящего времени в будущее в армянском. Система спряжения армянского языка за время своего исторического развития претерпела значительные изменения. Изменились количество наклонений и времен, структура парадигматических отношений, средства выражения грамматических значений глаголов. Возможно, наиболее значительным изменением, внесенным в систему спряжения армянского языка, является временной переход настоящего в будущее, в котором последовательно выражены ряд последовательных стадий. Новообразованные структуры настоящего времени сначала выразили значение действия, совершаемого в момент речи, а затем приобрели и значение общего настоящего. Эта неоднозначность привела к созданию новых форм настоящего, пошедших по тому же пути развития.

Геворкян Г., Нормы и отклонения восточноармянского языка. Лингвистические нормы обеспечивают безупречное знание литературного варианта, правильную и красивую устную и письменную речь, грамотное общение. Любое отклонение от литературных норм языка считается неправильным и недопустимым. В практическом пособии представлены нормы и отклонения восточноармянского речевого употребления. Сначала приводятся языковые нормы, объясняется употребление канонических форм, а затем отклонения. Орфографические, пунктуационные и грамматические задания в

пособии предназначены для изучения и закрепления теоретических знаний практической работой.

Книга адресована всем тем, кто хочет правильно пользоваться языком, грамотно и свободно говорить по-армянски. Своей теоретической и практической направленностью он может способствовать построению речи, соответствующей языковым нормам литературного восточноармянского языка.

Геворкян Г., Функциональный армянский язык. - В теоретико-практическом пособии представлены структурно-стилистические особенности текстов разных функциональных стилей, даны задания относительно них. Пособие поможет развить навыки анализа официальных, ораторских, информационных, художественных, научных многоплановых и сложных текстов, рассмотрения и интерпретации языковых переплетений, восприятия информации, исследовательского подхода к ней, построения аргументативной речи, работы с различными источниками. и выполнение лингвистического стилистического анализа.

Теоретическое и практическое пособие может быть полезен студентам различных профессий и всем тем, кто испытывает трудности в общении на восточноармянском языке. Благодаря своей практической направленности он может способствовать развитию их устной и письменной речи.

Катвалян В., Хачатрян О., Мкртчян Г., Диалектная панорама Республики Армения. Материалы. Прак А. Гегаркуник .- В книге представлены результаты диалектологического исследования, проведенного в Гегаркуникской области. В первой части книги рассматриваются вопросы, связанные с историческим развитием диалектов Баязета и Муша, а так же современными реалиями этих диалектов. Во второй части рассматриваются пространственно-функциональные особенности некоторых семантических групп слов в диалектах региона, характеристика гласных и согласных звуков в диалектных единицах Гегаркуникской области, а также представлены характеристики дифтонгов. В приложении к работе приведен список населенных пунктов Гегаркуникской области с указанием языкового варианта, используемой в каждом.

Катвалян В., Словарь диалекта Баязета. - Словарь включает около 8000 словесных единиц диалекта Баязета. Для каждого слова предоставляются его объяснение, грамматическая информация и пример предложения. Примеры представляют собой образцы диалектной речи, часто образцы, приведенные для последовательных слов, имеют содержательную связь. Словарь также содержит сведения об образе жизни, обычаях, представлениях, мировоззрении диалектоязычного общества.

Катвалян В., Роль Алишана в изучении диалектного слоя армянской средневековой поэзии. - Ряд наблюдений, комментариев и публикаций Алишана имеют большое значение для истории армянской диалектологии. Алишан был одним из первых арменоведов, проложивших путь к оценке и изучению диалектного армянского языка, он также записал и передал будущим поколениям ценный материал для диалектологических исследований. Песня «Плач жителей Джульфы», изданная Алишаном в 1847 г. в 6-м выпуске «Базмавепа», является самым ранним образцом на диалекте Джульфы, а песня, представленная Алишаном в 21-м номере «Базмавепа» (1843 г.) - самый ранний зарегистрированный образец Ванского диалекта. В сборник «Армянские популярные песни» Алишан также включил песни на диалектах Муша и Арарата, эти песни также важны для изучения развития диалектного армянского языка.

Катвалян В., Попытка сгруппирования диалектных признаков (по территориальному охвату) - Существуют некоторые правила территориального распределения языковых признаков в восточной и западной группах армянских диалектов. Из ста признаков около 40 характерны для западных диалектов или наиболее часто встречаются в них, а 25 из них относятся к восточным диалектам. Отличительные признаки двух групп скорее морфологические, чем фонетические.

Катвалян В., Г. Срвандзтянц и диалектный армянский язык. - Комментируя собранные материалы, Г. Срвандзтянц проявил глубокие знания по ряду вопросов и реалий, связанных с языком и

диалектами, а также научно правильные представления о них. Он подчеркнул необходимость записывания и сохранения различных проявлений армянского языка, используемых в провинциях Армении. Понимание Срвандзтянцем сути диалектов, их происхождения и проблем употребления следует считать большим прогрессом для того времени. Он справедливо заметил, что армянский народ, а значит, и язык народа, древнее грабара. Столетия и события повлияли как на жизнь и нравы людей, так и на язык. Примечательно, что каждая провинция Армении имеет уникальный стиль речи и разный способ произношения слов, и не случайно один и тот же предмет имеет разные названия в разных местах. Срвандзтянец считал необходимым записывать или описывать бытовые, сельские, религиозные обряды, пословицы, клятвы, проклятия, благословения, песни, танцы, детские игры, потому что они - история жизни и языка в целом. Он подчеркнул богатство диалектной лексики, призвал использовать естественные слова, созданные народом, в дополнение к составлению новых слов. Он также упомянул ряд фонетических и грамматических особенностей диалектного армянского языка, сделал примечания по некоторым диалектам. Срвандзтянец, насколько это было возможно, при написании эпоса, сказок и других народных сказаний оставался верным диалектной речи. Эти записи вместе со словарями диалектных слов являются важным материалом для изучения словарного запаса диалектов, фонетических и грамматических особенностей и их исторического развития.

Катвалян В., Частицы множественного числа в диалектном армянском языке.- Образование множественного числа существительного в диалектах армянского языка не получило общего толкования в диалектологии. Категория числа имеет различные проявления в диалектах, всестороннее наблюдение которых важно не только для диалектологии, но и для изучения армянского языка в целом. Целью работы является изучение частиц образующих множественное число в диалектном армянском языке, выявление особенностей их состава и распределения. Явление наблюдалось примерно в сорока диалектах армянского языка, данные взяты как из монографий, так и из рукописных материалов, собранных диалектологами. Диалектные частицы множественного числа бывают простыми или сложными по составу.

Сложные частицы в основном двухкомпонентные, чаще они состоят из единиц *p*, *kp*, *q̄h*, *wh*, *wh̄*, *h̄h*: Все диалектные единицы армянского языка имеют сложные частицы множественного числа, причём, они выражаются различными сочетаниями и различными фонетическими особенностями. Практически во всех диалектах есть частицы *kp*, *h̄kp*, частицы *p*, *h̄h* тоже распространены. По употреблению частиц множественного числа, сходства и различия можно наблюдать не только между отдельными диалектами, но и между группами диалектов. В частности, есть частицы, характерные для западных диалектов, частицы, характерные для восточных диалектов, и частицы с почти равным распространением в обеих диалектных группах.

Катвалян В., Арутюнян В., О тенденциях развития экономической терминологии. - Терминология экономики обширна и многослойна, она постоянно меняется и обогащается. Существующие словари позволяют составить общее представление о терминологической системе данной области, но в армянской действительности не создавались словари экономических неологизмов, не проводилось лингвистическое исследование терминов. Целью данной работы является наблюдение за особенностями терминологии, относящейся к экономике, изучение основных тенденций в развитии данной области, фиксация языковых особенностей новообразований. Мы поставили перед собой задачу проследить существующие пласты терминологической системы, выявить генеалогические и лексические особенности новых терминов, определить их связь с той или иной областью экономики и т. д. Материалы для исследования мы взяли из словарей экономики и неологизмов, сочетали методы экономического и лингвистического анализа и описания. Новые экономические термины формируются способами словообразования армянского языка, они также начинают использоваться через заимствование и копирование. Наблюдения показывают, что в области экономики происходит формирование сложных и производных слов взамен словосочетаниям. Широко используются заимствованные экономические термины, хотя во многих случаях вместо них предлагались армянские образования. Экономическая терминология отличается определенной спонтанностью, существенные требования к терминологии не учитываются (недопустимо наличие синонимов в терминологии; термин должен

точно и ясно представлять понятие; термины должны быть как можно короткими и лаконичными и не должны нарушать фонетическую структуру языка; заимствованные термины могут использоваться по мере необходимости, но не взамен удачным армянским образованиям или без учета несоответствия закономерностям произношения армянского языка и т. д.). Сотрудничество экономистов и лингвистов в области терминологии представляется целесообразным. Оно позволит проявить необходимую сдержанность при заимствовании терминов, создавать понятные, точные построения, обеспечить развитие экономики также с помощью лингвистических средств.

Месропян А., Названия растений в труде Г. Алишана "Айрат: природный мир Армении". - В статье мы представили названия растений в третьем топографическом томе "Айрат: природный мир Армении" Отца Гевонда Алишана, они, согласно изложению историко-географического стиля, в основном употребляются как ботанические научные термины. Поэтому автор в книге упоминает и их латинские имена. Названия растений «Айратата» мы разделили на две основные группы с соответствующими подгруппами: а) названия конкретных растений, а так же названия, которые связаны с понятием "растение", б) собственные имена, составленные из названий растений. Исследование показывает, что топография Алишана «Айрат: природный мир Армении» не только дает ценную информацию об истории, географии, о структурах средневековой архитектуры, флоры, фольклора и т.д. Армении, а также довольно богата названиями растений. Особенно многочисленны те топонимы, которые составлены из слова «цветок», с разными именами цветов и деревьев. Ряд ноологизмов составленные Алишаном, не нашли место в знаменитых словарях армянского языка.

Месропян А., Армянский как язык-посредник и средство взаимопонимания в современную эпоху глобализации. - В статье мы представили особенности, проблемы и методику преподавания армянского языка, иностранным студентам, основываясь на нашем опыте. Провели параллели между методикой преподавания армянского, как неродного языка, среди иностранных студентов, обучающихся в Армении и за границей, и среди студентов разных нацио-

нальностей Фракийского университета и Новой Джульфы. Мы подчеркнули важную роль обучения армянскому языку в век глобализации, и отметили, что с помощью армянского языка происходит духовное объединение между представителями различных этнических групп и национальностей, создается связь межкультурной коммуникации и толерантности.

Хачатрян А., Реалии изменения смысла слов в амшенском диалекте. - В рамках исследуемого материала в указанном диалекте отмечены проявления расширения, сужения, сдвига, переосмысления слов, таких, как: *սրիւզ* (араз) – потоп, *դրճոյ* (дрджон) – предатель грек, *սոնրէկ* (сондрек) – удов, *գազնուի* (газнуи – комплектовать) – одевать невесту, *զեյճնուի* (зейдзнуи – освободить, избавить) – готовиться к уходу, *նորէր* (норэк – животик) – улей, *սէյճնուի* (сейдзнуи) – злиться, негодовать, и др. Отмеченные в амшенском диалекте примеры *մաշնակ* (машинак) – по-человечески, *մէջն* (мэйцу) – закваска, *սոնրէկ* (адзук) – огород, *սրէկ* (пулк) – куст, *մարն* (маруи) – полоскать одежду, посуду, *տաքն* (тэввуи) – ударять, *դէն* (дэвуи) – давать, являются доказательством того, что фонетические, словообразовательные и грамматические реалии довольно часто становятся значительными факторами, изменяющими значение слов в диалектах.

Хачатрян А., О некоторые реалиях словообразования в амшенском диалекте. - Изучая некоторые словообразовательные реалии амшенского диалекта, мы заметили, что упомянутый диалект сохранил в своем лексиконе множество примечательных простых слов, таких как *սր* - айг (рассвет), *սրի* - агэх (замок, запор), *սրիւթ*, *սրիւթ* - анут, ант (объятие), *սր* - ак (нога, стопа), *սր* - нер (жена деверя), *գէր* - гедж (влажный), *կիւ* - кив (жвачка), *դիւ* - даһ (старый, чёрствый), *թեր* - тер, терев (лист), *գիւ* - гаһ (высота; трон), *սիւ* - акн (глаз), *տաքն* - тастуш (запыхаться), и на основе многих из них составлены аффиксальные, составные и сложные лексемы, сформированные в соответствии с присущим данному диалекту своеобразным мировосприятием, например: *գրիւն* – гэвэнут (лес, куши), *երիւզ* (ерлиһн) – эклац (плач /посещение могилы на следующий после похорон день/), *սգիւն* – агнад (ловушка), *սգիւն* – агэмум

(прополис), – *шəq̄r̄t̄d̄l̄* – агэлуцк (щепа для розжига), *шəq̄r̄t̄m̄z* – агнэруш (сглаз), – кахэд (высокое место). Согласно исследованиям префиксов амшенского диалекта (как и других диалектов), наиболее функциональным, продуктивным стал префикс *шл̄* – *ан̄*- (близкий по значению префиксу *без̄*-), который в результате звукоизменения в данном диалекте звучит как *он̄*- (ондер – бесхозный, онли – несоленый, онег – недошедший /о тесте, простокваше/), и частично отрицательный *з̄*-, синоним не- (чимхос – неразговорчивый, *чон̄энвер* – неимущий *чэдес* – невежа (не видел, не знает)).

Хачатрян А., Понятия «Окно и балкон» в диалектном армянском языке.- С течением времени общая структура армянского дома подверглась изменению. Постепенно в армянском доме появились *окно*, *балкон*, и естественно, что в диалектной лексике должны были использоваться слова, соответствующие указанным значениям. В диалектном армянском лексема *րիւնիւն* (*лусамут* – *окно*; /букв.: вход для света/) происходит от существительных *երդիկ*, *լիւսիւն*, *լիւսիւնիւն* (*ердик*, *лисацак*, *патуһан*), из которых *ердик* и *лисацак* являются исконно армянскими словами, а *патуһан* (*окно*) изначально связано с иранским словом *լիւսընիւն* и *լիւսընիւն* (*patərĥānā*) и употреблялось в значении «отверстие в стене». Со временем *լիւսընիւն* и *լիւսիւնիւն* стали использоваться в диалектах в значении *րիւնիւն* (*лусамут* – *окно*). В диалектах есть также заимствованные лексемы *լիւնընիւն*, *շրիւն*, *շրիւն* (*панджарá*, *шэбáк*, *шэмáт*). Понятие *լիւնընիւն* (*патэшгáмб* – *балкон*) в диалектном армянском языке в основном выражается заимствованными словами *շրիւնիւն*, *լիւնիւն*, *րиւն*, *իւրи* (*шушабáнд*, *айвáн*, *балкон*, *пэка́*). Примечательно наличие в диалекте Вана слова *երեսընիւն* (*erēsān*) (*ересбáц*, *зореспáц* – *открытое лицо*), имеющего значение «балкон» и являющегося продуктом своеобразного лингвистического осмысления.

ВОПРОСЫ ИСТОРИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА

Григорян С., Семантическое исследование собственных имен "Книги вопрошений" Григора Татеваци. - В статье представлен весь список собственных имен "Книги вопрошений" Григора Татеваци. Принимая во внимание то обстоятельство, что Григор Татеваци свидетельствует их в контексте богатых исторических сведений, исследование собственных имен с одной стороны приобретает источниковедческую ценность, с другой стороны можно рассматривать его как словарь собственных имен.

Григорян С., Семантические группы лексики "Зимнего" и "Летнего" тома "Книги проповедей" Григора Татеваци как уникальное выражение языкового мышления. - Григор Татеваци в "Зимнем" и в "Летнем" томах "Книги проповедей" отличаются обильным использованием синонимов, антонимов и омонимичных слов. С этой точки зрения язык проповедей богат и уникален. Умелое использование стилистических приемов, характерных для публичного выступления и риторической речи, в целом характерно для произведений Татеваци. В произведениях великого богослова в смысловых группах слов большинство примеров составляют омонимы и антонимы. Омонимов сравнительно мало. С этой точки зрения тома «Зимний» и «Летний» «Книги проповедей» не являются исключением. Если принять во внимание преимущественно интерпретативный характер творчества Татеваци, естественно наличие большого количества синонимов.

В своих различных трудах, Татеваци также дает определение антонимии, характеризуя явления, обозначаемые антонимами, как «внутреннее» или «противоположное». Он также отмечает, что антонимами обозначаются «явления находящиеся на противоположном полюсе».

Григорян С., Исследование епископа Бабгена Кюлесеряна "Ислам в армянской библиографии" и глава "Против тачкац" Григора Татеваци (статья). - В статье представлены сведения об

опубликовании главы "Против тачкац" знаменитой "Книги вопрошений" Григора Татеваци в исследовании Бабгена Кюлесеряна "Ислам в армянской библиографии", об издании и исключении главы из книги.

Стечение обстоятельств и исследовательская работа Бабгена Кюлесеряна привели к изданию полной версии «Книги вопрошений».

Мхитарян Г., Когнитивный подход к изучению музыкальных терминов. - Среди наиболее перспективных направлений терминологических исследований когнитивное музыкальное терминоведение важно не только для изучения особенностей развития научного познания музыкальных терминов, но и для изучения путей развития человеческой культуры в целом.

Когнитивное направление также предлагает иной взгляд на интерпретацию терминологии. Для описания музыкальной терминологии когнитивный подход требует изучения терминологических единиц как определенных когнитивных структур.

Термин обладает потенциальными разнообразными ресурсами для выражения музыкальных знаний, и он неразрывно связан с когнитивными процессами познания окружающего нас мира. Когнитивной особенностью музыкальной терминологии является также ее способность предоставлять накопленную за несколько столетий информацию.

Изучение музыкальной терминологии с точки зрения когнитивного подхода предполагает построение концептуальной модели определенной ментальной структуры и определение взаимосвязи между ее различными уровнями. Таким образом, музыкальная терминологическая система - структурированная классификационная группа терминов, относящихся к предметной области "музыка", где специфика музыкального термина относится к определенной группе. Системность музыкальной терминологии выражается в наличии системных отношений между конкретными терминологическими единицами.

Полученная информация может стать ключом к пониманию социально-исторических событий, представить процесс формирования профессионально-научного знания в целом и терминологических систем в частности.

Мхитарян Г., Когнитивная особенность музыкальных терминов. - Общая характеристика музыкального термина напрямую зависит от состояния языка науки и техники, от тенденций развития языка. Соответственно, изменения в науке приводят к изменению научных взглядов и созданию новых терминов и методов их изучения.

Музыкальные термины образуются средствами языка на основе уже существующих понятий, а суть терминологической информации заключается в том, что один объект содержит информацию о другом объекте.

Когнитивная особенность музыкального термина заключается в том, что он, как единица профессионально-научного знания, является не только объектом познания, но и результатом мыслительного процесса, связанного с познанием. Процесс мышления фиксируется конкретным определением обозначаемого объекта. Семантика слов - явление, в котором особенно тесно пересекаются две области: логическое содержание, через понятие, и лексическое содержание, через значение. Важно отметить, что на всех этапах формирования понятий, в свою очередь, можно выделить два этапа: а) выделение предмета в процессе познания, б) установление регулярных связей и отношений между ними. Общие лингвистические особенности музыкальных терминов позволили автору показать общие и особенные черты индивидуального сознания и мировоззрения носителей армянского языка, которые воплощены в терминах и позволяют сделать выводы о национальной, культурной и социальной картине носителей языка. По мнению автора, изучение музыкальных терминов с точки зрения способа их создания и формирования позволяет выполнить основную задачу когнитивного подхода, а именно, дает возможность объяснить, как происходило познание мира, результатом которого можно считать функционирующую систему музыкальных терминов, как было зафиксировано конкретное понятие термина.

Музыкальный термин выражает определенное понятие, что и есть точное значение самого термина. С позиций когнитивного терминоведения, музыкальный термин рассматривается как динамическое явление, которое рождается, формулируется в процессе познания (когниции), перехода от концепта - мыслительной

категории – к вербализованному концепту. Когнитивная особенность музыкального термина заключается в том, что он, представляя собой единицу профессионально-научного знания, является не только объектом познания, но и результатом мыслительного процесса, связанного с познанием.

Когнитивный подход к анализу элементов термина позволяет отметить, что любой термин возникает как номинативная единица, фиксирующая определенную структуру сознания и вызывающая специфические ассоциации, впечатления, картины или конкретные типы репрезентаций.

Оганесян Л., Арханчные глагольные формы Карабахского (Арцахского) диалекта. – По мнению автора в диалекте есть много слов с индоевропейскими корнями, которые не засвидетельствованы в древнесармянском языке. Формы, с основой прошедшего совершенного времени грабара и диалекта, имеют некоторые сходства и различия. Неправильные глаголы и их спряжения тоже являются архаизмами.

Оганесян Л., О топониме Багаарич. – Топоним *Багаарич* впервые упоминает Агатангехос, считая это слово парфянским. Полагают, что *Багаарич* – это название села. По мнению автора статьи в контексте имеется синтаксическая аномалия (что типично для древнесармянского языка), и слово относится не к деревне, а к языческому храму в деревне.

Оганесян Н., Фразеологические единицы в рукописных словарях синонимов XVIII века. – Каталоги рукописей Матенадарана имени М. Маштоца свидетельствуют пять рукописей XVIII века, в которых обобщены рукописные словари синонимов. При рассмотрении синонимичных рядов рукописных словарей наблюдается явление, которое лингвисты считают специфичным для современного армянского языка: иногда синонимичность выражается не только одним словом (синонимом), а цельным словосочетанием, фразеологическими единицами.

В процессе исследования выясняется, что фразеологические единицы, встречающиеся в синонимичных рядах рукописных

словарей, взятых из армянской самостоятельной и переводной литературы. В статье выделены также фразеологические единицы, зафиксированные в Библии, в других произведениях, в разных словарях, изданных в XVIII в. и позже. Подробно рассматриваются фразеологические единицы, незасвидетельствованные в словарях древнеармянского языка: *կշտարէկ/կաշտարէկ լինել, ի տուերի տուիւնէն, տու գգննու, ննջել ի տէր, լեզուն ի քիմն կցել, մարդ էլուանէլ*:

Оганесян Н., Структурные особенности рукописных словарей синонимов засвидетельствованные с XVIII века. - В пяти рукописях XVIII века по каталогом рукописей Матенадарана имени М. Маштоца, обобщены рукописные словари синонимов.

По сравнению с рукописными словарями предыдущих веков рукописные словари XVIII века имеют алфавитное расположение слов, новые синонимичные ряды и заглавные слова, а также синонимичные ряды, представленные несколькими рядами. Рукописные словари XVIII века выделяются такими синонимичными рядами, которые включают понятия, отличающиеся по виду, составные глаголы, словосочетания, описательные выражения и фразеологические единицы.

Сирунян Т., Лексический состав созданных в унитарском центре Кирна сочинений: неологизмы и латинизмы. - В статье исследуются неологизмы и латинизмы в оригинальных и переводных произведениях, созданных в унитарском центре Кирна. В сопоставлении с латинскими подлинниками описаны особенности образования неологизмов, их префиксальная и сложная оболочка, объяснены принципы транслитерации латинизмов. К статье приложен словарь, включающий около 500 слов из упомянутых сочинений, которые не вошли в новый словарь древнеармянского языка.

Тадевосян А., Новые семантические проявления слов характерных для среднеармянского языка в произведении "Гирк Вастакоц". - Автор статьи представляет в важном образце армянской переводной литературы XIII в. - «Книге вастакоц», новые семантические проявления. По словам автора, новые смысловые проявления,

большинство из которых встречается впервые или встречаются с уникальным свидетельством, в основном относятся к повседневной жизни.

Новые лексические значения, в зависимости от способа их образования, представлены в следующей классификации - новые лексические значения, определяемые частеречевыми сдвигами, которые образовались в основном за счет наличия предметного значения в характеристическом значении или признака в предметном значении, путем развития собственного значения, а изменение смысла за счет расширения значения слова и сужения значения слова.

По мнению автора, значительная часть новых семантических проявлений использовалась в среднеармянском языке, из них только шестнадцать, использовавшиеся на среднеармянском и в диалектах, сохранились и укрепились в современном армянском языке.

Восемнадцать новых семантических проявлений (в основном уникальные проявления, образовавшиеся в результате расширения словарного запаса), не были включены в "Словарь среднеармянского языка". Семь слов не зарегистрированы ни в одном из словарей. Следует отметить, что новые значения, которые не вошли в "Словарь среднеармянского языка", не использовались и в последующих столетиях.

Татевосян А., Общая характеристика словарного запаса произведения "Лечебник лошадей" (XIII в.). - В статье рассматривается словарный запас, в частности медицинские слова - названия болезней, растений, медикаментов, имена лошадей, а также слова, описывающие лошадей, которые употреблялись в медицинском произведении 13-го века "Лечебник лошадей". Это произведение представляет большой интерес с точки зрения изучения словарного запаса среднеармянского языка. В этом лечебнике засвидетельствованы новообразования, новые значения слов, заимствованные слова, разговорные и диалектные слова, а также слова неизвестного происхождения, свойственные медицинским терминам, которые не встречаются в лечебниках предыдущих веков. Часть из них была сохранена и зафиксирована в толковых словарях современного армянского языка.

По мнению автора, ценными заимствованиями медицинской терминологии являются в основном арабские и персидские слова. Использовались французские и турецкие слова. Особого внимания заслуживают армянские эквиваленты иностранных слов, созданные на основе армянских морфем. Автор также рассматривает новые определения, используемые в медицине. Отмечается, что рассмотренные бытовые разговорные слова употреблялись в значении медицинских терминов.

Автор также отмечает, что рассматриваемые слова в основном новообразованные и они сохранены, зафиксированы в современных армянских словарях.

Торосян Р., Структурно-семантические особенности фразеологических единиц с компонентом *собака* в армянском и персидском языках. - Среди фразеологизмов, образованных названиями животных в армянском и персидском языках, выделяются фразеологические единицы образованные со словом *собака*, которые выражают либо характеристику человека, либо отвлеченное понятие. Цель статьи - выявить семантические и структурные особенности современных армянских и персидских фразеологических единиц с компонентом *собака*, сравнительными, сопоставительными и описательными методами.

С точки зрения структуры, эти сочетания номинативные (двухкомпонентные, трехкомпонентные, четырехкомпонентные) или коммуникативные фразеологизмы, которые выражают признаки личности и предметов. По аспекту семантической эквивалентности эти фразеологизмы имеют эквиваленты и аналоги.

Торосян Р., Особенности преподавания армянского языка как иностранного (на примере персоязычной аудитории). - Выбор и применение подходов и методов обучения языку во многом зависит от целей его обучения и усвоения. Поэтому в каждом случае учитель и ученик выбирают, какой подход или метод использовать.

В статье представлены особенности преподавания армянского языка как иностранного, основанные на традиционно-коммуникативных подходах в обучении языку. Дополняя друг друга, эти методы

облегчают понимание иностранному языку и его владению. При обучении армянскому языку персоязычной аудитории отмечается:

- наличие многочисленных заимствований из иранских языков в армянском,
- сходства и различия грамматического и синтаксического уровней армянского и персидского языков, языкового мышления в целом.

Хачатрян В., Лексика колофонов XIII века. - В рамках данного исследования представлены слова, широко употребляемые в колофонах и обусловленные их содержательно-стилистическими особенностями. Из колофонов выделены диалектные реалии, слова иноязычного происхождения, слова, имеющие фонетические и словообразовательные различия по сравнению с древнесармянским языком. Также рассмотрены слова и варианты слов, не зарегистрированные ни в одном из известных словарей.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Երկու խոսք	5
------------------	---

Մաս I

ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի 2021 թ. գիտական գործունեության հիմնական արդյունքները.....	7
Ա. Կարևորագույն արդյունքներ.....	7
Բ. Բազային ֆ ինանսավորմամբ ստացված հիմնական արդյունքներ	8
Գ. Թեմատիկ ֆինանսավորմամբ ստացված հիմնական արդյունքներ.....	10
Դ. Կիրառական աշխատանքների արդյունքներ.....	11
Ե. Հրապարակումների ցանկ.....	12

Մաս II

ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի 2021 թ. գիտական գործունեության հիմնական արդյունքները՝ ըստ ուղղությունների.....	24
Ա. Արդի արևելահայերենի և արևմտահայերենի ուսումնասիրման և կանոնարկման խնդիրներ.....	24
Բ. Ընդհանուր ու համեմատական և կիրառական լեզվաբանության հարցեր.....	49
Գ. Հայ բարբառների ուսումնասիրություն.....	67
Դ. Հայոց լեզվի պատմական զարգացման հարցեր.....	92

English Summaries	108
Problems of Study and Regulation of Modern Eastern and Western Armenian.....	108
Issues of General-Comparative and Applied Linguistics	118
Study of Armenian Dialects	128
Issues of Historical Development of the Armenian Language	139
Краткие аннотации на русском языке.....	146
Проблемы изучения и нормирования современных восточноармянского и западноармянского языков.....	146
Вопросы общей, сравнительной и прикладной лингвистики.....	160
Исследование диалектов армянского языка.....	171
Вопросы исторического развития армянского языка.....	183

ՀՀ ԳԱԱ Հ. ԱՃԱՌՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԼԵԶՎԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ՏԵՂԵԿԱԳԻՐՔ
2021

DIRECTORY
OF INSTITUTE OF LANGUAGE AFTER H. ACHARYAN
2021

ВЕДОМОСТИ
ИНСТИТУТА ЯЗЫКА ИМЕНИ Р. АЧАРЯНА
2021

Ձևավորումը և էջադրումը՝
Ս. Խառատյանի
Կազմը՝ Ս. Արևշատյանի

Հրատ. պատվեր № 1201
Ստորագրված է տպագրության՝ 17.11.2022թ.:
Չափսը՝ 60x84/16, 12 տպագրական մամուլ:
Տպաքանակը՝ 100 օրինակ:
Գինը՝ պայմանագրային:

ՀՀ ԳԱԱ տպարան,
Երևան, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24:

[2000 m.]

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0672435

A 110378

